

PRIAMO NAJBLIŽŠIE K PRAVDE

Milan S. Ďurica

Priblížiť sa k pravde

Kritický pohľad na
Stanovisko Historického ústavu
Slovenskej akadémie vied
k mojej knihe
Dejiny Slovenska a Slovákov

LÚČ

linea recta brevissima
priamo najbližšie k pravde

5

Milan S. Ďurica

Priblížiť sa k pravde

Kritický pohľad na
Stanovisko Historického ústavu
Slovenskej akadémie vied
k mojej knihe
Dejiny Slovenska a Slovákov

LÚČ
Ústav dejín kresťanstva

Bratislava

2009

© Milan S. Ďurica, 2009

© LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2009

Všetky práva vyhradené.

Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava,

Špitálska 7, 813 59 Bratislava v roku 2009

ako svoju 771. publikáciu, v edícii

linea recta brevissima ako 5. publikáciu.

Jazyková úprava Blažena Moravčíková

Korektúry Mária Vadilová

Tretie vydanie

210 strán

ISBN 978-80-7114-778-7

Nihil sub sole novum.

Nič nové pod slnkom.

(Eccl. 1, 10)

Divná veru odpoveď od začiatku do konca.

Kde ja pozitívne hovorím,

na to dôsledne a krikom povie sa mi: „nie“, „nie!“,

a kde moja reč je odôvodnená negácia,

tam bez jej podvracania kričí sa: „ale áno, áno!“

Vôbec, čo ja, keď som sa mu dobre prizrel,

za biele vyhlasujem, pán Bela Iványi hovorí o ňom

ako o čiernom; čo je mne čierne, jemu je dôsledne biele.

Jozef Škultéty

Ešte raz o bývalom Hornom Uhorsku.

Odpoveď Belovi Iványimu na jeho nový spis

Felső-Magyarországrol.

Turčiansky Sv. Martin 1931.

Viem, že väčšina ľudí zriedka dokáže prijať

aj tú najjednoduchšiu a najsamozrejmejšiu z pravd,

pokiaľ by to vyžadovalo, aby pripustili nesprávnosť

svojich náhľadov, ktorými školili iných a ktoré

votkávali vlákno za vláknom do pradiava svojho života.

Lev Nikolajevič Tolstoj

Úvodné slovo k prvému vydaniu

Ešte hádam nebol v dejinách slovenskej literatúry prípad, že by sa okolo jednej skromnej knihy rozvírila taká „papierová vojna“, akej sme svedkami už takmer celý rok okolo mojej chronologickej príručky *Dejiny Slovenska a Slovákov* (v ďalšom iba *Dejiny*). Kto pozná krátke osudy tejto knihy, ľahko zistí, odkiaľ to všetko vychádza a hlavne kam je to zamerané.

Knihá vznikla – ako som to jasne napísal v pred-slove k jej prvému vydaniu – ako účelová príručka. Jej **cieľom nebolo** predstaviť **vyčerpávajúci pohľad** na dejiny Slovenska a Slovákov, ale **iba doplniť, upraviť a opraviť** to, čo bolo v doterajšej historickej literatúre pod vplyvom mimovedeckých, štátostranou a jej aparátmi podmienených cenzúr úplne zamlčované, jednostranne vysvetľované, ba neraz aj celkom bezohľadne falšované. Napísal som ju na podnet mnohých záujemcov o poznanie slovenských dejín „tak, ako sa to udialo“, a najmä učiteľov rozličných stupňov škôl, ktorí cítia stavovskú povinnosť sprostredkovať svojim žiakom čo najobjektívnejší obraz všetkých zašlých dejov slovenského národa.

Prvé vydanie knihy, ktoré vyšlo v nakladateľstve PRESSKO v Košiciach v roku 1995, nieslo aj úplný pôvodný titul, ktorý som mu dal: DEJINY

SLOVENSKA A SLOVÁKOV V CHRONOLOGICKOM PREHLADE. Viactisícový náklad bol záujemcami rozchytaný za niekoľko týždňov. V tlači sa objavilo zopár recenzií, ktoré takmer všetky vyslovovali radosť nad touto „potrebnou a hodnotnou publikáciou“, „úplne novou“, „prvou lastovičkou“ v novej slovenskej historiografickej literatúre. Iba jeden na Slovensku žijúci profesionálny historik už vtedy uverejnil v **Prahe** svoju tvrdú **kritiku**, ktorá celkom jasne vychádzala z **čechoslovakisticko-marxistického** uhla pohľadu. V demokratickej spoločnosti je to celkom bežný zjav, lebo každý má ústavou zaručené právo na osobnú mienku a na jej prejavenie.

V čase, keď som pracoval na druhom vydaní – a zrevidoval, opravil a doplnil asi 300 zaregistrovaných faktov – Ministerstvo školstva Slovenskej republiky ma požiadalo o súhlas, aby toto druhé vydanie mohlo vyjsť v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve ako účelová publikácia tohto ministerstva. Každému autorovi takýto návrh pripadá lichotivý ako vysoké uznanie hodnoty jeho diela a zriedkavá možnosť rozšíriť okruh budúcich čitateľov. Lebo autori píšu knihy, aby ich ľudia čítali. Preto aj autor *Dejín* rád súhlasil s návrhom Ministerstva školstva a odovzdal rukopis nakladateľstvu. Redakcia SPN mala problémy s rukopisom po jazykovej stránke, lebo jej nevyhovovala ani jazyková úprava naslovovzatého slovenského jazykovedca, ktorý

prekontroloval text prvého vydania. Pretože autor nesúhlasil vo všetkom s novou jazykovou úpravou, prijal ju iba s podmienkou, že sa v tiráži jasne zvýrazní zodpovednosť nakladateľstva za jej jazykovú úroveň (viď s. 2). Takto vyšlo „druhé, doplnené vydanie“ v októbri 1996. Grafickú úpravu – teda aj titulnú stranu, výber ilustrácií, atď. – ponechal autor na odborných pracovníkov vydavateľstva.

Po tom, čo Ministerstvo školstva SR dalo rozposlať desaťtisíce exemplárov *Dejín* do všetkých základných škôl Slovenskej republiky, sa začala paľba kritik tak na ministerstvo školstva, ako aj na autora. Po niekoľkých mesiacoch (27. 2. 1997) Historický ústav Slovenskej akadémie vied adresoval ministerke školstva Slovenskej republiky Eve Slavkovskej dvanásťstranový elaborát nadpísaný *Stanovisko ku knihe M. S. Ďuricu: Dejiny Slovenska a Slovákov*, o ktorý ho nikto nežiadal, ale ktorý všetky na Slovensku vychádzajúce, no slovenskému národu najčastejšie cudzie masovokomunikačné prostriedky s veľkým pôžitkom úplne alebo čiastočne nielen uverejnili, ale rozšírili aj do európskych tlačových agentúr. To vyvolalo politické reakcie vo viacerých štátoch Európy aj zámoria, ba zapríčinilo aj ničím neopodstatnené demarše vo forme nátlaku na ministerku zahraničia Slovenskej republiky a potom aj na samého predsedu vlády Slovenskej republiky zo strany komisára pre zahraničné veci Európskej únie.

Ministerstvo školstva SR vyhlásilo takéto miešanie sa do vnútorných záležitostí Slovenskej republiky zo strany funkcionára jedného z orgánov inštitúcie, s ktorou Slovenská republika zatiaľ ešte nemala nič spoločné, za neprípustné, a preto neprijateľné. Napriek tomu vláda Slovenskej republiky rozhodla, že sa táto publikácia „od 1. júla 1997 nebude používať v pedagogickom procese na slovenských školách“.

Je vecou vlády Slovenskej republiky pripustiť alebo odmietnuť podobné zásahy cudzích inštitúcií do vnútorných vecí ňou spravovaného štátu. Pre slobodných občanov je to však signál a výstraha pred tým, čo môže Slovensko očakávať, keby sa stalo členom Európskej únie. Ak nám už teraz, keď tam nepatríme, chcú prikazovať a zakazovať aj to, či a čo môžeme čítať o našich dejinách, a čo nesmieme dať do rúk učiteľom a žiakom našich škôl, potom nám budú môcť nanútiť ako školskú príručku napríklad európsku historickú príručku pre školy *Dejiny Európy*, kde v texte pôvodných vydaní (mám v rukách nemecké vydanie *Europäisches Geschichtsbuch. Geschichtliches Unterrichtswerk für die Sekundarstufe I und II. Stuttgart-Düsseldorf-Berlin-Leipzig 1992*) sa **o Slovensku nenachádza ani najmenšia zmienka**, kým **o Slovákoch** jediný raz na strane 364 pod titulom *Die Breschnew-Doktrin* možno čítať: „*Auch die alten Spannungen zwischen Tschechen und Slowaken verlangten nach einer Lösung.*“ (Aj dávne napätia medzi Čechmi a Slovákami si vyžadovali dajaké rie-

šenie). **Toto je naozaj všetko**, čo sa európski žiaci stredných škôl majú dozvedieť o Slovensku a o Slovákoch. Nik však nemôže Slovákom zabrániť, aby si takúto možnú perspektívu budúcnosti porovnávali s tým, čo prežili za posledných štyridsať rokov, a potom stiahli z toho svoje politické konklúzie.

Odprvoti bolo jasné, že kampaň proti mojim *Dejinám* má s vedou veľmi málo spoločného. Z vyše sto výstrižkov z novín a časopisov, ktoré sa mi dostali do rúk – a iste je to iba časť toho, čo bolo vytlačené – každý súdny pozorovateľ mohol pochopiť, že **tu ide o** naširoko koncipovanú **politickú akciu**, organizovanú najrozličnejšími zoskupeniami doma i v zahraničí, ktoré sa ešte nezmierili so štátnou zvrchovanosťou Slovenskej republiky a vynakladajú všetko úsilie, aby samostatný štát Slovákov najmä v zahraničí čo najviac kompromitovali. Preto som na všetky tieto písanky, neraz banálneho alebo aj trestnoprávneho rázu, zásadne neodpovedal. Pretože však spomenutý spis, adresovaný ministerke školstva Slovenskej republiky vedúcimi funkcionármi Historického ústavu Slovenskej akadémie vied a s ich súhlasom kolportovaný aj cestou jedného z najrozšírenejších, predtým komunistických denníkov na Slovensku, práve pre honosný názov tej inštitúcie môže pomiasť mnohých slabšie erudovaných čitateľov, rozhodol som sa pozastaviť sa nad jeho obsahom a predložiť tu slovenskej verejnosti svoje pripomienky k nemu.

V osobitnej prílohe reprodukujem aj rozličné stanoviská k mojim *Dejinám*, ktoré zaujali kompetentné osobnosti a inštitúcie, ale z ktorých značnú časť denná tlač na Slovensku alebo uverejnila iba v neúplných fragmentoch, alebo celkom odmietla uverejniť. Slovenská verejnosť má právo poznať aj tieto veci, aby si mohla podľa starej právnickej zásady „*audiatur et altera pars*“ vypočuť aj druhú stránku a urobiť si tak svoj vlastný náhľad na celú spornú problematiku.

Padova, v septembri 1997.

K druhému vydaniu

Napriek spomenutej hysterickej kampani rozpútanej podľa názvu vysokým vedeckým inštitútom, ktorý však – podľa verejného vyhlásenia jeho vtedajšieho riaditeľa a hlavného podpisovateľa jeho *Stanoviska* k mojej knihe „**bol straníckymi orgánmi deklarovaný za ideologické pracovisko**“ – a vieme, čo to znamenalo! – slovenská verejnosť za niekoľko krátkych mesiacov rozobrala vyše 40-tisíc exemplárov mojich *Dejín*. Stále však dochádzali na vydavateľstvo ďalšie objednávky a dopyty, kedy vyjde dotlač alebo nové vydanie. Preto som sa rozhodol súčasne s novým, už tretím vydaním *Dejín* pripraviť

aj nové vydanie tejto mojej odpovede ich kritikom. Takto si ich budúci čitatelia môžu hneď ozrejmiť, prečo takmer všetky state, ktoré boli trňom v oku pracovníkom Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, som ponechal v ich pôvodnom znení – pretože ich považujem za historicky aspoň také dokázané, ako to, čo sa nachádza v doteraz prístupnej literatúre.

Bratislava, v marci 2002.

Dodatok v októbri 2006

Vzhľadom k tomu, že pracovníci Historického ústavu SAV po určitom čase prestali so svojimi ťažko pochopiteľnými verbálnymi výpadmi proti mojim publikáciám aj proti mojej osobe, pozastavil som druhé vydanie tejto mojej odpovede napriek tomu, že už bola predmetom vydavateľskej zmluvy a že bol stále dopyt po nej zo strany záujemcov. Medzitým vyšlo tretie vydanie mojich *Dejín* a keď som konštatoval, že zo spomínaného pracoviska nevyšla žiadna nekorektná reakcia, pokladal som predošlú „papierovú vojnu“ za definitívne skončenú.

Bol som rád, že sa môžem správať, ako som sa správal po celý svoj dlhý život, že som totiž vo svojej publikačnej činnosti nikdy nikoho nenapadol

ani len príliš tvrdými výrazmi v prípadoch oprávnej kritiky. Nechýbalo síce niekoľko zlomyseľných verejných výrokov jedného či dvoch z vedúcich pracovníkov na moju adresu, ale tie bolo možno pokladať za nedostatok sebaovládania alebo etickej korektnosti, či spoločenskej výchovy. Preto som pokračoval v mlčaní.

Keď som však dňa 12. októbra 2006 verejne predstavoval v Bratislave svoju najnovšiu knihu *Jozef Tiso 1887 – 1947. Životopisný profil*. (LÚČ, Bratislava 2006), nasledujúci deň 13. októbra 2006 v jednom z najčítanejších denníkov na Slovensku bol uverejnený pod siglou (jc) článok *Cirkev neuvažuje o blahorečení Jozefa Tisa*. Autor článku, odvolávajúc sa na mienku jedného z popredných pracovníkov Historického ústavu SAV redaktorovi spomenutého denníka, vyhlásil, že **„V Ďuricovej knihe však chýba poznámkový aparát, čitateľ si preto nemôže overiť zdroje, z ktorých autor čerpal“**. V internetovom vydaní správy táto veta bola dokonca zvýraznená nielen tučným písmom, ale aj podčiarknutím tak, ako ju tu reprodukujem. Toto tvrdenie je **absolútne lživé**, v úplnom kontraste s evidentnou skutočnosťou, a pritom hlboko urážlivé pre každého vedeckého pracovníka. Každý, kto si otvorí moju knihu, musí konštatovať, že **je v nej vyše 700 dokumentačných poznámok** a osobitná stať **„Použité pramene a literatúra“**, ktorá obsahuje 193 bibliografických jednotiek.

Toto ma prinútilo zrušiť moje predošlé rozhodnutie a znovu uviesť túto moju odpoveď na arogantné, vedecky nijako nepodložené, lživé a urážlivé prejavy voči mojej vedeckej práci aj voči mojej osobe. Brániť si česť je nielen právom, ale aj povinnosťou každého zodpovedného človeka.

Autor

Pripomienky

k elaborátu *Stanovisko ku knihe M. S. Ďuricu: Dejiny Slovenska a Slovákov*, ktoré adresovali riaditeľ Historického ústavu SAV **PhDr. Dušan Kováč, DrSc.**, a predseda Vedeckej rady Historického ústavu SAV **PhDr. Ľubomír Lipták, DrSc.**, ministerke školstva Slovenskej republiky **Eve Slavkovej** ako „analýzu vypracovanú vedeckými pracovníkmi Historického ústavu Slovenskej akadémie vied“.

Jednotlivé body *Stanoviska Historického ústavu Slovenskej akadémie vied* (ďalej budem používať len skrátený názov *Stanovisko*) sú umiestnené do vonkajšieho orámovania, aby boli jasne odlíšené od ostatného textu. Citujem ich doslovne, ako je to v odborných prácach pravidlom. Čitateľ si tak sám môže utvoriť názor o odbornosti *Stanoviska* i jeho jazykovej a štylistickej úrovni. Zarážajúce je najmä množstvo elementárnych gramatických chýb (na niektoré z nich v texte podčiarknutím priamo upozorňujem), ktoré nectia vedeckých pracovníkov zložky Slovenskej akadémie vied. Zvlášť ak sa nachádzajú v materiáli adresovanom ministerke školstva Slovenskej republiky.

1. stanovisko

s. 1 – U Ďuricovej knihy odborný posudzovateľ, či posudzovatelia chýbajú. V úvode publikácie síce autor uvádza posudzovateľov, zároveň však uvádza, že ich pripomienky nerešpektoval. Ide však o posudzovateľov, ktorým zaslal rukopis autor, nie o posudzovateľov, na ktorých sa obrátilo ministerstvo školstva.

Autori týchto viet **alebo nečítali Predslov** v predmetnej knihe, **alebo vedome falšujú** tam sa nachádzajúci text, zavádzajúc už v úvode svojich čitateľov. (Všetky **zvýraznenia** sú moje a budú aj v ďalšom texte, včítane citátov z literatúry alebo z prameňov.)

1. V Predslove je totiž jasne uvedené, že **rukopis lektorovali**:

doc. Ing. **František Vnuk**, PhDr. **Marta Melníková**, prof. Dr. **Richard Marsina** a PhDr. **Valerián Bystričný**, ktorým autor vyslovil svoju vďaku.

2. Ďalej autor v Predslove napísal: „**Rád som zohľadnil všetky ich vecné pripomienky, ale musel som odmietnuť niektoré návrhy**, ktoré som pokladal za nezlučiteľné s mojou koncepciou dejín Slovenska a Slovákov.“ (s. 4.) Išlo totiž o **pripomienky, ktorých jasným účelom bolo urobiť z môjho rukopisu text vyhovujúci starej čechoslovakisticko-marxistickej koncepcii slovenských dejín**.

3. Poslední dvaja z menovaných lektorov sú pracovníkmi **Historického ústavu SAV**. Má sa to teda

chápať tak, že podľa autorov *Stanoviska* prof. Marsina a PhDr. V. Bystrický nie sú odbornými posudzovateľmi?

Ak autori *Stanoviska* tvrdia, že „ide o posudzovateľov, ktorým rukopis zaslal autor“, tak vyslovujú **vedomú a nečestnú lož**, lebo **týmto dvom pánom rukopis neposlal autor, ale poslalo im ho Slovenské pedagogické nakladateľstvo**, ktoré ich o lektorovanie požiadalo a ich aj riadne honorovalo.

Už vtedy bolo pozoruhodné, že SPN si za lektorov vybralo **iba** pracovníkov Historického ústavu SAV. Na autorovu otázku, prečo neprizvali aspoň jedného historika aj z inej vedeckej inštitúcie, vtedajší riaditeľ SPN odpovedal: „Nemáme viac peňazí na lektorovanie.“

2. stanovisko

s. 1 – Výber faktov je často náhodný, ale hlavne tendenčný, ich interpretácia je často vo veľmi príkrom rozpore so súčasnou úrovňou poznania, ku ktorému sa dopracovala historická veda.

Aj tu akoby autori *Stanoviska* neboli čítali Predslov, v ktorom autor jasne informuje čitateľa: „Ako každá chronológia, aj **tento prehľad znamená určitý výber**. (...) Usiloval som sa vybrať **najmä** to, čo má priamy súvis s dejinami Slovenska a Slovákov, a to s **osobitnou pozornosťou** na tie skutočnosti, ktoré

dokazujú a potvrdzujú **prastarú etnogenézu slovenského národa**, neprerušenu **kontinuitu jeho osídlenia** na území Slovenska aspoň od druhej polovice prvého tisícročia po Kr. až po súčasnosť, a najmä hlboké **historické korene jeho štátnosti.**“

Každý čo i len trocha súdny čitateľ teda jasne vidí, že **kniha mu nechce dať vyčerpávajúci obraz slovenských dejín**, chce ho iba informovať hlavne o tom, čo mu doterajšia literatúra zamlčovala, falšovala alebo tendenčne interpretovala z hľadiska ideológií nežičlivých až nepriateľských slovenskému národu.

Takýto pohľad **nemohol nebyť „v rozpore so súčasnou úrovňou poznania“**, ku ktorému sa dopracovala veda historikov SAV, ktorí – ako to jeden z nich mal odvahu opätovne vysloviť a publikovať – **„už len ako papagáji si osvojovali to, čo vykonštruoval mocenský aparát. Ale boli to učenívi papagáji, hrajúci sa na vedcov“** (Dr. Jozef Jablonický, *Zborník o Slovenskom národnom povstaní, zväzok III*. Toronto 1983, s. 13). Autor *Dejín* je presvedčený, že už bolo načase, aby si Slováci mohli náležite **opraviť a doplniť** výplody takejto vedy a úrovne poznania, ku ktorému sa dopracovala.

3. stanovisko

s. 2 – *Príznačné je už stránkové rozčlenenie práce. Obdobiu slovenskej autonómie a slovenského štátu*

v rokoch 1939–1945 je venovaných 70 strán, t. j. viac ako štvrtina celého textu! Takmer 19 storočiam od 1. stor. po rok 1848 je venovaných iba 75. Dôležitému obdobiu prvej Československej republiky iba 33 strán a celému povojnovému obdobiu po r. 1945 iba 60 strán. Takéto rozčlenenie sa nedá ničím zdôvodniť.

Po tom, čo som povedal, malo by byť každému, čo i len trocha pozornému a nepredpojatému čitateľovi celkom jasné, že **stránkové členenie muse-
lo zodpovedať vyhlásenému účelu knihy**: venovať viac priestoru tým udalostiam, faktom a osobám, ktoré počas celého obdobia cudzích nadvlád nad Slovenskom im poplatní historici jednostranne vykladli, zamlčovali, alebo aj nehanebne falšovali. Nebolo potrebné opakovať tie fakty, ktoré aj doterajšia historiografia korektne zaznamenávala, a teda mohli sa dostať do vedomia každého záujemcu o slovenské dejiny. **Nič nebolo totiž predmetom takého pseudovedeckého, marxisticko-čechoslovakistickej ideológiou diktovaného znetvorovania historických faktov, ako práve obdobie slovenskej autonómie a Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945.** Preto práve tomuto obdobiu autor musel venovať pomerne najviac miesta. A podobným kritériom sa riadil aj pri spracovaní ostatných období slovenských dejín.

4. stanovisko

s. 5 – počiatky Slovanov na Slovensku hľadá autor už v raných storočiach n. l. v kultúrach, ktoré podľa archeologických výskumov neboli ani sčasti slovanské.

(Autori chceli asi povedať „v **raných** storočiach“ – alebo im chýbajú aj také základné poznatky gramatiky slovenského jazyka?)

Každý národ sa usiluje nájsť najhlbšie historické korene svojej identity. Pritom je jasné, že pred sto, dvesto, tobôž ešte pred tisíc a viac rokmi stopy po dávných predkoch dnešného národa ani v materiálnej kultúre, ani v jazykových formách a ich obsahoch nebudú mať podoby našej súčasnosti. Odborne pripraveným a národne uvedomeným vedeckým pracovníkom však nič neprekáža, aby aj takéto matné stopy hľadali, a keď ich nájdú, aby ich zaregistrovali do historického pokladu svojho národa.

Preto napríklad českí historici, ak nájdú v starom prameni *Flaviniacke anály* pod rokom 805 záznam „*Carolus in Bemctium*“ a pod rokom 806 „*Carolus in Bem*“, aj v čisto vedeckej publikácii to preložia: „*Karel (vytáhl) do Čech*“, hoci všetci vedia, že v onom čase celkom určite ešte nebolo nijakej krajiny, ktorá by sa volala Čechy alebo Česko (*MMFH*, I, 62).

Podobne, keď bulharský historik cituje grécky text z 13. storočia, v ktorom ochridský biskup Demetrios Chomatianos nazýva sv. Metoda učiteľom „mýzijského národa“, pripojí k tomu poznámku: „Byzantský spisovateľ použil v tomto prípade výraz ‚mýzijský národ‘ hovoriac o bulharskom národe.“ (D. Angelov, *L' oeuvre de Méthode en Bulgarie*. In: *Bulgarian Historical Review*, 13, 1985, 5, s. 6.)

Iba nedávno (v roku 1996) naši susedia nemeckého jazyka okázalo oslavovali vraj tisícročie svojej štátnosti. Jediným podkladom toho je listina cisára Otta III. z roku 996, v ktorej sa nachádza výraz „OSTARRICHI“ použitý na označenie nepatrného územného celku v Bavorskom vojvodstve (dnes by sme asi povedali: obvod alebo okres). Slovom čosi, čo s rakúskou štátnosťou nemalo nič spoločné. Veď vojvodstvom sa stala malá časť neskoršieho Rakúska až v roku 1156 a iba Habsburgovci v roku 1477 ho rozšírili a povýšili na arcivojvodstvo. Ale podobnosť dávneho slovného výrazu s oveľa neskorším názvom Österreich im stačí, aby počiatky Rakúska vročili až do konca 10. storočia.

V podobnej listine kráľa Ľudovíta Nemca z 20. februára 860 vo veci slovenského kniežata Pribinu sa nachádza výraz „SLOUGENZINMARCHAM“, teda pohraničie „Slovenčiny“, krajiny Slovákov. Na to poukázal už Pavol Jozef Šafárik vo svojich *Slovanských starožitnostiach*. Ale slovenskí historici pod vplyvom hungaristických a čechoslovakistických výkladov dejín to Slovákom doposiaľ zamlčovali a zamlčujú.

Každý iný národ by si takýto dokument vykladal podľa svojho a považoval by ho za svoj rodný list.

Nechýbajú však ani súčasní slovenskí archeológovia a historici, ktorí, aj keď trocha opatrnícky, potvrdzujú to, čo *Dejiny otvorene* vyslovujú.

Tak historik Peter Ratkoš už v roku 1965 napísal: „Tieto etnické skupiny [germánskych kmeňov], ktoré mali by sa skôr pokladať za dobyvateľské družiny ako za kmeňové zväzy, nijako nemohli zabrániť, aby sa slovanské dobytkársko-roľnícke obyvateľstvo nepúšťalo pozdĺž karpatských hrebeňov už koncom 4. storočia k Dunaju.“ (*O počiatkoch slovenských dejín*. Bratislava 1965, s. 11.)

Ešte jasnejšie to formulovali naši archeológovia: „Postup najstarších slovanských skupín na juhozápadné Slovensko a Moravu podľa náznakov archeologických nálezov teda mohol začať už koncom 4. storočia, a to ešte do sídelného územia Kvádov, a zrejme bol posilnený novými skupinami, ktoré sa k nám dostávajú s Hunmi. Je zrejme, že postup Hunov do Karpatskej kotliny išiel spodnou dunajskou cestou, zatiaľ čo starší nástup Slovanov koncom 4. storočia zasiahol východné Slovensko, t. j. prešovskú oblasť.“ (Anton Točík, *cit. dielo*, s. 25.) Ide tu bezpochyby o rané storočia kresťanského letopočtu, či sa to už anonymnému kolektívu pracovníkov HÚ SAV páči, alebo nie.

Ak sa v 6. storočí dostalo až do Egypta – najpravdepodobnejšie ako zakúpení a deportovaní otroci

– toľko európskych Slovanov, že boli pridelení kláštora sv. Kataríny pod biblickou horou Sinaj ako stavební robotníci a strážna služba, a vyvinul sa tam z nich celý podnes jestvujúci kmeň Džebelia (Roš Chodeš, *Věstník* 6/62, 5760 červen 2000), musel ich už byť v 6. storočí v Európe značný počet, ktorý predpokladá ich oveľa skorší príchod a usadenie sa do tejto zemepisnej oblasti.

Najnovšie upozornil **Šimon Ondruš** na veľmi dôležité zistenia **O. N. Trubačova** (*Etnogenez i kultura drevnejšich Slavian*, 1991), ktorý revalutuje a novými argumentmi najmä jazykovednej povahy podopiera mienku **Pavla Jozefa Šafárika** o **najstaršej pravlasti Slovanov, za ktorú pokladá územie Slovenska s Moravou a historické východné Maďarsko, čiže stredný Dunaj a Potisie, odkiaľ ich v posledných storočiach pred Kristom Kelti vytlačili na sever.** „Naši archeológovia (a nielen naši) sa ako pes ježa držia názoru, že Slovania sú na juh od Tatier iba od 5. – 6. storočia, lebo až vtedy sú pomenovaní ako Slovania u gótskeho historika Jordanesa v spise o dejinách Ríma a o dejinách Gótov, ako aj u byzantského autora Prokopia z Caesarey. Preto naši historici a archeológovia každú kultúru, ktorú podľa vykopaných vecí datujú pred 5. – 6. storočie, pokladajú za predslovanskú, neslovanskú“ (**Š. Ondruš**, *Šafárikove Slovanské starožitnosti a súčasná slavistika*. In: *Slovenské pohľady*, 7 – 8/1997, s. 3.)

5. stanovisko

s. 6 – *Samova ríša sa považuje za štát „vo vtedajšej forme štátu“, čo nie je pravda...*

Darmo by sme hľadali v mojich *Dejinách* slová, ktoré anonymní autori *Stanoviska* reprodukovujú v úvodzovkách. Teda alebo nevedia, že vo vážnej vedeckej diskusii sa do úvodzoviek dáva verne reprodukovaný text, alebo vedome falšujú. V texte *Dejín* je, že Samo „...zriadil nadkmeňovú spoločenskú organizáciu vojensko-obrannej povahy, ktorú postupne rozvinul do vtedajšej formy štátneho útvaru“. Tu treba autorom *Stanoviska* pripomenúť, že pojmom „štát“ sa vo všetkých kultúrnych jazykoch označuje spoločenský útvar určitého teritória s natrvalo usídleným obyvateľstvom, spravovaným zvrchovanou mocou. Aj *Krátky slovník slovenského jazyka* (KSSJ, Bratislava 1987) definuje štát: „základná organizácia politickej moci spoločenstva na istom území“. (Zdá sa však, že autori *Stanoviska HÚ SAV* sa ešte stále pridŕžavajú supermarxistických výkladov Peciarovho *SSJ* z roku 1964.)

V tomto všeobecne prijímanom zmysle **Samo bezpochyby zriadil určitú formu štátneho útvaru**, ako je to napísané v *Dejinách*.

Poľský historik **G. Labuda** – ktorý je považovaný za najkompetentnejšieho znalca Samovej ríše – dal svojej monografii o tejto téme titul *Pierwsze*

państwo Słowiańskie, państwo Samona [Prvý slovanský štát, Samov štát] (Poznań 1949). V roku 1954 časopis *Slovakia* publikoval štúdiu: **Henrich Bartek**, *The Slovaks and King Samo's Empire* [Slováci a ríša kráľa Sama] (s. 49 – 64), v roku 1961 v ročenke *Slovak Studies* vyšla štúdia: **František Tiso**, *The Empire of Samo* [Samova ríša] (s. 1 – 21). Český historik **František Dvorník**, ktorý je uznávaný za jedného z najsolidnejších znalcov dejín Slovanov, vo svojom základnom diele *The Slavs. Their History and Civilization*. [Slovania. Ich dejiny a civilizácia] (Boston 1956) nazýva Samov spoločenský útvar „ríšou“ a pokladá ho za „druhý slovanský štát“ (lebo prvým bol podľa neho štát Antov). Tvrdí, že Samo víťazne bojoval proti franskému kráľovi Dagobertovi v roku 631 a tým „upevnil svoju úplnú nezávislosť“.

V jednej z najúplnejších slavistických encyklopedických príručiek, *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas* [Biografický lexikón k dejinám juhovýchodnej Európy] (München 1976, II., s. 147) **čítame**: „*Schon 622/23 hatten sich Slawen...unter Führung des fränkischen Fürsten Samos gegen die Awaren erhoben und den ersten slawischen Staat gegründet.*“ [Už v rokoch 622 – 23 povstali Slovania ... proti Avaram a založili prvý slovanský štát.] A český historik **Karel Stloukal** z pražskej univerzity, ktorého pozvala vedecká rada jednej z najúplnejších a striktné vedecky spracovaných encyklopédií svetovej literatúry, za akú sa považuje talianska *Enciclopedia Ita-*

liana Treccani, takto píše v hesle **Samo**: „zakladateľ prvého slovanského kráľovstva v strednej Európe... Vyvolený za kráľa vytvoril **mohutný slovanský štát**, ktorý bol prvou baštou proti nájazdom nomádskych kmeňov z východu. **Jadrom jeho kráľovstva bolo so všetkou pravdepodobnosťou územie pri vtoku Moravy do Dunaja**. Samovo **kráľovstvo** malo rozsiahle územie, ktoré sa rozprestieralo od uhorských nížin cez dnešné Rakúsko, Moravu, Česko až po Slovanov pri Labe v dnešnom Nemecku.“ (zv. XXX, s. 602 – 603.) Z novšej historickej literatúry v tomto zmysle píšú aj francúzski slavisti **Francis Conte** (*Les Slaves. Aux origines des civilisations d' Europe*, Paris 1986) a **Henry Bogdan** (*Histoire des Pays de l' Est*, Paris 1991).

Zdá sa však, že vedeckí pracovníci Historického ústavu Slovenskej akadémie vied nielenže nepoznajú zahraničnú vedeckú literatúru o Samovom štáte, ale nečítali ani *Dejiny Slovenska*, ktoré vydalo nakladateľstvo ich inštitúcie v roku 1986. Tam totiž **Bohuslav Chropovský** dosť jasne napísal: „Samova ríša sa nielen udržiavala, ale stále silnela a **ohrozovala tiež plány šírenia franskej moci** na východ do slovanských krajín. Frankovia čoskoro poznali, že ich mocenské záujmy sú práve v dôsledku existencie a úspešného rozvoja Samovej ríše nielen ohrozené, ale neuskutočniteľné. Rozhodli sa preto túto ríšu vojensky poraziť a vonkajšou silou ju začleniť pod svoju zvrchovanosť.“ (zv. I., s. 67.) A najnovšie

iba pred niekoľkými rokmi vydaný **Slovenský biografický slovník** (Martin 1992) pod heslom Samo uvádza: „...Vznikol tak prvý **štátnopolitický útvar** západných Slovanov známy v histórii pod názvom **Samova ríša**. Franská ríša chápala územie Samovej ríše ako nárazníkový **štát**, ktorý ju chránil pred priamymi útokmi Avarov.“ (V. zv., s. 175.) Ríša aj pre KSSJ znamená „veľký štátny útvar skladajúci sa z viacerých územných alebo etnických celkov (najmä v minulosti)“ (s. 374).

O určitej **kontinuite Samovej ríše s Pribinovým kniežatstvom** sa vyjadril slovenský archeológ **Titus Kolník**: „**Nitrianske kniežatstvo** nechápeme ako náhodný útvar, ktorý vznikol z ničoho, ale ako výsledok dlhšieho hospodárskeho, politického i vojenského procesu, začínajúceho **už v 6. storočí**, keď **na toto územie a na priľahlú Moravu lokalizujeme i Samovu ríšu.**“ (*Slovensko. Dejiny*. Bratislava 1971, s. 172.) Svoju dôkladnú analýzu začiatkov slovenských národných dejín takto zhrnul v roku 1985 **Matúš Kučera**: „Historický vývoj **od čias Samovej ríše až po rozpad Veľkej Moravy** nie je nijakým epizodickým či zanedbateľným vývojovým obdobím v dejinách slovenského národa. Bola to práve táto doba, ktorá položila také **pevné základy pre národný historický vývoj Slovákov**, že ani dlhé, takmer tisíc rokov trvajúce ich nesvojprávne postavenie v rámci mnohonárodnostného uhorského štátu nerozleptalo tieto základy, lebo na nich sa konštituoval slovenský feu-

dálny a neskôr i novodobý buržoázny národ.“ (*Historický časopis*, 33, 1985, 2, s. 196.) Aj známy moravský historik **Lubomír E. Havlík**, ktorý však zastáva tézu o „moravskom národe“, v roku 1989 konštatoval, že „*The Slaves of Moravia possessed a political organisation already in the first half of the 6th century*“. [Moravskí Slovania už v prvej polovici 6. storočia (sic!) mali vlastnú politickú organizáciu.] – (*Bulgaria and Moravia between Byzantium, Franks and Rome*. In: *Paleobulgarica/Starob'lgaristika*, XIII, 1989, 1, s. 6.)

6. stanovisko

s. 8 – *Veľkomoravskú ríšu označuje Ďurica jednoznačne za slovenský štát a moravské knieža Mojmíra za knieža starých Slovákov, čo je číry výplod autorovej fantázie. Je to v zásadnom rozpore so všetkým, čo o Veľkej Morave možno nájsť v archeologických i písomných prameňoch.*

Historickým faktom je, že **ani v jednom prameni z čias jestvovania moravského štátu vtedajších Slovákov (833 – 924) sa nenachádza jeho označenie ako „Veľká Morava“, tým menej „Veľkomoravská ríša“.** Tento názov odvodili najmä romantici devätnásteho storočia zo školácky bezprostredne preloženého výrazu *megalé Morabia*, ktoré vo svojom diele *De administrando imperio*, napísanom asi pol storočia po zániku slovenskej Moravy, použil byzantský

cisár **Konštantín VII. Porfyrogenet.** Použil ho však iba v kapitole, v ktorej rozpráva o Turkoch (*tourkoi* – ako on nazýval starých Maďarov). Naším predchodcom vo výskume dejín zrejme ušlo, že ono grécke adjektívum popri najbežnejšom význame „veľký“ môže znamenať aj „ďaleký, vzdialený“. Na správnosť tohto prekladu poukazuje aj fakt, že v osobitnej kapitole svojho diela, venovanej Svätoplukovej ríši, Konštantín ju označuje výlučne názvom Morava (*Morabia*) bez akéhokoľvek prívlastku. Súdobé pramene označujú tento štátny útvar ako *Moravia*, *Maraha*, *Morou*, *Maravia*, *Morauia*, *Moraw*, *Moravskaa zemlja*, *Morav'skaa zemä*, *Morav'skaja strana*, *Morav'ska oblast', ale aj Regnum Rastici*, *Mysia*, *Moesia* a pod. Obyvatelia tohto štátneho útvaru sú označovaní ako *Maravi*, *Marahi*, *Maravani*, *Sclavi Marahenses*, *Marharii*, *Sclavi Margenses*, *Venedi*, *Winidi* a pod., ale aj *Sclavi Nytrienses*, *Pannonii* a i., v staroslovenských prameňoch *Slovjane*, *Sloväne*. Sami sa však nazývali *Slovänmi*, *Slovjanmi*, *Slovenmi* a svoj jazyk takisto označovali ako *slovenský*, *slovjanský*, *slovänský*. Tak to vyplýva už zo žiadosti, ktorou sa ich knieža Rastic (Rastislav) obrátil na byzantského cisára Michala III. v roku 862. Rastic bol kniežaťom slovenských Slovanov, a teda nemohol hovoriť za ostatných, je mu vzdialených a azda i neznámych Slovanov.

Aj najstaršie pramene jasne rozlišujú medzi moravskými Slovanmi a medzi Slovanmi, ktorí obývali územie Bohémie. Išlo o vzdialené a nepriestupnou

Českomoravskou vysočinou oddelené slovanské etniká, medzi ktorými až do poslednej štvrtiny 9. storočia nie sú dokumentované takmer nijaké styky. Kým na území slovenských Slovanov – iste aj následkom dedičstva prvého štátneho útvaru, ktorým bolo Samovo kráľovstvo – už aj v 9. storočí bola dávno prekonaná pôvodná spoločenská organizácia plurality kmeňových zoskupení a vytvorila sa jednotná etnická spoločnosť, ktorá si zachovala najstaršie pôvodné označenie Sloväni, Slovjan, Sloveni, v oblasti starej Bohémie pramene vyratúvajú aspoň dvanásť, podľa niektorých historikov až 16 rozličných slovanských kmeňov. Celková úroveň materiálnej kultúry slovenskej Moravy predchádzala kultúrnu úroveň ostatných západných slovanských krajín o celé storočie, ba aj o jedno a pol storočia historického vývoja. (Porovnaj *K. Jażdżewski, Urgeschichte Mitteleuropas* [Najstaršie dejiny Strednej Európy], Wrocław 1984, s. 469.)

O **etnickom zložení obyvateľstva Moravskej ríše** nezávislá slavistická veda nikdy nemala pochybnosti.

Už na začiatku 19. storočia český historik a jazykovedec **Josef Dobrovský** jasne konštatoval: „...*die Sprache der (alten) Mährer, oder heutigen Slowaken*“ [...reč (starých) Moravanov, čiže dnešných Slovákov], ktorú nazýval „*Altslowakische*“ [staroslovenčina]. (*Slawin*, 1806, s. 366, 367.) A v liste J. S. Brandtkemu z roku 1825 celkom otvorene tvrdil, že „...*die heutige Slowakey in Oberungarn ist*

das eigentliche Grossmähren." [Dnešné Slovensko v Hornom Uhorsku je pôvodná Veľká Morava.] – (Korrespondence Josefa Dobrovského, Praha 1905, II, s. 163.)

Aj **Pavol Jozef Šafárik** vo svojich *Slovanských starožitnostiach* v roku 1837 písal: „Gméno, nářečí, telesná i mravní povaha uherských Slowákůw, od nepamatných časůw neyaužeji ge spojowala s bratry gegich Morawany, kterýchžto gihovýchodnj polowice, od stoku Dyge s Morawau až k Walachům se táhnaucj, **až do dnes gméno Slowákůw sobě příkladá.**(...) mám za to, že někdy, **před politickým oddělenjm Uher od Morawy, rozhranj obau nářečj, českého i slowenského, bylo někde we středu samé Morawy, nikoli v pohořj, dnešnj Uhrj od Morawy děljcjm.**“ (s. 793 – 794.)

Šimon Ondruš práve v tejto súvislosti píše: „Dám ruku do ohňa, že Dušan Kováč ani Ľubomír Lipták nepričuchli k Šafárikovým Slovanským starožitnostiam. Škoda. Neboli by takí alergickí na ‚slovenskosť‘ Veľkej Moravy.“ (cit. d., s. 8.)

Začiatkom nášho storočia vtedy najpoprednejší slavista na Univerzite vo Viedni **Vatroslav Jagić** takto vyjadril výsledky svojich štúdií: „Mähren ist noch heute sprachlich nur in der westlichen Hälfte böhmisch-čechisch, dagegen **lehnt sich seine östliche Hälfte an die Slovaken an** und diese Slovaken wohnen auch jetzt (1913) noch in Nordwestungarn.“ (...) „Mag man die Sache drehen wie man will, in Altmähren, selbst wenn seine Grenzen bis an die Donau gereicht haben, muss

im 9. Jahrhundert ein Dialekt gesprochen worden sein, der mit dem heutigen Slovakischen (in Mähren und Oberungarn) in wesentlichen Zügen identisch war. Dieses Slovakische mag damals wohl in Mähren verbreiteter gewesen sein, als heute, ebenso gegen die Donau zu in Ungarn.“ [Morava je ešte i dnes jazykovo iba v západnej polovici česká, naproti tomu jej východná polovica sa opiera o Slovákov a títo Slováci žijú aj teraz ešte v severozápadnom Uhorsku. (...) Nech sa to prekrúca akokoľvek, na Starej Morave, aj keď jej hranice siahali až po Dunaj, muselo sa v 9. storočí hovoriť dialektom, ktorý bol v podstatných rysoch identický s dnešnou slovenčinou (na Morave a v Hornom Uhorsku).] – (*Entstehungsgeschichte der Kirchenslavischen Sprache*. Berlin 1913, s. 17 – 19.)

Jeho súčasník, Moravan **Josef Zavadil**, ešte jasnejšie napísal: „**Není pochyby, že kmen slovenský byl jádrem mojmírovské říše**, neboť tento kmen podnes převalnou část bývalých jejich krajů obývá. (...) Uherská část Velké Moravy byla hlavním jevištěm činnosti slávneho onoho knížete Svatopluka.“ (*Velehrady, Devín a Nitra*. Kroměříž 1912, s. 10 – 19.)

Podobne nemal pochybnosti archeológ **I. L. Červinka**, ktorý písal: „**A že říše velkomoravská byla především říší národa a lidu slovenského, usedlého už tehdy po obou březích dolin Moravy, Váhu a Nitry, o tom nemůže být sporu, když si uvědomíme tehdejší osídlení zemí, které dnes zveme Moravou a Slovenskem**

uherským; osazená byla úrodná rovina řeky Hané a dolní tok řeky Moravy a jejich přítoků; celá vysočina českomoravská a celá východní část země byla přece liduprázdná.“ (Děvín velehrad říše velkomoravské. Brno 1914, s. 7.)

Takto to videli ľudia, ktorí slobodne, bez akýchkoľvek predsudkov študovali otázky súvisiace s dejinami prvého štátu Slovákov.

Potom však prišla **Česko-Slovenská republika** a s ňou česká „veda“, ktorej cieľom bolo dokázať, že Slováci nikdy neboli historickým národom a teda nemohli mať svoj štát ani svoju kultúru. **Matúš Kučera** to syntetizoval: „Najčastejším cieľom týchto hypotéz, operujúcich veľmi skúpyim pramenným materiálom, bola **snaha ukázať, že Slováci nie sú potomkami Slovanov, ktorí sa na teritóriu Slovenska usadzovali od 5. st.**, ale že sú len zlúčeninou, akýmsi ‚amalgámom‘ neskorších etnických prisťahovalcov od 14. st. **Skutočným cieľom týchto hypotéz bola snaha destabilizovať slovenský národ**, ktorý si nachádzal miesto na politickej mape Európy a ktorý sa v 19. a 20. st. rozhodol riešiť svoje štátoprávne postavenie najprv v rámci uhorského štátu a neskôr v buržoáznej Československej republike.“ (*Velká Morava a počátky československé státnosti*. Praha-Bratislava 1985, s. 247.)

Dnes už vieme, koľko miliónov investovali pražské vlády nielen do svojich „vedeckých pracovníkov“, ktorí dokazovali, že Slováci nikdy neboli národom, že Slovensko je iba príveskom českých

„historických zemí“, že slovenčina je iba jeden z dialektov češtiny, ktorú úradne nazvali „československý jazyk“, ba našli aj „vedcov“, ktorí dokazovali, že v ďalekom stredoveku už možno hovoriť o „pračeskoslovenskom jazyku“. A na rozširovanie výsledkov takýchto „vedeckých zistení“ Praha systematicky podplácala zahraničných vedcov financovaním ich časopisov a tlače, ktorá ako hlasná trúba popularizovala túto oficiálnu „vedu“. (V roku 1938 iba vo Francúzsku česko-slovenské MZV na tieto ciele rozdalo 41 adresátom spolu 3 milióny a 346 534 vtedajších korún.) Minister zahraničných vecí a neskorší prezident republiky disponoval každoročne obnosom 5 až 15 miliónov vtedajších korún na vedeckú propagandu svojho štátu bez povinnosti vyúčtovania, ako s nimi naložil. Tak mohol pozývať zahraničných vedeckých pracovníkov a vážnych publicistov, ktorým ponúkal bezplatný pobyt v českých kúpeľoch podľa ich vlastného výberu, a sponzoroval publikovanie ich prác v zahraničných časopisoch a vydavateľstvách. Preto sa nemožno čudovať, že aj mnohé zahraničné vedecké knižnice sú plné takejto „vedeckej“ literatúry.

Autorite pražských učiteľov sa ochotne podrobili v slovenskom národe nikdy nechýbajúci „poturčenci horší od Turkov“, ktorí im svojimi „vedeckými“ prácami výdatne pomáhali a doposiaľ pomáhajú šíriť medzi Slovákami i do celého sveta protislovenské čechoslovakistické tézy.

Napriek tomu sa vždy našli poctiví a odvážni historici, ktorí aj s existenčným rizikom, či už trocha obalene, alebo aj celkom otvorene vyjadrili výsledky svojich výskumov.

Medzi prvými reagoval na túto nešťastnú tendenciu nestor slovenských historikov **Jozef Škultéty**, ktorý sa nedal kúpiť ani čestným doktorátom, ani vymenovaním za profesora Univerzity Komenškého. Pozdvihol svoj varujúci hlas knihou *Neňaňte ľud môj* (Turčiansky Sv. Martin 1928), v ktorej k tejto otázke jednoznačne vyhlásil: „**Krajina Rastislava i na najkrajnejšom západe bola slovenská**“ (s. 4).

Aj český historik a etnológ **Jan Húsek** ešte v roku 1932 objektívne konštatoval: „*Slovensko je také na celé jihovýchodní Moravě (na rozlišení od bývalého ,uherského Slovenska') nazývané nesprávně Slovákem, které s moravským Valašskem tvoří stejný stupeň etnologické kultury materiální, sociální a duchovní, poměrně jen málo diferencované.*“ (Hranice mezi zemí Moravskoslezskou a Slovenskem. Praha 1932, s. 6.)

Už sme citovali historika **Petra Ratkoša**.

Z archeologického hľadiska sa vyjadrila **Zlata Čilinská**: „*Je nepopierateľné, či už o Veľkomoravskej ríši uvažujeme ako o feudálnom alebo polofeudálnom útvare, že vznik feudálnych vzťahov môžeme hľadať v predchádzajúcom období, teda v lone spoločnosti 8., resp. 7. storočia, ktorej príslušníci sú pochovaní na slovansko-avarských pohrebiskách.*“ (O počiatkoch slovenských dejín. Bratislava 1965, s. 36.) Súhlasne

zdôraznil archeológ **Anton Točík**: „Kontinuita nepretržitého osídlenia domáceho slovanského obyvateľstva na juhozápadnom Slovensku aj po porážke a zničení avarskej ríše je doložená v oblasti nadstavby, vo výrobe, v materiálnej kultúre aj vo vytváraní politických, vojenských a kultúrnych centier.“ (*Tamže*, s. 33.) Veď „**po 7. storočí sa už nový osídľovací proces nepredpokladá, nenaznačujú to ani historické, ani archeologické nálezy**“ (*Tatiana Štefanovičová, Osudy starých Slovanov*, Bratislava 1989, s. 36).

Jozef Kuzmík sa už celkom približuje koncepcii vyjadrenej v *Dejinách*: „Na vysvetlenie treba dodať, že **názov Moravia** vznikol v prvej štvrtine 9. storočia ako **zemepisný názov pre časť stredodunajských Slovienov severne od Dunaja**, podobne ako pre obyvateľov českého kniežatstva zemepisný názov Bohemia. V tejto súvislosti treba ešte upozorniť, že najprimeranejšie pomenovanie predkov dnešných Slovákov v Dunajsko-karpatskej kotline v 8. – 10. storočí je **slovenskí Slovania**.“ (*Letopis Pamätníka slovenskej literatúry 1970*. Martin 1970, s. 113 – 114.)

O desať rokov neskôr **Jozef Klimko** už otvorenejšie, hoci ešte stále trocha zaobaleno konštatoval: „Doterajšie archeologické výskumy preukázali opodstatnenosť domnienky, že feudalizácia a zjednocovací proces mali rýchlejší priebeh v oblasti pomoravskej a podunajskej ako v Čechách. Tým sa zvyšuje pravdepodobnosť úvah o predchádzajúcej

kultúrnej vyspelosti týchto oblastí (t. j. lokalít označovaných za predpokladané centrá Samovej ríše) a potvrdzuje sa aj téza o etnickej vyhranenosti tohto obyvateľstva.“ (*Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava 1980, s. 31.) V roku 1985 archeológ Alexander **Ruttkay** už celkom otvorene, hoci zatiaľ príliš optimisticky, konštatoval: „**Kontinuita slovanského osídlenia a z toho vychádzajúce objektívne právo používať etnické označenie ‚Slováci‘ vo včasnom stredoveku je všeobecne uznávaným faktom.**“ (*Velká Morava a počátky československé štátnosti*. Praha-Bratislava 1985, s. 147.)

Aj poľský historik a jazykovedec **W. Bobek** už dávno predtým konštatoval, že pôvodné slovenské obyvateľstvo Moravy asimilovali Česi: „**Zamoravska gałąż słowacka** (licząca przeszło 300 tysięcy), oddzielona od pnia macierzystego geograficzną i polityczną granicą Karpat, uległa coraz silniejszym wpływom czeskim, a w końcu została stracona dla organizmu narodowego.“ (*Lud słowacki*. In: *Słowacja i Słowacy*. Kraków 1937, s. 185.) A neskôr iný poľský slavista, **S. Słomski**, celkom jednoznačne tvrdí: „...**ludność Księstwa Wielkomorawskiego byli to Słowianie, których dziś nazywamy Słowakami.**“ (*Gramatyka języka starosłowiańskiego [starobułgarskiego]*. Warszawa 1950, s. 4.)

Ba nechýba ani hlas súčasného českého historika: „*Počínaje vlastní Moravou, nutno konstatovat, že staré kulturní, politické a ideologické tradice spjaté*

se jmény Rostislava, Svatopluka, Konstantina, Metoděje, Gorazda byly většinou v průběhu věků potlačeny importovanými tradicemi jednak z Čech (např. václavskou), jednak z Panonie (štěpánskou na Slovensku). Přesto však zřejmě místy zčásti přežívaly, jako tradice o dobrém králi Svatoplukovi a o činnosti Konstantina a Metoděje. Na Slovensku pak tyto tradice prožily počátkem novověku zvláště silnou renesanci a vyústily jako jeden ze základů formování vědomí slovenského národa.“ (Lubomír E. Havlík, Úvod. In: MMFH, V., Brno 1976.)

Najnovšie jeden z najuznávanejších slovenských slavistov aj na medzinárodnom poli takto syntetizoval svoj náhľad na túto problematiku: „Slováci sa ako osobitné etnikum sformovali v dunajsko-karpackej oblasti. Prvé historické správy o ich nadkmeňovej etnickej integrácii máme od 7. storočia, najprv v tzv. Fredegarovej kronike, kde sa opisuje povstanie slovanských kmeňov proti Avarom. Sú to údaje o Samovej ríši. Jej lokalizáciu uľahčuje údaj, že to bolo miesto priameho avarsko-slovanského dotyku, že archeologickými nálezmi sa dá určiť miesto najzápadnejšieho avarského etnického zásahu.“ (Ján Doruľa, *Jazykovo-historické etapy vývinu slovenskej identity*. In: *Seminár Integrovaný šok*. Bratislava 1996, s. 108.)

Toto všetko anonymní pracovníci Historického ústavu SAV pokladajú za nemožné „nájsť v arche-

ologických i písomných prameňoch“. Nie je to však celkom nové v našich dejinách. Podobný mentálny postoj biľagoval už v roku 1897 **František Richard Oswald**, ktorý napísal: „...je to smiešna vec: chcieť byť nad Čechov českejším.“ (*Literárne listy*, príloha časopisu *Kazateľna*, r. VII., č. 2 – 3, s. 474.)

7. stanovisko:

s. 10 – *Jazyk, do ktorého prekladali Konštantín a Metod bol podľa autora jazyk Rastislavových Slovákov. Je to v rozpore s tým, čo vieme o vtedajšej podobe viacmenej jednotného kultúrneho jazyka staroslovanského.*

Tu zase len kolektív pracovníkov Historického ústavu SAV dokazuje, ako biedne málo vie o tomto predmete.

Už sme citovali mienku viedenského slavistu Vatroslava Jagića. Aj jeden zo zakladateľov novodobého českého literárneho jazyka, filológ **Josef Jungmann** vyslovil svoje presvedčenie, ktoré autor *Dejín* naplno zdieľa, že totiž „*Český jazyk jest odnože Slovenského neb Slovákého (nad Dunajem), od něhož se za starodávna až skoro do 14. století málo líšil, pro kterouž příčinu Slovákům, ano jazyk svůj méně než Čechové proměnili, nejstarší české spisy dobře srozumitelné a jako domácí jsou.*“ (*Historie literatury české*. Praha 1825, s. 4.) A kto teraz pozorne sleduje *Staročeský slovník*, ktorý vydáva Ústav pro jazyk

český Akademie věd České republiky v Praze (doposiaľ 21 zošitov, 1128 strán), nájde tam nespočetné dôkazy na vedecké podopretie tejto Jungmannovej tézy.

Ako samozrejmosť používali v tomto zmysle výraz „slovenský jazyk“ aj jazykovedec **Henrich Bartek**, historik **A. A. Baník** a iní. V roku 1965 **Eugen Paulíny** vo svojom príspevku *Nárečové členenie slovenčiny v 9. – 11. storočí* konštatoval: „Je zaujímavé, že niektorými znakmi sa **stará veľkomoravská oblasť odlišovala od českej oblasti a zhodovala sa so slovenskou.**“ A v tom istom príspevku upresňuje: „...**moravská slovenčina, teda nárečie jadra Veľkomoravskej ríše.**“ Konečne už i sám titul jeho príspevku svedčí o jeho vedeckom presvedčení, že **v 9. storočí jestvovala slovenčina.** Nárečovo sa totiž môže členiť iba jestvujúci jazyk (*O počiatkoch slovenských dejín*. Bratislava 1965, s. 254 – 255.)

Dnes je všeobecne uznávaná skutočnosť, že deviate storočie bolo „*l' époque où l' ancienne communauté des Slaves avait été depuis longtemps fragmentée au plan ethno-territorial et ethno-culturel. On était en présence de différents États et nations slaves, chacun d'eux ayant sa conscience nationale spécifique et sa langue particulière.*“ [...epochou, počas ktorej starobylé spoločenstvo Slovanov bolo už dávno rozdrobené tak z hľadiska etnicko-územného, ako aj etnicko-kultúrneho. Existovali tu rozličné slovanské štáty a národy, každý so svojím špecifickým národným povedomím a svojím osobitným

jazykom.] (Bulharský akademik **D. Angelov**, *L'oeuvre de Méthode en Bulgarie*. In: *Bulgarian Historical Review*, 13, 1985, 2, s. 6.)

V univerzitnej príručke uznávaných poľských slavistov čítame: „*Ponieważ prawie cała Słowaczyna wchodziła bez wątpienia w skład tego państwa, a ważne ośrodki jego życia politycznego i kulturalnego leżały na obszarze słowackim, piśmiennictwo w języku staro-cerkiewno-słowiańskim musiało się niewtpliwie krzewić wśród Słowaków w ostatniej ćwierci IX. w.*“ (T. Lehr Splawiński – W. Kuraszkiewicz – F. Slawski, *Przegląd i charakterystyka języków słowiańskich*. Warszawa 1954, s. 71.)

Dokonca aj český jazykovedec **Antonín Dostál** došiel k zisteniu, že „*bude třeba při jeho [cyrilometodský jazyk] analýze vyjít z hlaholských skutečností, textově zachycených a jít zpět do IX. století, abychom si mohli udělat přesnější představu o tom, jak vypadal jazyk, jímž začali psát Konstantin a Metoděj v nejstarší etapě své činnosti na Velké Moravě. Jistě i oni sami po svém příchodu poznávali velkomoravskou jazykovou skutečnost a prostředí, v němž tvořili a působili: odporovalo by zcela tomu, co víme o Konstantinovi, že se totiž velmi rychle dovedl naučit jazyka toho místa, kam přišel (srov. jeho cestu k Chazarům a j.), kdyby si nepovšiml, a to velmi pozorně jazykových zvláštností Velké Moravy.*“ (Jazykové problémy cyrilometodějského období. In: *Konferencia o Velkej Morave a byzantskej misii*. Brno-Nitra 1. – 4. X. 1963. Nitra 1963, s. 129.)

Ak autori *Stanoviska HÚ SAV* tvrdia, že to, čo sa píše v *Dejinách*, je v rozpore **so všetkým tým, čo oni vedia** o vtedajšej podobe viac-menej jednotného kultúrneho jazyka staroslovanského, tak iba **obnažujú svoju hlbokú neznalosť nielen svetovej, ale aj slovenskej a českej odbornej literatúry k tejto téme.**

Veď už v roku 1974 **Rudolf Krajčovič** vydal základnú štúdiu *Slovenčina a slovanské jazyky. Praslovanská genéza slovenčiny*, v ktorej dokázal, že slovenský jazyk je priamym derivátom z praslovanského makrodialektu. Túto **praslovanskú genézu slovenčiny opodstatnene datoval do obdobia medzi 5. a 8. storočím a geograficky situoval na areál karpatsko-podunajského priestoru.** Jej organickým pokračovaním bol vývoj v 9. a 10. storočí, keď už ju možno charakterizovať ako osobitnú izoglosnú oblasť. V ďalšej základnej štúdii Krajčovič dôkladne dokumentoval svoju **migračno-integračnú teóriu o pôvode slovenčiny ako samostatného slovanského jazyka** s vlastnou praslovanskou genézou. O **integračnom období** praslovanského základu slovenčiny, **ktoré kladie do 8. – 9. storočia**, Krajčovič píše: „V tom čase hospodársko-spoločenský život našich predkov sprevádzali už silné integračné procesy. Napr. už v 7. stor. je známe hnutie podunajských Slovanov proti nadvláde Avarov (v rámci tzv. Samovej ríše). V 8. stor. sa tieto integračné tendencie zosilňujú a v prvej polovici 9. stor. na území Moravy a Slovenska sú už prameňmi doložené centrálné

organizované útvary – moravské a nitrianske kniežatstvo. Spojenie týchto kniežatstiev v 9. stor. vyústilo do prvého západoslovanského štátu, známeho pod názvom Veľká Morava.“ (*Pôvod a vývin slovenského jazyka*. Bratislava 1981, s. 16.) Následne aj poľský slavista **L. Moszyński** celkom jasne upozornoval: *„Nie wolno więc mieszać terminów prasłowiański i starosłowiański. Język prasłowiański, jako punkt wyjścia wszystkich języków słowiańskich, był jeden. Nie było natomiast jednego języka starosłowiańskiego, a to dlatego, że w czasie, kiedy powstawały prierosze teksty słowiańskie, jedność językowa prasłowiańska już nie istniała. Wszystkie teksty starosłowiańskie mają już swoje lokalne pietno, są starszą fazą rozwoju poszczególnych języków słowiańskich.“* (*Wstęp do filologii słowiańskiej*. Warszawa 1984, s. 169.)

Preto autor *Dejín* vo svojej štúdií *Slovenský jazyk* (Padova 1986) po preskúmaní medzinárodnej vedeckej literatúry na túto tému vyslovil svoj náhľad, že *„...pôvodná hlaholská cyrilometodovská literatúra musela byť podstatne jazykom praslovenským. V nej sa odrážala posledná vývojová fáza diferenciácie praslovenského jazyka tatransko-dunajského etnika, ktorá – iste aj pod vplyvom tejto mohutnej akulturačnej vlny – už v nasledujúcich desaťročiach vystupuje ako osobitný, vlastným vývinom sa uberajúci slovanský jazyk: stará slovenčina“* (s. 24).

Jeden z najkompetentnejších, medzinárodne uznávaných znalcov dejín Slovanov, prof. **Michal Lacko**,

takto komentoval *Dejiny staroslovenskej literatúry*, ktoré v školskom roku 1971–72 na Slovenskom gymnázium v Ríme prednášal prof. **Augustín Nádaský**: „Táto rímska škola je asi jediná, kde študenti majú možnosť poznať tie slávne **začiatky slovenskej literatúry a našej kultúry vôbec**. A preto vyslovujeme riaditeľstvu tej školy a profesorovi Nádaskému zaslúžené uznanie.“ (*Most*, 19, 1972, 1 – 2, s. 69 – 70.)

8. stanovisko:

s. 20 – *Údaje pri roku 1006 sú z vymysleného falza a nepatria do serióznej práce.*

Celkom také jednoduché to nie je. Lebo pre historika, najmä ak ide o deje, o ktorých nejestvuje nijaká priama hodnoverná dokumentácia, aj neskôršie falzá môžu poskytnúť dôležitú informáciu. Falšovatelia dokumentov neboli totiž takí naivní, aby celý text dokumentu vymýšľali bez akéhokoľvek podkladu. Falšovateľ sa vždy usiloval formulovať svoje falzum tak, aby robilo dojem pôvodného dokumentu. A v tomto prípade vieme, že spor o obsah zisteného falza sa ťahal dlhé desaťročia. Medzi zástancov vierohodnosti obsahu patrili historici ako Fejér, Kerékgyárto, Cherrier, Vurum, Rimely, M. Horváth, K. Szabó a F. Ortway. Iní historici ho odmietali ako falzum a nepripúšťali ani diskusiu o jeho obsahu. Autor *Dejín* svojich čitateľov infor-

muje, že ide o „nie celkom isté pramene“, čím ich upozorňuje, že obsah treba prijať s náležitou rezervou. Ale zamlčať úplne aj takýto pochybný fakt nepokladal za korektné.

9. stanovisko:

s. 20 – v prameňoch o roku 1015 sa nespomínajú „slovenské kniežatá“, ale bojovníci Boleslava Chrabrého na Morave. Je to falzum, ktoré zrejme vyrobil sám autor.

V tomto prípade ide o základný uhol pohľadu na celú koncepciu slovenských dejín. Autor *Dejín* v Predslove jasne vypovedal, že mu ide o pohľad na udalosti a fakty „s osobitnou pozornosťou na tie **skutočnosti, ktoré dokazujú a potvrdzujú prastarú etnogenézu slovenského národa, neprerušenu kontinuitu jeho osídlenia na území Slovenska aspoň od druhej polovice prvého tisícročia po Kr. až po súčasnosť, a najmä hlboké historické korene jeho štátnosti**“. V interpretovaní starých dokumentov postupoval tak, ako to robia historici iných národov. Napríklad v monumentálnom päťväzkovom diele *Magnae Moraviae Fontes Historici*, ktoré vydala Univerzita v Brne a ktoré sa teší všeobecnému uznaniu, výraz „ad *Beu* Winides“, ktorý sa nachádza v *Chronicon Moissiacense*, prekladajú do češtiny ako „proti **českým** Vinidům“. Viď aj hore citované

ich preklady „*Carolus in Bemctium*“ a „*Carolus in Bem*“. Ak mi autori *Stanoviska* dokážu, že vyhlásili za falzum tieto preklady českých historikov – ved' vtedy ešte patrili do spoločnej česko-slovenskej obce historikov – tak im uznám právo protestovať aj proti môjmu slovenskému výkladu tohto dokumentu. Ináč iba dokázali, že ich „veda“ stojí na protislovenskej koncepcii dejín, že ostávajú v putách prekonaného čechoslovakizmu a hungarizmu. **Práve podobné pripomienky som musel odmietnuť, a aj teraz ich odmietam.**

10. stanovisko:

s. 27 – odboj moravských údelných kniežat na čele s Konrádom II. nemožno v nijakom prípade označiť za vzburu Moravy (ba dokonca „staroslovenského etnika“) proti českej nadvláde. Išlo o vnútrodynastický mocenský boj.

Platí to, čo som povedal k predošlému bodu *Stanoviska*. Kto neuznáva jestvovanie starých Slovákov už aspoň v 9. storočí, zrejme nemôže pripustiť slovenské kniežatá v 11. storočí. Vyššie sme už dokázali, že mnohí uznávaní historici na otázku etnickej povahy obyvateľstva starej Moravy odpovedajú podstatne ináč, ako anonymní autori *Stanoviska*.

11. stanovisko:

s. 33 – *Pri hodnotení Matúša Čáka autor uvádza výrok E. Denisa, že v politickom útvare Matúša Čáka možno vidieť realizáciu štátnej nezávislosti opretej o široké masy slovenského ľudu. Je to dávno prekonaná romantizujúca predstava ktorá bez kritického komentára nepatrí do príručky. Pôsobenie Matúša Čáka nemá nič spoločné so slovenskou štátnosťou a už vôbec nie so slovenským ľudom.*

Nuž pozrime, čo napísal francúzsky historik a renomovaný slavista **Ernest Denis (1849 – 1921)**, ktorého vedecké dielo mu zaistilo miesto nielen vo francúzskych encyklopedických dielach, ale aj v talianskych a iných, napríklad aj českých (kde je biľagovaný ako „buržoázny historik“, čo asi rozhoduje u autorov *Stanoviska*), kde som nenašiel žiadne meno pracovníka Historického ústavu SAV: *„Il est certain du moins qu' il groupa sous son autorité la Slovaquie presque entière et quil' y exerça pendant un quart de siècle une autorité à peu près absolue. Le petit état qu' il avait constitué, avait nécessairement un caractère slave. Les poètes qui ont célébré plus tard dans Mathias Čak le héros de la liberté renaissante, faussent certainement l'histoire en lui prêtant des intentions qu' il n' avait pas; mais, sans vouloir et sans le savoir, par cela seul qu' il se séparait du reste de la Hongrie et qu' il rassemblait sous une loi commune les contés slovaques, il ravivait l' idée de*

indépendance primitive et il est certain qu' il s' appuyait sur les classes populaires; elles le récompensèrent de ses sympathies en lui gardant un souvenir reconnaissant." [Je isté aspoň to, že zjednotil pod svojou autoritou takmer celé Slovensko, a že tam vykonával po štvrté storočia takmer absolútnu vládu. Malý štát, ktorý on založil, musel mať slovanský charakter. Básnici, ktorí neskôr oslavovali v Matúšovi Čákovi hrdinu obnovujúcej sa slobody, iste falšovali dejiny tým, že mu pripisovali úmysly, ktoré nemal. Ale bez toho, že by to chcel alebo vedel, už len tým, že sa odtrhol od ostatného Uhorska a že zhromaždil pod jeden spoločný zákon slovenské župy, oživoval ideu dávnej nezávislosti, lebo je isté, že sa opieral o ľudové vrstvy, ktoré sa mu odvdáčovali svojimi sympatiami a zachovali mu vďačnú spomienku.] – (*Les Slovaques*, Paris 1917, s. 118 – 119.) – Ako vidíme, profesor Denis veľmi jasne rozlišoval medzi romantickým ospevovaním básnikov a medzi dokázanými historickými faktami. V tomto hodnotení politického diela Matúša Čáka aj iní súčasní zahraniční historici sa vyjadrujú celkom ináč ako autori *Stanoviska*.

Tak napríklad jeden z prvých autorov slovenských dejín v anglickom jazyku, Američan **Gilbert L. Od-do** takto píše: „*Čák's power extended from the Morava river to Spiš Country, and from the Danube to the Tatras, so that all of western Slovakia, except Bratislava and a part of Central Slovakia, came under his domination. Beyond the Danube the mighty Vyšehrad Castle guarded*

the borders of Čák's country. In his Trenčín citadel Čák organized his court in regal splendor, and numerous courtiers did his bidding. An independent ruler, he had his own army, coined his own money in Nitra, and established relations with neighboring rulers. Čák of Trenčín built his great power on the wealth which flowed to him from his extensive land holdings. The most reliable support of his power was, however, the devotion and loyalty of his land administrators and his people. In Čák's army divisions of Slovak warriors fought and distinguished themselves by their courage, devotion, and heroism." [Moc Matúša Čáka siahala od rieky Moravy po Spiš, od Dunaja po Tatry, takže celé západné Slovensko okrem Bratislavy a časť stredného Slovenska patrili pod jeho nadvládu. Za Dunajom hranice Čákovho panstva hájil obranný hrad Vyšehrad. Na svojom zámku v Trenčíne vytvoril vznešený kráľovský dvor s veľkým počtom dvoranov. Ako nezávislý panovník mal svoju armádu, v Nitre si razil vlastné mce a nadviazal vzťahy so susednými vládcami. Základom jeho moci bolo vlastníctvo rozsiahlych území. **Najspoľahlivejšou oporou jeho moci však bola vernosť a oddanosť jeho zemepánov a ľudu. Oddiely slovenských bojovníkov v Čákovej armáde sa vyznačovali v boji svojou odvahou, vernosťou a hrdinstvom.**] (*Slovakia and its People*. New York 1960, s. 32.)

Je historickým faktom, že Matúš Čák, hoci maďarského pôvodu, pochádzal z rodiny, ktorá už od troch generácií vlastnila majetky na Slovensku. A on

sám sa stal postupne takým oligarchom, že ovládal 14 stolíc Uhorska (Trenčín, Nitra, Bratislava, Komárno, Ostrihom, Tekov, Hont, Novohrad, Orava, Turiec, Liptov, Zvolen, Gemer a Heveš) a mal veľký vplyv aj v stoliciach Spiš, Šariš, Abov a Turna – v tom teda prakticky takmer celé dnešné Slovensko (*Dejiny Slovenska I.* Bratislava 1986, s. 312). Správal sa ako nezávislý vládca, ba za takého ho považoval aj pápežský legát kardinál Gentilis, ktorý mu ponúkal za manželku sestru kráľa Karola Róberta. Vládal teda nad Slovákami, ktorí ho uznávali a za jeho záujmy v jeho vojsku aj udatne bojovali. Takto to zaznamenali aj dávni historici.

Už **Ján Thurocius** vo svojej *Chronica Hungarorum* z roku 1488 – podľa iste nie Slovákom nakloneného, ale dobre dokumentovaného českého profesora **Alberta Pražáka** – keď písal o Slovensku, „*tušil tu historické pokračování panství Matěje Čáka a mluvil o horních Uhrách docela jako o ‚zemi Matějově‘ – partes regni superiores, quas nos terram Mathiae vocamus*“ (IV, 21).

Podobne aj veľký humanista a diplomat, ostrihomský arcibiskup a kardinál **Antun Vrančić (Verantius)**, ktorý dobre poznal Slovensko a umrel v Prešove v roku 1573, ešte v polovici 16. storočia označuje územie, ktorým preteká Hron i Váh, ako „krajinu, naším ľudom nazývanú Matejova zem“: „*Terra MathwsFewlde genti nostrae nuncupata, Graniouque et Vago interjecta.*“ (**A. Pražák**, *Dějiny spisovné slovenčiny po dobu Štúrovu.* Praha 1922, s. 22.)

Český historik ústavného práva a neskôr aj minister zahraničných vecí Česko-Slovenskej republiky univ. prof. Dr. **Kamil Krofta** takto hľadel na túto otázku: „*Ve zmatcích nastalých po vymření rodu Arpádovců domohlo se však Slovensko na několik roků opravdu samostatnosti.(...) Podařilo se mu [Matúšovi Čákovi] opanovati skoro celé Slovensko, ano i královský hrad Děvín a město Komárno. Hlavním městem panství Čákova a jeho sídlem byl hrad Trenčín. Měl tu svého palatina, své dvořanstvo (kancléře, dv. sudí a nejv. komorníka), ukládal obyvatelstvu svého území daně a dokonce prý razil v Nitře své peníze. Na četných hradech měl tisíce vojáků pod správou šlechtických kapitánů. Mnoho drobné šlechty bylo v jeho službách, také rytíři z Čech a Moravy. (...) Opevňoval hrady a města, zaváděl vodovody, zakládal obory. Skutečnou mocí a leskem podobal se Matúš téměř králi a jeho královstvím bylo Slovensko. (...) Marně po leta uherský král Karel Robert pokoušel se vyvrátiti moc Matúšovu. (...) Matúš ve svém panství udržel se do své smrti r. 1321. (...) Paměť moci Čákovy zachovala se dlouho; ještě více než sto let po jeho smrti říkalo se podle svědectví Thuroczova Slovensku ‚země Matúšova‘. Po pádu Čákově pozbylo Slovensko svého zvláštního postavení a stalo se zase prostě součástíkou správního ústrojí uherského státu.“ (K. Krofta, Čtení o ústavních dějinách slovenských. Praha 1924, s. 43 – 44.)*

Ak toto všetko „nemá nič spoločné so slovenskou štátnosťou a už vôbec nie so slovenským ľu-

dom“, tak nám neostáva iné, ako vziať na vedomie, že aj takto sa môžu pozeráť na slovenské dejiny ľudia, ktorí sa považujú za historikov a môžu písať pod etiketou **Slovenskej** akadémie vied.

12. stanovisko:

s. 37 – *tvrdenie, že uhorský snem uložil Žigmundovi roku 1387 aby nepripustil na Slovensko cudzích kňazov, najmä Čechov, ktorí začali prúdiť na Slovensko, je vymyslené...*

Keby mali autori *Stanoviska* pravdu, tak mali adresovať svoju kritiku svojim šestnástim českým kolegom, ktorí vo svojom kolektívnom diele *Česko-slovenské dějiny v datech* (Praha 1986) pod rokom 1387 udávajú: „*Zemský uherský sněm zavázal Zikmunda Lucemburského, aby nepřiváděl do Uher cizí kněze, což bylo v oblasti Slovenska zaměřeno především proti českým kněžím, kteří se tu nejčastěji objevovali.*“ (cit. dielo s. 147.) Doslovne ten istý text obsahovalo už prvé vydanie tejto chronologickej príručky z roku 1968, s. 119. Autor *Dejín* si váži českých historikov a prevzal aj od nich, ako je to bežné pri kompilovaní chronologických textov, údaje, o ktorých nemal priamu dokumentáciu, najmä ak išlo o fakty súvisiace s českými dejinami. **Nie je známe, že by odborníci HÚ SAV boli protestovali proti tomuto tvrdeniu českých historikov a vyhlásili toto**

tvrdenie za „vymyslené“ v knihe, ktorá už takmer tridsať rokov je rozšírenou príručkou aj na Slovensku, nevynímajúc mnohé školské knižnice.

13. stanovisko:

s. 59 a 60 – V podporovaní Thökölyho povstania zo strany Slovákov vidí autor snahu o získanie určitej samobytnosti Slovenska v rámci Uhorského kráľovstva, čo je vyložený nonsens a naprosto ahistorické chápanie dejinného procesu. Aj v ďalších textoch autor neozohľadňuje skutočné príčiny protihabsbuských povstaní a fakt, že tieto povstania sa nemohli odohrávať inde ako na slovenskom území, pretože to bolo jediné vtedajšie Habsburské Uhorsko. Z posmešného pomenovania „slovenský kráľ“ robí autor div nie vážnu historickú kauzu. Podobne je to aj pri Zápoľskom na s. 46

s. 61 – formálne vyhlásenie slovenského štátu Františkom II. Rákoczym s komentárom, že „niektorí historici považujú toto povstanie za prvý samostatný prejav národnej individuality Slovákov v moderných dejinách“ pôsobí priam komicky. U detí, ktoré nemajú vedomosti o dejinách to však môže zapríčiniť vážne skreslenie predstavy o historickom procese.

Tu sa autori *Stanoviska* znížili na taký spôsob vyjadrovania, aký možno pripustiť pri pive medzi „priateľmi z mokrej štvrte“. Bridí sa mi to teda

aj reprodukovať. Alebo sa nachádzali naozaj v podobnom stave? Svedčili by o tom **tri hrubé gramatické chyby**, ktorých sa dopustili na tej istej strane svojho pôvodného textu: „**naprosto**“, výraz aj podľa peciarovského SSJ v tomto zmysle definovaný ako „(čes.)“, teda slovenčine cudzí (II., s. 272).

O všetkých týchto povstaniach a ich vzťahu k dejinám slovenského národa majú iní historici celkom odlišné náhľady od tých, ktoré naznačujú autori *Stanoviska*.

Tak napríklad **Ludwig von Gogolák** – ináč príbuzný Antona Bernoláka – vo svojom dôkladne dokumentovanom diele *Beiträge zur Geschichte des slowakischen Volkes* poukazuje na to, že už hajdúsi Štefana Bočkaja nerobili rozdiel medzi katolíckymi a protestantskými vlastníctvami, lebo zistili, že slovenská šľachta sa veľmi líši od šľachty maďarskej. Iba viedenský dvor nenahliadol do týchto rozličných pomerov a považoval celé Uhorsko za jednotné maďarské územie. To prispievalo k rastu národného povedomia u slovenskej šľachty, aj u slovenského obyvateľstva vôbec, a to ich viedlo k účasti na povstaniach Tökoliho i Františka Rákociho II. „*In derselben Zeit war aber das Bewusstsein ihrer völkisch-sprachlichen Besonderheit und slowakischen Herkunft und Eigenart lebendig in den politischen Klassen und Bildungsschichten Nordungarns. (...) Also auch in den Kreis der Stände ist das Wissen um das slowakische Volk, noch dazu ziemlich früh, eingedrungen.*“ [V tom istom

čase však už bolo v politických triedach a vzdelaných vrstvách Horného Uhorska živé povedomie ich národno-jazykovej odlišnosti a ich slovenského pôvodu a osobitosti (...) takže vedomie o slovenskom národe už dosť skoro preniklo aj do stavovských kruhov.] (c. d., I., s. 67) Jeho všeobecný záver znie: **„Weil aber die wirtschaftliche und politische Macht der Stände auf ihrer slowakischen Bevölkerung beruhte, trat bei allen ihren Aktionen stets auch das slowakische Volk und seine Sprache in Erscheinung.“** [Pretože však hospodárska a politická moc stavov závisela od ich slovenského obyvateľstva, pri všetkých ich podujatiach sa vždy zviditeľnil aj slovenský národ a jeho jazyk.] (Tamže, s. 63.) Keď potom pozorne analyzoval okolnosti povstania Františka Rákociho II., von Gogolák konštatuje: **„Alle diese Umstände lassen dann den Aufstand des Fürsten Rákoczi in vieler Hinsicht zu einer gesamtslowakischen Bewegung werden.“** [Všetky tieto okolnosti prispievajú k tomu, že vzburu kniežata Rákociho možno považovať vo veľkej miere za celoslovenské hnutie.] A keď sa Rákoci vrátil z poľského exilu, **„die Nachricht seines Kommens verbreitete sich dann sehr schnell auch im slowakischen Raum und zu Beginn des Jahres 1704 trat das slowakische Volk – zum ersten Male in seiner Geschichte – als fast selbständig handelnder Faktor in Erscheinung: es trennte seine Sache von der seiner slowakisch-sprachigen Herren und handelte nach seinen eigenen sozialen Interessen“.** [...správa o jeho príchode sa veľmi rýchlo rozšírila aj

na slovenskom území a začiatkom roku 1704 sa slovenský národ – po prvý raz vo svojich dejinách – prejavil ako takmer samostatne konajúci faktor: oddelil svoju vec od vecí svojich slovensky hovoriacich pánov a konal na základe svojich vlastných sociálnych záujmov.] (*Tamže*, s. 126 – 127.)

Pretože tu ide o najvyčerpávajúcejšie vedecké spracovanie slovenských dejín od roku 1526 do roku 1919 v nemeckom jazyku (tri zväzky formátu 17x24 cm s celkovým počtom 748 strán), autor *Dejín* považoval za svoje právo, ba i za povinnosť objektívneho historika oboznámiť slovenských čitateľov aj s týmto náhľadom a tak doplniť to, čo im v hojnosti predkladali a ešte stále predkladajú slovenskí historici jednostrannej marxistickej a čechoslovakistickej orientácie v klamnom presvedčení, že iba oni majú monopol na historickú pravdu.

14. stanovisko:

s. 68 – *tvrdenie, že Jozef II. vydal r. 1785 patent o zrušení poddanstva je skutočne novým objavom autora.*

Ak tomu bolo tak, o čom bolo roľnícke povstanie v roku 1831 a revolúcia v roku 1848? V tejto súvislosti je zarážajúce aj tvrdenie, že „bývalí poddaní sa mali stať daňovými poplatníkmi“. Kto podľa Ďuricu platil dane predtým?

Tu autor *Dejín* uznáva, že používanie inojazyčných prameňov pri ich prekladaní do slovenčiny zapríčinilo jeho nepresnú formuláciu. Riadil sa aj KSSJ, kde „**poddanstvo**“ znamená „vo feud. stav závislosti poddaného od feudála, **nevoľníctvo**“ (s. 296), teda akoby synonymum, a kde sa „nevoľníctvo“ iba uvádza bez akéhokoľvek výkladu.

Zaujímavé je však, že ani jeden z odborných posudzovateľov, včítane pracovníkov Historického ústavu SAV, ba ani jeden z tisícov čitateľov, z ktorých mnohí sa autorovi ohlásili s pripomienkami, si túto nepresnosť v štylizácii nepovšimol. Preto je autor vďačný Kolektívu pracovníkov HÚ SAV za túto **doposiaľ jedinú skutočne vecnú pripomienku** a rád svoj text opraví.

Škoda iba, že aj táto pripomienka obsahuje ďalšiu gramatickú chybu. Výraz „**o čom bolo** roľnícke povstanie a revolúcia“ nepatrí do slovenského jazyka. Slovákov povstáva proti niekomu alebo proti niečomu. Povstať „o niečom“ je mu úplne cudzie.)

15. stanovisko:

s. 70 – *Tvrdenie*, že návrh na založenie Ústavu reči a literatury česko-slovenské bol motivovaný snahou o neutralizovanie činnosti Bernolákovho Tovaryšstva je *nepravdivý a zavádzajúci*.

Prv, než by zodpovedný vedecký pracovník takto definoval krátky záznam historického faktu, mal by sa

zoznámiť aspoň so základnou literatúrou, hlavne od autorov, ktorí dokázali, že sa o veci náležite dokumentovali. Autori *Stanoviska* asi nevedia, čo napísal český historik **Albert Pražák**: „Slovenští evangelíci chtěli však mítí i jakési jazykové autoritativní ústředí, cosi podobného Bernolákovu Tovarýšstvu, kde by jazyk byl pěstěn soustavně, vědecky, odborně, a kde by byla zřejmě a uvědoměle hájená i tradice a jednota československá. Tímto ústředím byl či měl býti **Palkovičův prešporský Ústav**. Již r. 1793 pomýšleli na něj Martin Hamaljar, Bohuslav Tablic a Jiří Palkovič. Měl to býti vědecký institut na vzdělávání a zvelebování české, t. j. ‚vypolerované‘ slovenské řeči, založený s heslem ‚sstupmež se v společnost, spojme se s Čechy!‘ **Toto heslo naznačovalo Bernolákovcům, že evangelíci nesouhlasí s katolíky, již se přichytili slovenčiny, a že půjdou raději s Čechy, než s nimi**. S Čechy a Moravany mělo je spojovati prešporské učeliště, jež se však uskutečnilo až po desíti letech, t. j. dne 12. listopadu r. 1803. Byla to kathedra řeči a literatury československé, zřízená na prešporském evangelickém lyceu a obsazená prof. Jiřím Palkovičem.“ (c. d., s. 160.)

16. stanovisko:

s. 73 – je mystifikáciou, že Šafárik zastával roku 1826 ideu „jazykového a literárneho čechoslovakizmu pravdepodobne aj vplyvom pražského prostredia, od ktorého bol existenčne závislý“. Roku 1826 Šafárik pôsobil v Novom Sade a do Prahy prišiel až začiatkom 30-tych rokov.

Tu si iba predsudkami zamútený pohľad môže takto vysvetľovať text, ktorý stojí v *Dejinách*. Každému pozornému čitateľovi, ktorý má aspoň základné vedomosti o živote a činnosti P. J. Šafárika (a predpokladám, že slovenskí učitelia ich majú), je predsa jasné, že tento vzácný Slovák sa až po svojom príchode do Prahy stal „čechoslovakistom“, keď totiž bol existenčne nútený prijať F. Palackým zaistenú podporu, ale pod podmienkou „*abyste již nejináče než po česku psal, cokoli psáti budete*“. (*Korrespondence Pavla Josefa Šafařika s Františkem Palackým*. Praha 1961, s. 135.) Iba celkom neinformovaným čitateľom treba vysvetliť, že pri viacnásobnom prepisovaní pôvodného textu *Dejín* v poslednej vete vypadlo slovo „neskôr“. Teda: „...aby neskôr zastával ideu jazykového a literárneho čechoslovakizmu“.

17. stanovisko:

s. 78 – o petícii za zrušenie zákonov, ktoré zavádzali maďarizáciu, ktorú mal predložiť snemu L. Štúr nie je v literatúre nič známe.

Túto pripomienku som si musel prečítať tri razy, aby som uveril, že sa naozaj môže nachádzať v elaboráte, na ktorom pracoval **kolektív pracovníkov Historického ústavu Slovenskej akadémie vied** a ktorý svojimi podpismi overili **riaditeľ Historického ústavu SAV PhDr. Dušan Kováč, DrSc.**,

**a predseda Vedeckej rady Historického ústavu SAV
PhDr. Ľubomír Lipták, DrSc.**

Všetkým týmto pánom odporúčam, aby si zašli do maďarského archívu v Budapešti, kde ich akadémia mala – alebo ešte má? – vlastné pracovné priestory, a dali si tam vyhľadať **dokument, ktorý Ľudovít Štúr predložil uhorskému snemu v Bratislave dňa 15. januára 1848:**

**„EINE AN PL. TIT. LANDTAG ZU PRESSBURG
VON DEN SLOWACKEN EINGEREICHTE PETITION
WEGEN DER ANNULIERUNG DER GESETZE,
WELCHE DIE MAGYARISCHE SPRACHE IN
DER KIRCHE, SCHULE UND JUSTIZBEHÖRDEN
IN SLOWENISCHEN GESPANNSCHAFTEN ZUM
NACHTHEILE DER NATIONALSPRACHE GE-
WALTSAM EINFÜHREN.“**

Ale **aj v literatúre** sú známe dosť jasné zmienky o tomto dokumente. Iba v mojej skromnej knižnici zahraničného historika sa nachádzajú tieto texty:

Ján Tibenský napísal: „**Ľudovít Štúr ako snemový poslanec** hájil tento program (Národných novín). **Účinne vystúpil proti snahám o úplné pomadžarčovanie ľudového školstva**, no ohnivo bojoval najmä za zrušenie poddanstva.“ (*Dejiny Slovenska slovom a obrazom*. Martin 1973, zv. I., s. 248.)

Dokonca mali o tom presnú informáciu aj českí historici. Tak už v roku 1932 **Zdeněk Tobolka** napísal

o Ľudovítovi Štúrovi: „*Když se dostal na sněm, předložil tam německy psanou petici Slováků za zrušení zákonů, které násilně v slovenských stolicích závažněly maďarštinu v církví, v škole a u soudů.*“ (Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Praha 1932, s. 36.)

Aj už citovaná príručka *Československé dějiny v datech* (Praha 1986) pod dátumom 15. 1. 1848 znamená: „*Vystoupení Ľudovíta Štúra na sněmu v Bratislavě. Požadoval zavedení mateřštiny jako vyučovacího jazyka na obecných školách a jako jazyka bohoslužeb. Narazil na odpor maďarských nacionalistů, kteří za politický národ v Uhrách uznávali vedle Maďarů jedině Chorvaty*“ (s. 264; prvé vydanie z roku 1968 má ešte obširnejší a presnejší záznam, s. 227).

Dobre si pamätám, že nám ešte ako študentom gymnázia za prvej Slovenskej republiky naši profesori zdôrazňovali **dva hlavné obsahy** krátkej poslaneckej činnosti Ľudovíta Štúra: obrana slovenčiny pred maďarizáciou a boj za zlepšenie sociálnych podmienok najbiednejších vrstiev obyvateľstva. Kto z nás by si nebol zapamätal tieto dve veci, bol by iste prepadol.

Tu si človek musí položiť otázku: Čo vlastne čítajú, čo študujú anonymní pracovníci kolektívu Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, platení z daní slovenských občanov?

Už toto ich kategorické vyhlásenie, že o Štúrovom dokumente „**nie je v literatúre nič známe**“, dokazuje taký **nedostatok elementárnych kultúrnych poznatkov**

(hovoríť tu o historickej vede by bolo – aby som raz použil jeden z ich výrazov – „úplne scestné“: Ľudovít Štúr predsa nie je Pán z Chudobíc!), že človek si musí položiť otázku, či je vôbec účelné a dôstojné diskutovať s ľuďmi takejto kultúrnej úrovne, čo si pritom arogantne nárokuje suverénne posudzovať a znehodnocovať prácu Slováka, ktorý si na cudzom a na medzinárodnom poli dokázal získať vedeckú kvalifikáciu a rešpekt aj tých kolegov, ktorí nezdieľali vo všetkom jeho náhľady. Lebo tak je to normou medzi vedeckými pracovníkmi v kultúrnom svete, (ale aj v základnom zákone Slovenskej republiky – *Ústava SR*, čl. 19), od ktorých sa Historický ústav Slovenskej akadémie vied týmto banálnym marxisticko-čechoslovakistickým paškvilom sám dištancuje. Jeho autorom totiž asi nechce vojsť do hláv, že **v demokratickej spoločnosti nejestvujú neomylné nomenklatúry s monopolom vedeckých náhľadov**, ale ústavou zaručená sloboda vedeckého bádania (*Ústava SR*, čl. 43) a prejavu mienky (*Ústava SR*, čl. 26), ktoré sú základným predpokladom korektnej diskusie a získavania vedecky platných zistení vážnymi dôkazmi, a nie autoritatívnymi výroky, podloženými iba zvučnými titulmi a etiketami inštitúcií, vhodnými často iba na zakrývanie vlastnej nevedomosti.

Iba naliehania priateľov, ktorí čítali text zakončený pri tomto bode – („Keď si povedal A musíš povedať aj B, teda dokončiť započatú robotu!“) – ma vedú k tomu, aby som pokračoval v týchto pripomienkach.

18. stanovisko:

s. 79 – *nie je možné tvrdiť na základe Žiadostí slovenského národa, žeby sa Slováci dožadovali „práva na riadenie svojich osudov vo vlastnom štátnom zriadení v rámci habsburskej monarchie.“*

Tu zase anonymný kolektív HÚ SAV dokazuje, že číta *Dejiny* s okuliarmi nevraživých predsudkov a chce zavádzať svojich čitateľov. Inkriminovaný text totiž znie: „...Žiadosti slovenského národa. V štrnástich bodoch obsahovali program slovenského národno-revolučného hnutia. Jeho obsah predstavuje dôležitý dokument o štátoprávných požiadavkách Slovákov, ktorí si už boli jasne vedomí svojej národnej samobytnosti a práva na riadenie svojich osudov vo vlastnom štátnom zriadení v rámci habsburskej monarchie.“

Teda **nikde sa tam netvrdí, že sa „Slováci dožadovali“**, ale že z **obsahu Žiadostí vyplýva** ich jasné vedomie svojej národnej samobytnosti a práva na riadenie svojich osudov vo vlastnom štátnom zriadení v rámci habsburskej monarchie.

Ak takýto rozdiel uchádza perceptívnym schopnostiam anonymného kolektívu pracovníkov HÚ SAV, v *Predslove Dejín* – ktorý však, ako sme vyššie ukázali, oni asi nečítali – mohli nájsť kľúč na jeho pochopenie. Autor tam totiž jasne napísal, že chce zvýrazňovať najmä **hlboké korene slovenskej**

šťátnosti, ktorá sa napriek nepriaznivým mocenským a politickým okolnostiam vždy udržala v jeho pamäti a „**prejavovala sa v rozličných obdobiach historického vývinu takým spôsobom, aký bol práve v súlade s európskymi myšlienkovými prúdmi a konkrétnymi možnosťami dosiahnutia jeho národných túžob a uplatnenia jeho spravodlivých nárokov**“. Po lopate: Slováci v *Žiadostiach* vyslovili iba to a takým spôsobom, čo a ako považovali za vhodné v danej situácii. Ale z množstva iných zachovaných dokumentov ich hnutia jasne vyplýva, že si už **boli povedomí svojej národnej samobytnosti a práva na riadenie svojich osudov**, hoci zatiaľ iba v rámci habsburskej monarchie. Toto však bolo vždy pieskom v očiach všetkým nevraživcom slovenskej národnej samobytnosti a jeho práva na štátnu suverenitu a ako vidno, podnes ním ostáva v očiach autorov *Stanoviska*.

Český profesor ústavného práva **Kamil Krofta** takto hodnotil *Žiadosti*: „Z těchto požadavků nejdůležitější a nejdůležitější byl **požadavek zvláštních sněmů zemských podle národnosti, tedy také zvláštního sněmu slovenského**, neboť to byla by bývala **úplná novota**, nemající opory v dosavadním dějinném vývoji Slovenska, ale **odůvodněná toliko vůlí Slováků zjednati svému národu možnost vlastního života politického**. (...) Politické programy slovenské z r. 1848 a 1861, jejichž společným jádrem byl **požadavek autonomního Slovenska v rámci státu uherského**, zdály se [po vyro-

náni z r. 1867] nadobro odbyty a samo trováni národnosti slovenské jevílo se vážně ohroženo.“ (Čtení o ústavních dějinách slovenských. Praha 1924, s. 68 – 69.)

Karol Rebro v roku 1965 takto napísal o *Žiadostiach*: „...v *Žiadostiach* sa po prvý raz v našich dejinách nastoľujú štátoprávne požiadavky v duchu slovenskej národnej samobytnosti. Ako také treba z nich spomenúť: a) národnú rovnoprávnosť, čiže aplikáciu myšlienky rovnosti aj na vzťahy medzi národmi a dôsledne potom aj rovnoprávnosť národných rečí v školstve všetkých stupňov, v úradoch i na celouhorskom sneme; b) rovnoprávnosť národov v krajine žiada **skoncovať s národným útlakom každého druhu**, a to sa najbezpečnejšie dosiahne a garantuje **federalizovaním Uhorska na národnostnom základe**.“ (*Pokusy o štátoprávne riešenie slovenskej národnej otázky v revolučných rokoch 1848 – 1849*. In: *Právnické štúdium*, XIII, 1965, 4, s. 559.)

Aj v najnovších *Slovenských dejinách* (autori: **R. Marsina, V. Čičaj, D. Kováč, Ľ. Lipták**), ktoré vydala Matica slovenská (bez udania roka... Mne sa dostali do rúk v roku 1993), čítame: „**Celá táto slovenská aktivita** vyústila do sformulovania **slovenského revolučného štátoprávneho programu**, ktorý bol prijatý v Liptovskom Svätom Mikuláši 11. mája 1848 a je známy pod menom *Žiadosti slovenského národa*. (...) Slováci v nich žiadali **uznanie a zabezpečenie slovenskej svojbytnosti**. Uhorsko sa malo premeniť na krajinu **rovnoprávných národov** s vlastnými ná-

rodnými snemmi. (...) *Žiadosti slovenského národa* sú mimoriadne významným dokumentom v dejinách slovenského národa. (...) **Je to prvý ucelený slovenský štátoprávny program.**“ (cit. dielo s. 167.)

Text *Dejín* zaznamenáva to isté v zhustenej podobe, ako to vyžaduje povaha tohto literárneho druhu. Priam pikantné je tu, že dvaja garanti anonymného *Stanoviska* boli aj spoluautormi citovaného diela. Nečítali ho, alebo už im pamäť tak biedne slúži?

19. stanovisko:

– *nepravdivé a „úplne prevratné“ je tvrdenie, že Štúr na Myjave 19. septembra vyhlásil štátnu nezávislosť Slovenska.*

(Tu sa už asi aj samým autorom *Stanoviska* videl nemiestny ich arogantný úsudok, preto dali do úvodzoviek jeho najbanálnejší výraz.)

Súdny čitateľ *Dejín* môže posúdiť, kto má pravdu. Stačí si pozorne prečítať Štúrovo vyhlásenie na Myjave, v ktorom sa nachádza táto kľúčová veta: *„My v tomto slávnostnom okamžení sa za neodvislých od Maďarov vyhlasujeme, všetku poslušnosť maďarskému národu, jeho vláde a ministerstvám vypovedávame.“* Takto to chápali vždy Slováci okrem tých, čo svoj národ zapredali za misy šošovice a zamlčovali všetko, čo nepasovalo do vládnuúcich ideológií

hungarizmu, čechoslovakizmu a marxistického internacionalizmu.

Hoci opatrne, ale v tomto zmysle zaznamenali aj *Dejiny Slovenska*, ktoré v roku 1968 vydala Slovenská akadémia vied: „**Na Myjave sa uskutočnilo prvé národné zhromaždenie za predsedníctva Hurbanovho. Vyhlásená bola existencia Slovenskej národnej rady a samostatnosť slovenského národa, prečítala sa Hodžova už spomenutá proklamácia k Slovákom a vypovedala poslušnosť uhorskej vláde i jej podriadeným úradom.**“ (zv. II, s. 50.)

V Hodžovej proklamácii „Slováci, Bratia!“ všetci traja vedúci Slovenskej národnej rady – Michal Miloslav Hodža, Ľudovít Štúr a Jozef Miloslav Hurban – vyzývali Slovákov: „Zbroj do ruky za svoje spasenia, za svoju slobodu! ... **My povstávame proti ministerstvu maďarskému....** A jako bojujeme za práva národa celieho, tak bojujeme i za právo a slobodu každieho obyvateľa krajiny našej, každieho človeka. ... **Nech povstane dedina, kopanica, mestečko a mesto slovenskô, nech vypovie zaraz poslušnosť a odoprie všetko maďarskiemu ministerstvu, vrchnostám od neho nastavaným, a každej maďarskej vláde, akokoľvek by sa volala.** Keď povstanete všetci, bude víťazstvo na našej strane; mnoho nás je od Dunaja do Torysy. ... **Nikoho inšieho teraz nemá počúvať, od nikoho druhieho rozkazy žiadne prijímať národ náš okrem od národnej svojej vrchnosti, od Národnej našej rady a tých predstavených, ktoré**

sa alebo s porozumením Národnej Rady volili, alebo s jej vedomím na svojich miestach ostavili, alebo ktorých podľa potreby Národnia Rada na jednotlivých miestach ustanovila.“

V tlačennom letáku, ktorý ohlasoval vpád slovenských dobrovoľníkov na Slovensko, vedúci povstalcov vyzývali všetkých Slovákov: **„Alebo my, alebo oni! inak byť nemôže. Prisahajte si na sviatosť, že neustanete, dokiaľ náš národ úplne slobodný nebude, že do toho času nikoho iného počúvať nebudete v tejto veci, len Vašich vodcov a tú vrchnosť, ktorá lebo za Vás a Vaše slobody verne stojí, lebo ktorú si Vy sami ustanovíte. Potom, keď nám pán Bôh pomôže oslobodiť národ náš od uhorskomadžarského samopanstva, potom sa položíme na to dobrô srdce kráľovskô a poddáme sa zákonom tým, ktoré si sami spolu so všetkými Slavianmi v našej staroslovenskej otcine a vlasti s otcovským porozumením a potvrdením nášho kráľa ustanovíme.“**

Český historik **Zdeněk Tobolka** o tom napísal: *„Dne 19. září v Myjavě Štúr vyhlásil samostatnost slovenského národa v rámci habsburské monarchie, vypověděl poslušnost maďarskému národu, jeho vládě i uherskému ministerstvu a vybídl slovenský národ k povstání a k boji proti Maďarům. Uherské ministerstvo den poté na toto vyhlášení samostatnosti slovenského národa odpovědělo vyhlášením náhlého soudu v severních Uhrách, pohrozilo slovenskému lidu šibenicí, vypsalo ceny na zatčení slovenských povstalců a vydalo*

v Trnavě tištěný leták, zřejmý padělek, v němž Ferdinand nařizoval poddaným uherské krajiny, aby neposlušovali Hurbana, Hodži a Štúra, nýbrž aby je zatkli a odevzdali soudu. Učinilo pak opatření, aby **maďarské vojsko postupovalo proti dobrovolnickému sboru slovenskému.**“ (Politické dějiny československého národa od r. 1848 až po dnešní doby. Praha 1932, díl I., s. 117.)

Už v sedemdesiatych rokoch **Jozef Butvin** mal odvahu napísať: „Na ľudovom zhromaždení na Myjave 19. septembra 1848 vyhlásili **nezávislosť Slovákov od maďarskej nadvlády a vyzvali ľud do boja za národné práva** i za spravodlivé riešenie agrárnej otázky.“ (Dejiny Slovenska slovom i obrazom. Martin 1981, s. 24.) Pochopiteľne vtedy sa nikto nemohol odvážiť použiť výraz „samostatnosť“, ktorý však jedine zodpovedá obsahu dokumentov a mentalite vodcov Slovenského povstania.

Zdá sa, že anonymní autori *Stanoviska* hľadajú ešte stále na ono obdobie slovenských dejín okuliar-mi, aké im nasadili ich sovietski učitelia, ktorých poučenie poslušne publikovala Slovenská akadémia vied v zborníku *Revolučné dedičstvo rokov 1848 – 1849* (Bratislava 1951). Tam čítame: „Práve tak **nesmieme ponímať ani Ľudovíta Štúra ako vodcu celého slovenského národa**, alebo povedzme ako vodcu slovenského roľníctva.(...) Buržoázni historici ponímajú zvyčajne slovanské revolučné hnutia r. 1848 ako výlučne národné, snažia sa vysvetľovať boj slovanských národov v tejto dobe výlučne ako boj

národný, ako boj za národné práva. **Takéto poňatie otázky je v základe nesprávne**“ (s. 79). Nik im v tom neprekáža. Ale autor *Dejín*, ako už vtedy odmietal, tak aj teraz odmieta nanucovanie podobných téz, diktovaných ideológiou, ktorá sa našla na smetisku dejín.

20. stanovisko:

s. 91 – *hodnotenie slovenskej sociálnej demokracie ako „Slovákom cudzieho hnutia“ je neudržateľné. Autor opäť nepozná literatúru k téme.*

Práve preto, že autor dobre pozná „literatúru k téme“ – ktorá mýtizovala všetko marxistické a vnucovala ho Slovákom ako ich „historické hodnoty“ – urobil si mienku o tomto hnutí nie na základe takej literatúry, ale na základe priameho štúdia dokumentov z oných čias a skromnej literatúry zahraničného pôvodu, prípadne najnovších slovenských diel.

Pôvod tejto strany je čisto maďarský. Jej začiatky sú v *Magyarország Általános Munkáspárt*, ktorá vznikla v Budapešti v máji 1880. Po spojení sa s dvoma ďalšími bezvýznamnými stranami (*Nemválasztók Pártja* a *Magyarország Munkáspárt*) v decembri 1890 začala sa menovať Magyarországi Szociáldemokrata Párt – MSZDP). Mala vyhranene marxistický, a teda internacionalistický charakter a opierala sa takmer

výlučne o robotnícke odbory. V roku 1893 táto maďarská strana zriadila v Bratislave svoju oblastnú organizáciu a potom v roku 1905 aj v Košiciach, všetko však boli riadené priamo z Budapešti. Pod vplyvom národnostného hnutia v Uhorsku vyčlenili sa z nej niektoré národne orientované zložky, medzi nimi aj **Slovenská sociálnodemokratická strana Uhorska** (12. júna 1905). Táto však nebola schopná udržať sa pri živote a napriek **finančnej i personálnej** (český novinár Edmund Borek) **podpore zo strany českých socialistických spolkov a neskôr aj Československej sociálnodemokratickej strany z Viedne a z Prahy** už o necelý rok (18. marca 1906) sa opäť vliala do **celouhorskej maďarskej strany v Budapešti**. V roku 1911 mala členov v tridsiatich obciach Uhorska. Na jej manifestácii, organizovanej miestnou skupinou v Liptovskom Sv. Mikuláši dňa 1. mája 1918 Dr. Vavro Šrobár, ktorý nebol jej členom, po prvý raz verejne dal schváliť vyhlásenie, v ktorom sa hovorilo o „**uhorskej vetve československého kmeňa**“. Na tomto lokálnom zhromaždení sa zúčastnilo 150 – 200 osôb, medzi nimi aj Česi. Manifestácia sa zakončila spievaním českej hymny *Kde domov můj*. **Samo Falšan** o tom napísal: „Zrejma je tu **kontinuita s českým odbojom** aj s pokynmi zo zahraničia.“ (cit. d., s. 31.) Aj najnovšie, vyššie citované *Slovenské dejiny* konštatujú: „Bola to **akcia, ktorá bola koordinovaná českými politikmi a jej cieľom bolo podporiť Masarykovu zahraničnú akciu aj zo strany Slovákov na Slovensku.**“ (s. 202.) Krátko

po prevrate, na schôdzke Slovenského klubu Národného zhromaždenia v Prahe 26. novembra 1918 Dr. Ivanka referoval o svojej prednáške v Klube sociálno-demokratickom: „Socialisti nám prajú a žiadajú si čo najúčinnejšej obrany Slovenska. Ale **mnohí z nich nemajú žiadnych znalostí o Slovensku**, preto treba často informovať kluby o pomeroch u nás.“ Na zjazde v Liptovskom Sv. Mikuláši v decembri 1918 sa slovenskí sociálni demokrati **vliali do českej materskej strany**, ktorá si vtedy dala nový názov **Československá sociálne demokratická strana dělnická**. Podľa svedectva K. A. Medveckého ešte koncom decembra 1918 sociálnodemokratickí rečníci rečnili slovenskému robotníckemu ľudu: „**Nám je jedno, či tu vládne Maďar, či Slovák, či Čech, – nám je jedno, kto sem príde, či maďarské, či československé vojsko; my sa do národnej politiky nepotrebujeme starať.**“ (K. A. Medvecký, *Slovenský prevrat*. Bratislava 1930, zv. I., s. 357.) Počas celého obdobia medzi dvoma vojnami Československá sociálne demokratická strana dělnická stála na stanovisku najtvrdšieho českého centralizmu v zmysle jej marxisticko-internationalistických zásad. Po efemérnom úspechu pri ešte chaotických voľbách v roku 1920 už pri obecných a župných voľbách v roku 1923 táto strana získala na Slovensku iba 67 500 (5,2 %) hlasov. Napriek osobným sympatiám a účinnej podpore T. G. Masaryka a E. Beneša dosiahla v celej ČSR roku 1925 iba 29 z 287 mandátov, potom v nasledujúcich voľbách

39, poťažne 38 mandátov. Pre túto jej marxisticko-internacionalistickú a čechoslovakistickú ideovú náplň, slovenských sociálnych demokratov v októbri 1938 neprijali do Strany slovenskej národnej jednoty. Už počas povstania 17. septembra 1944 slovenskí sociálni demokrati sa vliali cez Komunistickú stranu Slovenska do **Komunistickej strany Československa**. Ako vidieť, so samobytným slovenským národom a jeho snahami o vlastnú štátnosť táto strana mala vždy málo spoločného, teda právom ju možno označiť ako Slovákom cudzie hnutie.

Ešte aj v súčasnosti obnoviteľ tejto politickej strany **Boris Zala** v roku 2000 verejne vyhlásil: „Treba povedať, že veľká časť členov sociálnej demokracie na Slovensku pozostáva z českého obyvateľstva alebo z ich potomkov. (...) Veď bola normálna situácia, keď z deviatich členov predsedníctva bolo sedem Čechov a jeden Bulhar.“ (*Politológia či politika. Rozhovor s Ľudovítom Števkom*. In: *Extra*, 22/2000, s. 8 – 9.)

21. stanovisko:

s. 92 a nasl. – hodnotenie hlasistov je prevzaté z ľudáckej ideológie starej viac ako pol storočia. Autor úplne ignoroval všetko, čo priniesla odborná literatúra a čo jeho ideologické tézy úplne vyvracia.

Tu anonymní autori *Stanoviska* poskytujú ďalší dôkaz o tom, že si vôbec neuvedomili, aká to bola

„odborná literatúra“, ktorú produkovali totalitným systémom ovládané „vedecké ústavy“ komunisticko-čechoslovakistického režimu, ktoré svojou podstatou boli jeho ideologickými pracoviskami. Niet pochybností, že práve pred pol storočím slovenskí historici stratili s viacerými základnými ľudskými právami aj slobodu vedeckého výskumu a slobodného prejavu zistených skutočností. Vidno, že im treba stále pripomínať konštatovanie Dr. Jozefa Jablonického o papagájskom opakovaní toho, čo im diktovali stranické, justičné a policajné aparáty komunisticko-čechoslovakistickej diktatúry.

Historickým **faktom ostáva** – nech už ho ktokoľvek a kedykoľvek zistil na základe štúdia pôvodných prameňov – **že hlasistické hnutie bolo z českej Prahy financovaným a hárkou Masarykových žiakov na Slovensko importovaným, slovenskému národu cudzím politickým a ideologickým prúdom, ktorý na Slovensku nenašiel nijaký podstatnejší ohlas, bol odmietnutý vedúcimi osobnosťami slovenského politického i kultúrneho života a živoril na okraji slovenského diania až do prevratu v roku 1918.** Bol to trójsky kôň, ktorým sa malo likvidovať slovenské národné povedomie a z neho vyplývajúce požiadavky Slovákov na samostatný kultúrny a štátny život.

Počujme teda hlasy z náprotivnej strany. Jeden z najpozornejších a dobre informovaných svedkov vzniku a vývoja česko-slovenského štátu, český

politolog, publicista a historik **Ferdinand Peroutka**, takto charakterizoval hnutí hlasistov:

„Směr hlasistický vznikl koncem let devadesátých mezi slovenskými studenty, studujícími na pražských vysokých školách. Vznikl pod dojmem prvního styku mladé slovenské inteligence s českým realismem. Masaryka je nutno pokládat přímo za inspirátora. Jeho rozmluva s několika slovenskými studenty, mezi nimiž byl Šrobár, měla velké následky pro Slovensko. Navrhl jim vydávat kritický měsíčník, který by do spící země vnesl rozruch. K úctě k starým im neradil. Vyslovil se proti povrchné svornosti, která bývá pláštíkem úpadku a hříchů. Řekl: ‚Zkusme pracovat při nesvornosti.‘ Pokrokový ruch mezi českým studentstvem brzy si podmanil mysl mladých Slováků. (...) Bez českého realismu by hlasismu nebylo. (...) R. 1898 mladí, Prahou odkojení Slováci skutečně podle rady Masarykovy začali vydávat měsíčník Hlas. (...) Opakem k Martinským byli Hlasisti přesvědčenými přívrženci československé jednoty, od níž čekali posílení systému drobné práce, pokroku a rozumu. Pěstovali styky s Čechy, kde a jak mohli. (...) Hlavní teoretické dílo, kterým hlasismus vědecky podepřel své instinktivní toužení po jednotě s Čechy, je Hodžův spis Československý rozkol, napsaný roku 1917, vydaný 1920. Je to polemika proti Štúrově představě o samostatné slovenské individualitě. (...) Někteří z Hlasistů zašli tak daleko, že se i zříkali slovenštiny jakožto zvláštního spisovného jazyka: cesta to, po níž naprosto roz-

hodující většina Slováků není ani schopna, ani ochotná je následovat. (...) **Všude tu jsou nezahladitelné stopy Masarykovy ideologie.** (...) Takový příklon k Čechům **prohlašovali Martinští za zradu. Hlasisti byli jim protivní jako cizí živel, jako rušitele idyly, a nenáviděli je v té velké míře, v níž je ve všech zemích dovoleno nenávidět jinak smýšlející sourodáky.** (...) Druhými nepřáteli Hlasistů byli **katolíci, kteří docela přirozeně byli vehnání do opozice proti nim jejich liberalismem a proticírkevností. Zejména je dráždil Šrobárův nekompromisní protiklerikalismus, pro který se dostal do sporu i se svými druhy, přejícími si větší mírnosti v náboženských otázkách.**“ Situácia sa zmenila iba po roku 1918. **„Převrat rázem postavil Hlasisty do popředí Slovenska. Všechny odpovědné funkce jim připadly, neboť Češi jim důvěřovali. Slovensko nyní doslovně bylo ovládáno Hlasisty. Jeden Hlasista, Štefánik, byl ministrem zahraniční vlády. Oni sami to prohlašovali za děj zcela přirozený, za logický následek starých příčin.** (...) **Tak byli Hlasisti Šrobár, Blaho, Hrušovský, Houdek, Štefánek, Dérer, Hodža vybaveni veškerou mocí.**“ (Začátky česko-slovenského soužití. Paris, 1953, s. 56 – 64; približne ten istý text sa nachádza aj v nedávno znova publikovanom jeho štvorzväzkovom diele *Budování státu*, Praha 1991, zv. I., s. 281 – 286.)

Peroutka bol všeobecne považovaný za „dvorného publicistu“ Pražského hradu a mal prístup ako málo iných k dôverným prameňom a osobným

informáciám od najvyšších predstaviteľov česko-slovenského štátu. Od „ľudáckej ideológie“ bol aspoň tak vzdialený ako anonymní autori *Stanoviska*. Ibaže to bol čestný pozorovateľ, ktorý sa usiloval pozorne sledovať „budování státu“ a v úplnej slobode zaznamenal výsledky svojej výskumnej práce. Nie je mi známe, že by bol Historický ústav Českej akadémie vied protestoval proti novému vydaniu Peroutkovho diela a obžaloval autora, že prevzal hodnotenie hlasistov „z ľudáckej ideológie starej viac ako pol storočia“. Lebo opravdivým vedeckým pracovníkom takéto postupy sú nemysliteľné, bytostne cudzie.

Iný český historik, profesor **Albert Pražák**, ktorého naozaj nemožno podozrievať zo sympatií k Hlinkovej slovenskej ľudovej strane, ale ktorý priamo pozoroval udalosti a usiloval sa čo najbohatšie dokumentovať svoje tvrdenia, napísal: *„Hlasovci a Prúdivci při trvání na slovenštině vraceli se zase k české myšlenkovitosti, navazovali na národní, literární a jazykovou jednotnost (...). Ale toto navazování dotýkalo se již utkvělé slovenské myšlenkové soustavy utvořené z odloučených a romanticko-messianistických slovenských prvků. Proto bylo tak těžce přijímáno. Proto i po převratu Hlasovci a Prúdivci na Slovensku mohli pracovati s obtížemi a pomalu a proto každá oprava a kritika slovenského nacionalismu štúrovského a martinského typu tolik bolela a zarážela někde jako svatokrádež.“* (Slovenská svojskost. Bratislava 1926, s. 42.)

22. stanovisko:

s. 101 a nasl. – Tajná klauzula k Martinskej deklarácii neexistuje, objavila sa iba v Tukovej hlave. Nikto ju nikdy neobjavil, ani nepublikoval. Priami účastníci porád o jej existencii nič nevedia.

Na takúto sedemnásobnú negáciu by sa neodvážil ani najkompetentnejší očitý svedok spornej udalosti. Anonymný kolektív Historického ústavu SAV je asi presvedčený, že takéto pleonastické popieranie vzbudí absolútnu dôveru a vnúti čitateľovi ich tézu. Historik však musí zohľadniť všetky prístupné pramene a zaznamenané svedectvá, ktoré podstatne spochybňujú túto apodiktickú tézu *Stanoviska*.

Jeden z **priamych účastníkov** zhromaždenia v Turčianskom Sv. Martine, vtedy jediný legálne zvolený a činný slovenský poslanec uhorského snemu **Dr. Ferdiš Juriga**, ktorý spolupracoval na príprave textu Deklarácie a na ktorého návrh ju zhromaždenie schválilo, vo svojom prejave v poslaneckej snemovni v Prahe dňa 28. júna 1927 sa takto vyslovil o tejto veci: „**Dr. Dérer** bol ten, ktorý navrhoval: Nechajme teraz hádky o autonomii, teraz je chvíľa oslobodenia. Jestli my teraz do boja oslobodenia vrhneme otázku, akým spôsobom treba spravovať Slovensko, bude to darmo pliesť národ a jednotná myšlienka oslobodenia bude akosi mýlená otázkou osobitosti Sloven-

ského národa. Ja som to uznal a dobromyseľne som na to pristal **ako jediný nie samozvaný, ale volený poslanec a oprávnený zástupca Slovenského národa.** On sám hovoril: **Nechajme ten národ a po desiatich rokoch ako si národ rozhodne, tak nech je. Ak bude chcieť autonomiu, nech ju má, ak ju nebude chcieť, nech ju nemá.** (...) My sme si zas mysleli: Nebudeme sa v tejto vážnej historickej chvíli vadiť a škriepiť o osobitosti a autonomii Slovenského národa, ešte nie oslobodeného. Však nás oni nepočestia. My budeme slovenské národné povedomie dvíhať, za právo Slovenského národa pracovať a bojovať a **po desiatich rokoch** Slovenský národ bude takým dospelým a silným, že bratia Česi podobrotky alebo pozlotky budú musieť dať autonomiu, samosprávu Slovenského národa. (...) **Pravda je,** že sme sa nerozhodovali nejakým formálnym hlasovaním – veď v časoch revolúcie nie je času hlasovať po nejakých výboroch – ale **všeobecná mienka bola vyjadrená takto:** Nechajme Slovenský národ vyvíjať a rásť **desať rokov** a potom, ak bude Slovenský národ žiadať autonomiu, nech si ju má, a keď ju nebude žiadať, nech ju nemá. Tak, hľa, myšlienka autonómie už vtedy žila.“ (*Blahozvesť kriesenia Slovenského národa a Slovenskej krajiny.* Trnava, b. r., kniha 2., s. 94 – 95.)

Dr. Ferdiš Juriga bol jedným z prvých a najtvrdších opozičníkov prof. Vojtecha Tuku vo vedení Slovenskej ľudovej strany. Tento svoj postoj zaplatil vylúčením zo strany, ba i osemdňovým trestom cir-

kevného súdu v Trnave, čo ho priviedlo k zrieknutiu sa fary v Dolnej Strede a k predčasnému penzionovaniu. Juriga tiež tvrdí, že v texte Deklarácie nebola žiadna tajná klauzula. Ale dosvedčuje, že z diskusie vyplývala **všeobecná mienka o zrevidovaní štátoprávnej pozície slovenského národa po uplynutí desiatich rokov**. Chýbala teda formalita, ale **podstata veci je tu jasne dosvedčená**.

Ďalší priamy účastník porád, ktorý predsedal užšiemu zasadaniu Slovenskej národnej rady 31. októbra 1918, **Dr. Emil STODOLA** v rozhovore so zahraničným redaktorom z Viedne sa takto vyjadril: *„Tatsache ist, dass **der slowakische** (auf zirka ein Fünftel seiner Teilnehmer vom vorhergehenden Tage zusammenschmolzene) **Nationalrat**, an dem **Professor Tuka nicht teilnahm**, am 31. Oktober 1918 unter meinem **Vorsitze eine Sitzung hielt** und in ihr **auf meinen Antrag mit Stimmenmehrheit beschloss, für die Slowakei eine Autonomie zu verlangen**. (Es wurde hierbei als **Zeitpunkt des Inslebentretens zehn Jahre erwähnt**.“* [Fakt je, že Slovenská národná rada (scvrknutá na asi na jednu pätinu účastníkov z predošlého dňa), na ktorej sa profesor Tuka nezúčastnil, 31. októbra 1918 konala zasadanie pod mojím predsedníctvom a na tom zasadaní na môj návrh väčšinou hlasov rozhodla žiadať autonómiu pre Slovensko. Pri tom bol spomenutý termín desiatich rokov na jej uvedenie do života.] (*Neue Freie Presse*, 10. 1. 1928.)

Z tohto zasadnutia výboru sa zachoval aj písaný dokument, ktorým je *Zápisnica zo zasadnutia výboru Slovenskej národnej rady* zo dňa 31. októbra 1918. A v tomto dokumente sa číta: „*Návrh v princípe prijatý s tým, že po uplynutí prechodnej doby, najďalej ale do 10 rokov upraví sa štátoprávny pomer dosiaľ v Uhorsku žijúcej vetve nášho národa úmluvou medzi legitímnymi zástupcami s jednej strany zo Slovenska a s druhej strany z Čiech, Moravy a Sliezska.*“ Svedčí o tom iste nepodozrivý zo slovenského nacionalizmu český profesor **Václav Chaloupecký** (*Zápas o Slovensko 1918*, Praha 1930, s. 56 – 57). Aj novšie o tom písal popredný historik bývalého režimu **Viliam Plevza**, ktorý mal prístup k mnohým málo známym a pre iných neprístupným dokumentom, ibaže to zasadanie nesprávne datuje na 30. október 1918 (*Rok oseemnásty – 1918*. Bratislava 1988, s. 76 – 77).

Je pozoruhodné konštatovať, že po tom, čo sa originál Deklarácie záhadne „stratil“, tento jediný autentický, písaný dokument zo zhromaždenia v Turčianskom Sv. Martine ostal oficiálnou historickou „vedou“ takmer nepovšimnutý, alebo lepšie zatajovaný. Lebo vo svetle tohto dokumentu otázka tajnej klauzuly dostáva jasnú odpoveď zisteného **faktu**, ktorý nemá **absolútne nič spoločného s „Tukovou hlavou“** anonymných autorov *Stanoviska*.

23. stanovisko:

s. 104 a nasl. – úplne neprijateľne je vysvetľovaný vznik Československej republiky. Tento štát sa vysvetľuje ako negatívum. Nikde sa nehovorí o tom, že to bolo v danej chvíli optimálne riešenie slovenskej otázky a že tým vlastne vzniklo Slovensko ako samostatné administratívne územie s optimálnymi hranicami, vrátane vtedy prevažne maďarsko-nemeckej Bratislavy.

Autor *Dejín* ako chronologickej príručky doplnovacej povahy **nič nevysvetľuje**. Jednoducho **zaznamenáva historicky zistené fakty**. A nie je jeho chyba, že v tomto prípade značná časť týchto faktov bola dlhé desaťročia zamlčovaná, čím sa slovenskej verejnosti predstavovali iba tie udalosti, ktoré slúžili ako účelový mýtus na zvelebovanie a propagovanie čechoslovakistickej štátnej ideológie. Toho sú plné všetky doterajšie školské učebnice i „vedecké“ diela o slovenských dejinách. Autor je presvedčený, že **slovenský národ má právo poznať svoje dejiny „tak, ako sa to udialo“**, a pokladá nielen za svoje právo, ale aj za povinnosť historika zaznamenať **na ich doplnenie** všetko, čo spoľahlivé pramene dokumentujú.

24. stanovisko:

s. 107 a nasl. – Autor dokazuje, že nerozumie politickému systému prvej Československej republiky a nikde o ňom ani podrobnejšie nepíše. Uchyluje sa k nesprávnym výrokom typu „Šrobárova diktatúra“ a pod.

Tu zase anonymní autori *Stanoviska* kritizujú čosi, čím *Dejiny* nechceli byť a nie sú. Podrobnejšie **analýzy politických systémov nepatria do chronologických príručiek**. Tých pánov však dráždi výraz „osobná diktatúra V. Šrobára“ (teda nie „Šrobárova diktatúra“, ako to oni v úvodzovkách píšú; je to síce iba formálny rozdiel, ale metodológia vedeckej práce vyžaduje pri citovaní v úvodzovkách vernosť *ad litteram*).

O povahe Šrobárovho vymenovania za ministra s plnou mocou pre správu Slovenska podľa zákona č. 64/1918 sám **Dr. Šrobár** napísal, že hneď po schválení tohto zákona Masarykov stúpenec, poslanec Dr. Jan Herben „**gratuloval mi ako diktátorovi Slovenska**“ (*cit. d., zv. I., s. 364*). Šrobár to zaznamenal a publikoval vo svojich spomienkach bez toho, že by bol prejavil najslabší tieň nesúhlasu s takýmto označením svojej vládnej funkcie.

Dr. Ferdinand Peroutka po sedemnástich rokoch (1935) vo svojom bohato dokumentovanom die-

le celkom otvorene napísal: „**Půldruhého roku byl dr. Šrobár ve skutečnosti diktátorem Slovenska.** Už plná moc, s níž byl na konci r. 1918 z Prahy kvapně vyslán na Slovensko, byla rozsáhlá. Za války s Maďarskem ještě vzrostla. Je známo o válkách, že zavádějí diktaturu tam, kde jí nebylo a utvuzují ji tam, kde už jsou k ní začátky. Vláda, pozorujíc nevyspělost slovenských poměrů, chabé občanské a národní uvědomění lidu a silné iredentistické hnutí, souhlasila se Šrobárovým režimem pevné ruky a dlouho důvěřovala mu úplně, i tam, kde činil velmi přísná opatření. **Bylo na jeho vůli zastavovat časopisy i posílat lidi do koncentračních táborů. Několikrátě je naplnil nespolehlivými živoly.** Byla tedy republika slovenskými hranicemi rozdělená na dvě části, z níž v každé se vládlo jiným způsobem: v historických zemích způsobem demokratickým, **na Slovensku diktátorským. Shromažďovací a spolčovací svoboda byla zde omezena, občanská práva zrušená.**“ (cit. d., zv. III., s. 1129.) Ani vtedy, aspoň nakoľko je známe, Dr. Vavro Šrobár neprotestoval. Iba pre autorov *Stanoviska* sú to všetko nesprávne výroky.

Aj **Juraj Kramár** v roku 1962 zaznamenal: „Keď Najvyšší správny súd mal v júni 1921 rozhodovať o istej sťažnosti na opatrenia [Šrobárovho] ministerstva s plnou mocou, oznámil prezident Najvyššieho správneho súdu Dr. Pantůček kancelárovi prezidenta republiky Šámalovi, že pri vynášaní rozsudku v tejto otázke bude treba rozhodnúť, ako ďaleko siaha moc ministra s plnou mocou. Podľa Dr. Pantůčka

„senát v předběžné poradě došel k přesvědčení, že plná moc daná ministru pro Slovensko jest tak obsáhlá, že znamená utvoření druhé vlády ve státě a takovou autonomii pro Slovensko o jaké snad Slováci nesnili“ (*Archiv KPR T 842, záznam ze dne 4. 7. 1921*). Keďže podľa neho „proklamování této věci soudním rozsudkem způsobilo by dnes hotový převrat v našem státním zřízení“ – odporúčal odložiť vybavenie tejto sťažnosti až na jeseň.“ (*Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 – 1929. Bratislava 1962, s. 146.*)

25. stanovisko:

s. 107 – úplne scestné je Ďuricovo konštatovanie v súvislosti s tzv. Východno-slovenskou radou, že obsahom jej akcií „bola osobitná štátnosť Slovenska bez akejkoľvek podriadenosti Čechám alebo Maďarsku“ a že „české vojská... likvidovali tieto prejavy túžby po štátnej zvrchovanosti“. Je dostatočne preukázané, že to boli protislovenské akcie organizované maďarskou vládou, ktorých konečným cieľom bolo udržanie Slovenska pri Uhorsku.

Obdivujem účelovú nenáročnosť anonymných autorov *Stanoviska* na dôkazový materiál, aby dačo vyhlásili za „dostatočne preukázané“. Kto však preštudoval bohatú literatúru a archívne materiály o vzniku Česko-Slovenskej republiky, musí na túto vec hľadieť s náležitým rozlišovaním.

Takáto čierno-biela situácia v prvých mesiacoch po prevrate na Slovensku môže jestvovať iba v čechoslovakistickom mýte „oslobodenia Slovákov z tisícročnej maďarskej poroby“. Historik, najmä v diele chronologickej povahy, musí verne zregistrovať zistené fakty. Bolo by až absurdným predpokladať, že po dlhých storočiach spolužitia pod uhorskou korunou sv. Štefana, napriek až barbárskej maďarizácii posledného storočia, hneď po 28. či 30. októbri 1918 všetci, alebo najväčšia časť Slovákov, sa tešili z nového česko-slovenského štátu. Ak je pravdou, že maďarská vláda sa usilovala udržať Slovensko pri Uhorsku, – veď aká by to bola vláda, čo by sa ne snažila udržať svojmu štátu územie, ktoré k nemu patrilo aspoň osemsto rokov? – tak je aj celkom bezpečným faktom, že mnohí Slováci netúžili po štátnom zväzku s Českom, ale hľadali aj iné riešenia pre zachovanie svojej národnej samobytnosti.

Tak napríklad podľa svedectva aktívneho účastníka **delegácie Východno-slovenskej rady**, ktorá navštívila začiatkom decembra 1918 v Budapešti maďarského ministra pre národnosti Oszkára Jásziho, táto delegácia sa skladala zo Slovákov, ktorí okrem Dvorčáka a Bulišu boli všetci **za odtrhnutie Slovenska od Maďarska**. Títo členovia delegácie **3. decembra 1918 navštívili aj Dr. Milana Hodžu** v hoteli Ritz, kde úradoval a vyjednával s Maďarmi v mene Slovenskej národnej rady. Hodža ich uistil, že za česko-slovenským riešením stoja víťazné moc-

nosti, ktoré zaručia Slovákom ich práva a umožnia im po desiatich rokoch definitívne rozhodnúť o osude Slovenska. „**Jadro Hodžovej reči na nás pôsobilo ako balzam a zahnilo ťažké mraky našej skepsy vo veci spolupráce s českými politikmi,**“ napísal vedúci tejto delegácie **Jozef Joštiak** (*Z môjho života*. In: *Dva životy – jeden osud*. Bratislava 1996, s. 49 – 50). Ba i sám Dvorčák, podľa dobre dokumentovaného **Václava Chaloupeckého**, keď 5. decembra 1918 navštívil maďarského ministra Oskára Jásziho „*vyslovil se jako president Východno-slovenské rady v tom smyslu, že východní Slovensko nechce přináležeti ani k Československu, ani k Uhrám, ale že založí samostatnou republiku; žádal proto vydání veškeré vládní moci, jakož i propuštění do zbraně povolanych vojáků. Při tom vyslovil naději, že tato samostatná a nezávislá republika strhne sebou celé Horní Uhry a vytvoří tak samostatné Slovensko*“ (*Zápas o Slovensko 1918*. Praha 1930, s. 203). Už aj z tohto príkladu je jasné, že vidieť za všetkými negatívnymi alebo skeptickými postojmi Slovákov voči novému česko-slovenskému štátu iba machinácie maďarskej vlády je naivné a nedokázateľné zjednodušovanie veľmi zložitej politickej a psychologickkej situácie onoho obdobia.

Veď už 17. novembra 1918 jedným z bodov diskusie v Slovenskom klube Revolučného národného zhromaždenia bola „**Nedôvera v Prahe ku slovenským predákom pre ich separatistické tendencie**“ (V. Šrobár, *Osvobodené Slovensko*. Praha 1928, zv. I., s. 266).

A dokonca taký „Čechoslovák“, akým bol hlasista Dr. Milan Hodža, ešte 29. novembra 1918 pripravil preliminárnu dohodu s maďarským ministrom Jászim, ktorej „punktá charakteristické sú tým, že v nich niet **ani stopy o tom, že jestvuje československý štát**, československá vláda, ale **prenáša vládnu moc na Slovenskú národnú radu**, nerešpektujúc uznesenie Klubu slovenských poslancov, ani osvedčenie československej vlády“ (*cit. d., zv. I., s. 307 – 308*).

A sám **Andrej Hlinka** o tom období napísal: „Poznám ľud slovenský, veď som jeho synom, celý život som držal ruku na jeho tepne životnej. Počul som každý úder jeho srdca slovenského, pochodil som celé Slovensko, vydržoval som niekoľko desiatok zhromaždení, budil, kriesil som národ, dodával som mu sily. Presádzal doň idey, prijal ľud mnohú odo mňa, ale **žiadna sa tak ťažko neujímala, ako idea česko-slovenského zbratania**. (...) **Ľud ma porozumieť nechcel, myšlienku ťažko prijímal**, tak sa zdá, že jeho prirodzený génius vzdoroval, lebo bol silnejší a starší ako ja.“ (*Zápisky z Mírova*. Bratislava 1991, s. 26 – 27.)

Sami českí pozorovatelia nezatajovali svoje skúsenosti. „Jako člen rozšířeného předsednictva Národního výboru a později jako člen slovenského klubu Národního Shromáždění, kde zastupoval jsem zájmy Slovenska, měl jsem příležitost sledovati těžkosti našeho postupu na Slovensku, kde zahájili jsme obsazování takřka s holými rukami. **Věřejnost ve**

slovenských mestech byla nám až na malé výnimky nepřátelsky nakloněná.“ (R. Pilát, *Několik slov k bojům o Slovensko*. In: *Vpád maďarských bolševíků na Slovensko v roce 1919*. Bratislava 1938, s. 100.)

Aj marxistický historik **Samo Falfán** v roku 1968 konštatoval, že „značná časť národa mala k československej národnej jednotě výhrady a pochybnosti, a práve tieto sa Maďari snažili zneužiť v prospech zachovania Uhorska a v ňom autonómneho Slovenska“ (*Slovenská otázka v Československu*. Bratislava 1968, s. 46).

26. stanovisko:

s. 109 – úplne neprijateľné vykreslenie udalostí v Bratislave pri príchode Šrobárovej vlády. Autor nikde ani slovom nevysvetľuje, že šlo o odpor Maďarov voči novému štátu. Nepravdivé je tvrdenie, že to bolo české vojsko.

Po tom, čo sme vyššie povedali, je táto kritika autorov *Stanoviska HÚ SAV* iba ďalším dôkazom ich arogantného postoja suverénnych sudcov, ktorí nepotrebujú argumentovať, ale jednoducho vynesú apodiktický výrok, aký nepripúšťa diskusiu („úplne neprijateľné“). Autor *Dejín* na rozdiel od anonymného „kolektívu pracovníkov HÚ SAV“ pozná rozdiely medzi literárnymi druhmi historiografickej prózy, preto v tejto svojej knihe nikde nemal úmysel „vy-

kresliť udalosti“. Zaznamenával jednoducho fakty, ktoré našiel dokumentované v hodnoverných prameňoch, ako to vyžaduje štýl chronologickej príručky.

Vo veci štrajku v Bratislave pri príchode Šrobárovej vlády autori *Stanoviska* zase len naivne zjednodušujú situáciu, tvrdiac, „že šlo o odpor Maďarov voči novému štátu“. O tomto štrajku marxistický, ale solidnejšie dokumentovaný historik vyslovil oveľa nuansovanejšiu mienku: „Stále zhoršovanie životných podmienok pracujúcich zavdalo bezprostrednú príčinu k veľkej štrajkovej vlne, ktorá začala v prvých dňoch februára 1919. V ten istý deň, keď v Bratislave vznikol štrajk, presťahoval sa minister s plnou mocou s celým svojím úradom zo Žiliny do Bratislavy. **Vládne miesta nechceli vidieť pravé príčiny tohto počinu pracujúcich a predstierali, že hlavným pôvodcom tejto situácie bola maďarská iredenta.** Takéto zdôvodnenie neslúžilo len k odvádzaniu pozornosti od skutočného stavu, ale sledovalo aj iný cieľ. Opatrenia ministra s plnou mocou, ktorých ostrie bolo zahrotené v prvom rade na zdolanie **otvoreného odporu pracujúcich proti vláde**, zdôvodňovalo sa bojom proti cudziemu zasahovaniu.“ (Ladislav Lipscher, *K vývinu politickej správy na Slovensku v rokoch 1918 – 1838*. Bratislava 1966, s. 42.)

Aj sám Dr. **Vavro Šrobár** v roku 1938 spomínal, že keď prišiel 4. februára 1919 do Bratislavy, „**bratislavské robotníctvo ho prijalo chladno, až nepria-**

teľsky, a dvadsaťtisíc robotníkov, organizovaných v sociálnodemokratickej strane očividne čakalo na príchod maďarských bolševikov“ (*Zborník Trnava*, Trnava 1938, s. 10 – 11, cit. v **S. Faltan**, *cit. d.*, s. 51). Nepripisoval to nijako Maďarom, ale robotníkom žijúcim v Bratislave. Boli to všetci Maďari?

Čo sa týka označenia „**české vojsko**“, odkazujem anonymný kolektív autorov *Stanoviska* na pramennú literatúru priamych účastníkov oných udalostí. Sám **Dr. Vavro Šrobár** vo svojich spomienkach *Osvobodné Slovensko. Paměti z rokov 1918 – 1920* napísal:

– „vedeli sme, že sa chystá **výprava českého vojska** na severné Slovensko“ (s. 206).

– „Jediným cieľom bude: **obsadiť Slovensko českým vojskom**, rychle a bez otáľania, kým sa Maďari nevzpamätajú z porážky.“ (s. 211)

– „Zvolen 14. novembra. (...) **žiada sa české vojsko**“ (s. 227).

– „Čadca 19. novembra. (...) **České vojsko** sa tu zachovalo veľmi špatne. Vyplienilo obchody, pobralo potraviny a odviezlo s sebou. Prosia o poriadne **české vojsko**.“ (s. 233)

– „Trenčín 22. novembra. (...) **Žiada sa viac českého vojska**. Na okolí v Trenčíne je nateraz asi 2500 **českého vojska**, toto je však málo.“ (s. 233)

– „V odľahlých krajoch, kde sa nemohlo objaviť **české vojsko** a **český četník**, revolty neprestávaly.“ (s. 238).

– „16. novembra. Telefonogram. Národní výbor v Brně (pan Klusáček) hlásí v 10 hodin 20 minut v noci, že do Nového Města nad Váhem přijel na dnešek v noci pancérový vlak s maďarskými vojáky, kteří způsobili **mezi českým vojskem** krveprolití a mnoho **českých vojáků** pověsili. Rovněž v Žilině bylo napadeno Němci, Maďary a Židy **české vojsko**.“ (s. 246)

– „V Žilině dle výpovědi dvou vojáků, kteří sem přibyli, byl z obrněného vlaku masakrován oddíl **českého vojska** o 900 mužích, takže zbylo jen 60 mužů.“ (s. 247)

– 19. novembra 1918. (Debata v Slovenskom klube Národného zhromaždenia v Prahe.) „Klub sa usnáša: **České vojsko** nemá opustiť Slovensko a má sa žiadať vláda, aby sa vyslala dostatočná branná moc na obsadenie celého Slovenska.“ (s. 258 – 259)

– „Príliv **českého vojska** na Slovensko bol pravidelný a v dome vyjednávanií Hodžových mali sme Považie v rukách.“ (s. 302)

– Celú 71. kapitolu svojich spomienok Dr. Vavro Šrobár nadpísal: „Ďalšie obsadzovanie Slovenska **českým vojskom**“ (s. 330).

Prof. **Václav Chaloupecký** vo svojej štúdií o roku 1918 celkom jednoznačne konštatoval: „Kategorickým imperatívom národní revoluce bylo tudíž: **obsadit Slovensko co nejrychleji a bez otálení českým vojskem**, dříve ještě než se Maďari vzpamatují ze

své porážky. Kdo prvý položí ruku na Slovensko, ten ho získá trvale.“ (*Zápas o Slovensko 1918*. Praha 1930, s. 63 – 64.)

Takto to vedel a nazýval najvyšší činiteľ česko-slovenskej vlády na Slovensku, minister s plnou mocou pre správu Slovenska, a takto sa o tom vyjadril jeden z prvých historikov onoho obdobia. Autori *Stanoviska* si zvykli asi na iné „pravdivé tvrdenia“, ktorým však protirečia historické fakty. Autor *Dejín* sa cíti viazaný etikou historika registrovať veci tak, ako sa udiali.

27. stanovisko:

s. 110 – *neprijateľné a z etického hľadiska odsúdeniahodné je autorovo komentovanie smrti M. R. Štefánika, kde nielenže bez dôkazov hovorí o zavraždení Štefánika (je veľmi pravdepodobné...), ale podsúva čitateľom aj viníkov, či priamo vrahov, keď v tejto súvislosti spomína Štefánikove nezhody s Masarykom (čo vôbec nie je pravda) a s Benešom. A hneď dodáva, že nezhody boli v otázke postavenia Slovenska, čo je opäť mystifikácia. Ďurica naviac tvrdí, že Masaryk a Beneš si so Štefánikom nevedeli rady(!). To je zrejme dostatočný dôvod na jeho zavraždenie.*

(Slovenského čitateľa zaráža fakt, že „dokument“, predložený najvyššími vedúcimi Historického ústa-

vu Slovenskej akadémii vied ministerke školstva a vedy Slovenskej republiky, obsahuje také elementárne gramatické chyby, na aké sme už vyššie poukázali. Za mojich študentských čias na gymnáziu, keby som bol v písomnej skúške napísal „**viníkov**“ namiesto správneho „vinníkov“, bol by som dostal „nedostatočnú“.)

Tu zase musím pripomenúť anonymným autorom *Stanoviska*, že strieľajú úplne mimo cieľa. Do **chronologického prehľadu nepatria obširne dokazovania**, ten sa musí obmedziť na zaznamenanie faktov tak, ako sa udiali, a to podľa dokázaných, alebo aspoň pravdepodobných súvislostí. O smrti Milana Rastislava Štefánika autor *Dejín* publikoval **monografickú štúdiu**, ktorá vyšla v zahraničnom odbornom zborníku (*La morte di M. R. Štefánik alla luce dei documenti militari italiani inediti*. In: *Il mondo slavo*, Padova 1971, s. 59 – 93), potom v opravenom a rozšírenom vydaní aj ako samostatná knižná publikácia v talianskom jazyku (Padova, CESEO-Centro studi Europa Orientale, 1973); neskôr bola **preložená aj do angličtiny** a vyšla v Spojených štátoch **amerických** (*General Milan R. Štefánik 1880 – 1980*. New York 1981, s. 3 – 43). Viaceré state z tejto štúdie reprodukoval aj **Milan Vároš** vo svojej publikácii *Posledný let generála Štefánika* (Bratislava 1991). Dnes už slovenská verejnosť má možnosť zoznámiť sa s jej obsahom aj v definitívnom slovenskom vydaní

Milan Rastislav Štefánik vo svetle talianskych dokumentov (Bratislava 1998).

Preto **autor *Dejín*** sa cíti oprávneným informovať ich čitateľov o výsledkoch svojho dlhoročného štúdia tejto témy a **stojí si za každým slovom, ktoré tam napísal**, či sa to už anonymným autorom *Stanoviska* páči, alebo nie. Ak niektorý z nich sa cíti kompetentnejším, nech predloží slovenskej verejnosti svoju verziu, aspoň tak dokumentovanú, ako je dokumentovaná štúdia autora *Dejín*. Ináč iba poskytnú ďalší dôkaz, že charakteristika ich „vedeckej práce“, ktorú publikoval Dr. Jozef Jablonický, je ešte stále v platnosti.

28. stanovisko:

s. 111 – čomu má slúžiť bez komentára uvedený citát českého dôstojníka Kohouta? Má sa tým azda prebúdzat u žiakov nadšenie pre maďarských bolševikov?

Ako vysokoškolský pedagóg vyše tridsať rokov som sa snažil kontrolovať svoje nervy a aj na celkom hlúpe otázky daktorých študentov, namiesto aby som ich hneď odkázal na pána *de La Palice*, usiloval som sa pokojne odpovedať. Preto aj autorom tejto otázky odpovedám: Citát českého dôstojníka Kohouta ako **očitého svedka** má slúžiť tak, ako všetky ostatné zaznamenané fakty a svedectvá, na úpl-

nejšie, a teda objektívnejšie poznanie situácie na Slovensku a konkrétne v Košiciach pri vpáde maďarských boľševikov v júni 1919.

29. stanovisko:

s. 112 – *nie je pravda, že Univerzita Komenského bola až do roku 1938 českou univerzitou. Autor fakticky obhajuje preukázateľných maďarských agentov Jehličku a Tuku.*

Už v roku 1970 **Jozef Kuzmík** mal odvalu konštatovať: „...**jediná Univerzita J. A. Komenského v Bratislave mala český ráz** a len v nevelkom počte sa pripustili habilitácie slovenských docentov. (...) v rokoch 1922 – 1938 sa na bratislavskej univerzite prednášala **slovenská reč a literatúra nie ako samostatný predmet, ale po česky v rámci československej jazykovedy a literatúry. Iba pre odbor československých dejín** sa umožnila habilitácia slovenským historikom Danielovi Rapantovi, Branislavovi Varsíkovi a Alexandrovi Huščavovi. **Na čele vyučovania i oficiálneho usmerňovania slovenskej reči, literatúry a histórie stáli českí profesori Václav Vážný, Albert Pražák, Václav Chaloupecký a iní, ktorí slovakistické výskumy podriaďovali oficiálnej politickej ideológii jednotného československého národa.**“ (Vývin slovakistických štúdií. In: *Letopis Pamätníka slovenskej literatúry* 1970. Martin 1970, s. 120 – 121.)

Jeden z vtedajších ministrov školstva a národnej osvety v Prahe, ináč tvrdý „Čechoslovák“ Dr. Milan Hodža, vydal o tom nepochybné svedectvo: „Bol som práve ministrom školstva, keď univerzitný profesor Rapant, Slovák, vydal v univerzitetnej zbierke kníh krásne slovenské vedecké dielo. Či by ste verili, že príslušný činiteľ, profesor Čech, vzdor rozhodnej žiadosti pôvodcu nepripustil na titulnú stránku obvyklé záhlavie zborníka po slovensky? Že ho dal vytlačiť po česky? Proti tomu tak malicherne smiešnemu výčinu bol bezmocný aj Rapant, aj iní profesori, ktorí súhlasili s Rapantom, medzi nimi aj Česi. Bezmocný som bol aj ja, pretože univerzity mali nedotknuteľnú svojprávnosť.“ (M. Múdry, *Milan Hodža v Amerike*. Chicigo 1949, s. 103.)

O obsahu pôsobenia profesorov Alberta Pražáka a Václava Chaloupeckého, ktorých neváhala označiť „ideologickými mluvcami“ českej buržoázie, napísala česká historička **Zdenka Holotíková**: „*Základ jejich ideologie tvořila teorie o jednotném československém národě, která přes popírání světlých tradic boje za národní svobodu v minulosti slovenského národa, přes výsměšné zneuznávání štúrovských snah pokračovala ostrými útoky proti snahám slovenského národa o svébytný národní a kulturní vývoj v republice. (...) Hovořili o splynutí národů a jazyka, které očekávali i od výsledků práce českých učitelů a profesorů na Slovensku a které se snažili podpořit násilnou úpravou slovenského pravopisu roku 1932 a pod. Přitom, když hovořili*

k slovenskému národu o ňom, **nedokázali nehovořit povýšenecky a mentorsky**, co mělo jednoduchou příčinu v tom, že oni jsou příslušníky vyspělejšího národa českého.“ (Vztahy Čechů a Slováků za předmnichovské republiky. In: *O vzájemných vztazích Čechov a Slovákov*. Bratislava 1956, s. 288 – 289.) – Ťažko je tu nevidieť ideologické príbuzenstvo s vývodmi anonymných autorov *Stanoviska*.

Už z pohľadu na vznik tejto univerzity vyplýva, že česko-slovenská vláda už v januári 1919 **českú univerzitu** v Prahe premenovala na Karlovu univerzitu (predtým sa volala „Karlovo-Ferdinandova“) a takmer súčasne založila **druhú českú univerzitu** v Brne a pomenovala ju po T. G. Masarykovi, ktorý bol pôvodom z Moravy. Až 27. júna 1919 zákonom č. 375 namiesto zrušenej maďarskej Alžbetínskej univerzity v Bratislave zriadili **Československú štátnu univerzitu**, ktorú potom 11. novembra 1919 premenovali na **Univerzitu Komenského**, teda podľa pôvodného úradného názvu „československú“ a **nie slovenskú** a k tomu pomenovanú podľa **českého vedca** moravského územného pôvodu, ktorý so slovenským národom a jeho kultúrou nemal takmer nič spoločné. Tu nemožno hovoriť o demokratickom systéme, ani o rešpektovaní slovenskej národnej samobytnosti. V tomto postupe sa už celkom jasne odzrkadľuje hegemonia českej kultúry a vedy, ktorých úlohou bolo počesťiť všetko vyššie vzdelanie na Slovensku.

SBORNÍK
FILOSOFICKÉ FAKULTY
UNIVERSITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ
ROČNÍK III. ČÍSLO 36. (10.)

PROF. D^r. DOBROSLAV OREL

FRANTIŠEK LISZT A BRATISLAVA

*NA ZÁKLADĚ NEVYDANÉ KORRESPONDENCE FR. LISZTA
A KNĚŽNY C. WITTGENSTEINOVĚ*

V BRATISLAVĚ 1925

VYDALA FILOSOFICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KOMENSKÉHO
S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY

TISKEM STÁTNÍ TISKÁRNY V PRAZE

PRAMENY UČENÉ SPOLEČNOSTI ŠAĀRĀJKOVY V BRATISLAVĚ

PORADAJI

J. F. BABOR, VLADIMĀR KLEGANDA, KAREL LAŠTOVKA.

SVAZEK 6.

EUDOVĀT ŠTĀR:

STARÝ I NOVÝ VĚK SLOVĀKŮ

Podle originálu vydal

JOSEF JIRÁSEK.

BRATISLAVA 1933.

NĀKLADEM UČENÉ SPOLEČNOSTI ŠAĀRĀJKOVY V BRATISLAVĚ.

VYTISKĀ J. POCISKĀ A SPOL. V BRATISLAVĚ.

Skutočnosťou je, že **Univerzita Komenského v rokoch 1919 – 1938** si zachovala charakter podstatne českej vysokej školy. Dokazujú to jej **úradné vedecké publikácie**, ktoré vychádzali **výlučne v českom jazyku** (a boli rozposielané do celého sveta); viď dva príklady z roku 1925 a z roku 1935, ktoré tu reprodukujem. V profesorskom zbore Univerzity Komenského v Bratislave účinkovalo k 6. októbru 1938 spolu **43 riadnych profesorov, z ktorých iba 3 boli Slováci a všetci ostatní Česi**. Preto aj **prednášky**, okrem celkom nepatrných výnimiek, **sa konali po česky**. Znamenala to aj oficiálna publikácia na 50. výročie od jej založenia (mám k dispozícii iba vydanie v nemeckom jazyku): *„Das Studium der slowakischen Studenten an der Komenský-Universität wurde auch durch die Notwendigkeit der Beherrschung der tschechischen Sprache erschwert, die vorwiegende Unterrichtssprache an der Komenský-Universität war.“* [Štúdium slovenských študentov na Univerzite Komenského bolo sťažené aj nevyhnutnosťou ovládať český jazyk, ktorý bol prevládajúcim vyučovacím jazykom na Univerzite Komenského.] (**B. Varsík – J. Bartl – O. Dolan**, *50 Jahre Komenský-Universität in Bratislava 1919 – 1969*. Bratislava 1969, s. 32). Takisto všetky vyhlášky a tlačivá sa vydávali v češtine. Veď aj drvivá väčšina administratívneho, kancelárskeho a iného zamestnanectva až po pedelov bola **takmer výlučne českej národnosti**. (*Päť rokov slovenského školstva 1939 – 1943*. Bratislava 1944, s. 299.)

S tým všetkým profesori Jehlička a Tuka nemali absolútne nič spoločné. O nich sa v *Dejinách* iba zaznamenávajú fakty, z ktorých vyplýva, že boli ochotní spolupracovať s novým režimom na Slovensku. A bolo by užitočné dôkladne preštudovať, či sa nezačali orientovať na Budapešť až potom a práve preto, že ich česko-slovenská vláda, poťažne jej diktátorskou mocou vybavený predstaviteľ na Slovensku, odmietli. Nebolo to aj preto, že obidvaja títo vtedy jediní kvalifikovaní slovenskí univerzitní učitelia boli katolíci, jeden dokonca katolícky kňaz?

30. stanovisko:

s. 114 – v súvislosti s ústavou a jazykovým zákonom z r. 1920 autor akosi pozabudol uviesť, že termín československý jazyk je právnická fikcia a že tento jazyk mal oficiálne dve znenia – české a slovenské a že teda na Slovensko sa úradovalo a vyučovalo po slovensky.

(Predložka „na“ s akuzatívom sa používa na vyjadrenie smerovania, účelu, spôsobu, času, zreteľa alebo príčiny. Myslia tu autori *Stanoviska* na úradovanie z Prahy smerom **na Slovensko**? Pochybujem, že by našli presvedčivý dôkaz o tom, že sa to konalo po slovensky. Zdá sa skôr, že gramatika slovenského jazyka nie je silnou stránkou anonymného kolektívu pracovníkov Historického ústavu Slovenskej akadémie vied.)

Pri tejto „kritike“ by som najradšej povedal s Ciceronom: *Risum teneatis, amici!* [Zdržte sa smiechu, priatelia!] Lebo to, čo tu povedali autori *Stanoviska*, patrí z historicko-vedeckého hľadiska nanajvýš na olympiádu vtipov. Degradovať totiž termín, sankcionovaný základným zákonom štátu, akým bola Ústavná listina československej republiky (Zákon č. 121 z 29. februára 1920 – „**My, národ Československý**“) a z neho vyplývajúci termín „**jazyk československý**“ ako štátny oficiálny jazyk, ktorý je podobne sankcionovaný ústavným zákonom č. 122 z toho istého dňa, na číru „**právnú fikciu**“ môžu iba ľudia, ktorým chýbajú aj tie najzákladnejšie pojmy všeobecného a ústavného práva. Autor *Dejín* od svojich študentov už v prvých semestroch prísne vyžaduje, aby sa oboznámili so základnými disciplínami právnických vied, bez ktorých nemožno náležite pochopiť a správne interpretovať mnohé historické deje. (Odtiaľto bude mať poruke nový „klasický“ príklad na ilustrovanie, kam takáto nevedomosť vedie.)

Ja som bol v roku 1937 žiakom druhej triedy Šafárikovho štátneho československého reálneho gymnázia v Prešove. V septembri nám prišiel z Prahy novopečený profesor pre „československý jazyk“ – volal sa František Bradáč –, ktorý nevedel ani pol slova po slovensky. Spev a hudobnú výchovu nás učil starší pán, prof. Voborský, ktorý účinkoval už aspoň 10 – 15 rokov na Slovensku, ale nikdy nepovedal ani slova po slovensky. Horlivo nás učil spievať svoje

vlastné české kompozície na oslavu „tatička Masaryka“ a „prezidenta budovateľa Beneša“. Podobne na kreslenie a umeleckú výchovu sme mali mladého českého profesora (na meno sa už nepamätám), ktorý hovoril výlučne po česky a nás častoval svojím obľúbených „šariští bagáni!“ To všetko som teda skúsil na vlastnej koži spolu so stovkami študentov prešovského gymnázia. A inde na Slovensku to nemohlo byť ináč, pretože ešte k 1. októbru 1938 na stredných školách Slovenska vyučovalo spolu 932 profesorov, z ktorých bolo iba 345 Slovákov.

Slovákovi z mojej generácie bolo až príslovečne známe, že na stá a tisíce žiadostí slovenských chlapcov a dievčat o prijatie do stredných, odborných alebo vysokých škôl, ako aj tým, čo po absolvovaní štúdia sa uchádzali o primerané zamestnanie, patričné úrady odpovedali stereotypným „Vaší žiadosti....nelze vyhověti“.

Dr. **Milan Hodža** na túto tému verejne vyhlásil:

„Roku 1920 odhlasovali sme všetci Slováci ústavný jazykový zákon. Aj ľudáci. Všetci sme verili, že istú vložku v ňom nikto nikdy nezneužije ako zadné dvierka na útok proti slovenskému úradnému jazyku. Zákon stanovil, že sa na Slovensku bude úradovať ‚spravidla‘ po slovensky. ‚Spravidla‘ znamenalo, že môžu byť aj výnimky. Tie výnimky boli vskutku potrebné. Prišiel k nám Čech, znamenitý odborník a človek, ale nevedel, ani sa nemohol naučiť narýchlo po slovensky. Dali sme mu teda právo výnimky:

mohol úradovať aj česky. (...) Ale toho ‚spravidla‘ sa zneužívalo. Začal si na Slovensku každý druhý-tretí český profesor a úradník osobovať právo výnimky a učil a úradoval po česky. Mnohým Slovákom to bolo jedno, ale iným nie. Menovite, keď zároveň počuli aj opovržlivé poznámky o slovenčine. Alebo keď, ako je známe, mnohí českí úradníci a profesori zjavne tisli češtinu tam, kde podľa zákona patrila slovenčina.“ (M. Múdry, *Milan Hodža v Amerike*. Chicago 1949, s. 102.)

Nuž, nemožno sa čudovať, ak kategorické tvrdenie anonymných autorov *Stanoviska*, že sa na Slovensku „úradovalo a vyučovalo po slovensky“, nám, ktorí sme to prežívali, musí pripadať ako nemiestny žart o často dramatickej, ba neraz aj tragickej realite.

31. stanovisko:

s. 161 a nasl. – *neprijateľné, v rozpore so súčasným poznaním a neeticky je podaný holokaust slovenských Židov. Ďurica fakt síce konštatuje, uvádza však nepresné a protirečivé čísla a hlavne podáva záležitosť ako nemeckú akciu. Slovenských predstaviteľov a hlavne prezidenta Tisa, zodpovedných za deportácie, líči vlastne ako dobrodincov židovského obyvateľstva. Uvádza napr., že Tiso nepodpísal tzv. židovský kódex, hoci musí viesť (alebo nie?), že prezident vládne nariadenia nepodpisoval. Uvádza niektoré hlásenia Sicherheitsdienstu o tom, že*

sú nespokojní s riešením židovskej otázky, ale úplne zamlčal nemecké pochvalné hodnotenia, neuvádza Tisove protižidovské prejavy a celú protižidovskú propagandu HSLS. Autor sa znížil k vyslovenému falšovaniu vatikánskych dokumentov, hoci z publikovaných dokumentov (aj v slovenčine) je zrejmý veľmi kritický postoj Vatikánu k rasovým zákonom a k transportom Židov. V Ďuricovom podaní vyznieva postoj Vatikánu ako pochvala slovenskej vlády. Ako si možno vysvetliť, že Ďurica píše o tom, že v protektoráte museli nosiť Židia označenie hviezdou (patrí to do slovenských dejín?), ale že sa to dialo na Slovensku nikde ani zmienka? Za cynizmus možno označiť tvrdenie autora, že počet židovských obecných škôl stúpal. Nič nehovorí o tom, že Židia boli vyradení zo všetkých vysokých a stredných škôl, vrátane odborných a že židovské deti separovali aj v obecných školách. Vrcholom nevksu je vykresľovanie života v židovských pracovných táboroch (s. 162), ktoré vyzerať ako rajska idyla. Tvrdí sa tu doslova, že židovskí zubári v pracovných táboroch dostávali zubné zlato, ktoré bolo bežnému slovenskému občanovi neprístupné. V Ďuricovom podaní to vyzerať tak, že na Slovensku v tom čase bolo vlastne šťastím byť Židom.

(Tu zase musí slovenského čitateľa prekvapiť, že autori *Stanoviska* používajú sloveso „líčiť“ v českom zmysle pre naše „opisovať“; podľa KSSJ líčiť znamená

1. natierať farbou, bieliť (obyč. steny), 2. farbiť, mas-
kovať účinkujúcich (v divadle ap.), 3. zastar. opisovať
(s citovým zaujatím) – čo teda do náučnej prózy
nepatrí. Alebo to nechtiac dokazuje, že tu nejde
o náučnú prózu? – Ani „vykresľovanie“ nemá v ná-
učnom texte čo robiť.)

Predovšetkým musím autorom *Stanoviska* znovu
pripomenúť – ako **som na to jasne upozornil svo-
jich čitateľov v *Predslove* k *Dejinám*** –, že táto kniha
**nemá za cieľ „poskytnúť vyčerpávajúcu syntézu de-
jín Slovenska a Slovákov“**, ale chce byť „pomôckou,
ako **doplniť doteraz používané učebnice a príručky**
tam, kde je to potrebné“ (s. 3).

Preto aj **o prenasledovaní občanov židovské-
ho náboženstva, prípadne židovskej národnosti na
Slovensku** počas druhej svetovej vojny, o ktorom
**jestvuje aj v slovenskom jazyku veľmi bohatá litera-
túra** najrozličnejšej povahy, pokladal som za zbytoč-
né opakovať všetko to, čo už každý nájde pohodlne
vo všeobecne prístupnej literatúre. Potrebné bolo za-
registrovať hlavne tie fakty, ktoré boli autorom tejto
literatúry neznáme, nimi úmyselne zamlčované ale-
bo jednostranne vysvetľované.

Dnes už nie je nijakým tajomstvom, že ako to
po všetkých vojnách či revolúciách býva, po dru-
hej svetovej vojne vífazi tejto vojny dali písať jej
dejiny zo svojho jednostranného hľadiska, ktoré
diktovalo pripisovať všetko zlo porazeným a stavať

víťazov vždy iba do pozícií šľachetných hrdinov. To však znamenalo už od základu falšovanie objektívnej rekonštrukcie faktov a budovanie často až naivných, no vždy historicky neutržateľných mýtov. Takto **museli** písať historici v povojnových totalitných režimoch „reálneho socializmu“ a takto **písali** aj západní, hlavne americkí historici, ktorí v prvých časoch po roku 1945 o Európe, najmä o jej východnej časti veľa nevedeli, a preto radi používali ako pramene literatúru, ktorou ich bohato zásobovali vlády socialistického bloku. Tak sa stalo, že prakticky celá medzinárodná historiografická literatúra odrážala ideologické stanoviská východného bloku.

Postupne však mladšia generácia historikov v slobodných demokratických štátoch začala pochybovať o platnosti toho, čo autori *Stanoviska* ešte i dnes nazývajú „súčasným poznaním“. Prispela k tomu najmä možnosť priameho štúdia bohatých archívnych materiálov, ktoré sa zachovali z obdobia vojny a ktoré boli v najväčšej časti sprístupnené pre vedecké štúdium už koncom päťdesiatych rokov. Tak postupne vychádzali historické práce s novým, odlišným pohľadom, solídne podmurované dovedy neznámou dokumentáciou. Pochopiteľne to vyvolalo reakciu zo strany tých historikov, ktorí sa už po uši kompromitovali dielami z hľadiska „jedine vedeckého svetonáhľadu“ v službách sovietskej totality, ktorej sa upísali „na večné časy“. Na biľagovanie tých autorov vynašli nový, opovrhlivý či

dehonestujúci termín „revizionisti“, ktorým chceli biľagovať historikov ako Robert Faurisson, Ernst Nolte, Paul Rassinier, Renzo De Felice a mnohých iných. Boli dokonca pokusy aj v niektorých západných štátoch umlčať tých „revizionistov“ súdnymi, ba i policajnými zákrokmi. **Kde je však aspoň podstatná sloboda a rešpektovanie základných ľudských práv, tam si pravda vždy prerazí cestu, aby ju ľudia poznali.** Vypukol teda známy *Historikerstreit* (spor medzi historikmi), v ktorom obidve strany predkladali verejnosti vo vecnej, ponajviac striktné vedecky dokumentovanej diskusii svoje argumenty. Dnes už možno považovať tento spor za vyriešený, lebo verejnosť nahliadla, že vedecké poznanie nemožno beztrešne znásilňovať štátostranami diktovanými podmienkami, alebo priam dogmatickými „tézami“. Len slobodný výskum vedie k získaniu objektívnej pravdy.

Iba na našom Slovensku, ako sa zdá, určité skupiny kedysi režimových historikov ešte nepochopili tento historický vývoj a krčvito sa pridržiavajú svojich zastaraných téz a stanovísk, ktoré etiketujú ako „súčasnú poznávanie“, pričom zabúdajú, že **v slobodnej demokratickej spoločnosti nikto**, ani pre svoje kedysi získané tituly, ani pre funkcie v akokoľvek vznešene pomenovaných inštitúciách, **nemá právo suverénne diktovať**, čo je na poli historickej vedy „prijateľné alebo neprijateľné“. Tu platia jedine **solídne argumenty**, podmurované vyčerpávajúcim

štúdiom všetkých prístupných materiálov, ktoré sa predložia verejnosti na prísnu kontrolu a pokojnú diskusiu. **Toto však v elaboráte anonymného kolektívu pracovníkov Historického ústavu SAV absolútne chýba.**

Tým prakticky **znemožňujú normálnu diskusiu vedeckej povahy** aj o tejto ešte stále delikátnej otázke prenasledovania Židov počas prvej Slovenskej republiky.

Autor *Dejín* sa zaoberá štúdiom tejto otázky už vyše päťdesiat rokov. Prvú svoju štúdiu na túto tému, *Dr. Jozef Tiso a problém Židov na Slovensku* publikoval v roku 1957. V tom istom roku vyšla aj v anglickej mutácii (*Dr. Joseph Tiso and the Jewish Problem in Slovakia*), ktorá mala druhé vydanie v roku 1964. V roku 1962 vyšla ďalšia moja práca v Holandsku (*Het Slovakije van Mgr. Tiso en de nazistische Jodenvervolgning*), v roku 1975 španielska mutácia v Argentíne (*La República Eslovaca y la tragedia de los judíos europeos*) a v roku 1984 Nemecku (*Der slowakische Anteil an der Tragödie der europäischen Juden*). Definitívny text s bohatou dokumentáciou vyšiel roku 1989 v Abano Terme (*The Slovak Involvement in the Tragedy of the European Jews*). Už o mojej prvej štúdiu na túto tému izraelský historik slovenského pôvodu, ktorý prežil vojnové roky v Prievidzi, napísal, že je to „**the most scholarly study on this topic prepared by an emigrant, taking an outspoken pro-Tiso stand**“ . [...najvedeckejšia štúdia na túto tému,

ktorú spracoval emigrant a zaujal stanovisko vyslovene prajné Tisovi.] (**Yeshayahu Jelinek**, *The „Final Solution“ – the Slovak Version*. In: *East European Quarterly*, VI, 4, s. 435.) Tu by som rád poznamenal, že s prof. Jelinkom, s ktorým som sa osobne stretával počas našich spoločných štúdií v nemeckých archívoch pred štyridsiatimi rokmi, máme v mnohých veciach veľmi odlišné náhľady. To nám však neprekáža, aby sme si vymieňali svoje publikácie, aby sme si pri príležitostných stretnutiach hocikde na svete nesadli priateľsky k spoločnému stolu a diskutovali pokojne, dakedy aj celkom živo, o predmetoch našich rozdielnych náhľadov. Tak sa to totiž bežne robí medzi vedeckými pracovníkmi, ktorí poznajú základné normy spoločenského správania a vedia riešiť osoby, ktoré majú iné náhľady ako oni.

Za celé tieto roky mal som možnosť preštudovať najpodstatnejšie diela z dnes už pre jednu osobu nezvládnuteľnej záplavy publikácií najrozličnejšieho druhu o týchto udalostiach vo všetkých prístupných jazykoch a doplniť si dokumentáciu priamym štúdiom vydaných oficiálnych nemeckých, rakúskych, talianskych, vatikánskych, amerických, švajčiarskych, francúzskych, izraelských, poľských i slovenských dokumentov a hlavne mnohých archívnych fondov.

Svoj osobný prístup k štúdiu tejto otázky som jasne vyjadril v úvode k jednej z citovaných publikácií:

„Skutočnosť, že v priebehu druhej svetovej vojny milióny príslušníkov židovskej etnickej či náboženskej skupiny v Európe boli neľudsky vyvraždené v zlopestných, s diabolskou rafinovanosťou až priemyselne organizovaných ľudských jatkách, známych koncentračných táborov, otriasla najhlbšími fibrami inividuálnej i sociálnej psyché pozostalých generácií, impregnujúc ich pocitmi zdesenia, trpkkej spoluviny, bôľnej sympatie, srdcervúceho žiaľu i krvilačnej pomsty. Táto prirodzená, psychologicky pochopiteľná reakcia predstavuje v prevažnej miere hodnotu návratu do seba, reaktivizáciu humanitných pocitov a zväzkov spolupatričnosti, ako aj silné memento inhibičnej povahy vzhľadom na infernálne popudy ancestrálnej či patologickej derivácie, ktoré – žiaľ – trvalo ohrozujú mravnú i fyzickú existenciu tak jednotlivcov, ako aj spoločenských útvarov, ba i celého ľudstva.

Na druhej strane však, práve pre svoj charakter mocného emotívneho otrasu, má táto reakcia negatívny vplyv na noetickú stránku celej s týmito dejinnými udalosťami súvisiacej problematiky. V emotívnom rozochvení nemožno objektívne konštatovať danosti a racionálne ťažkať jednotlivé poznatky až ku kritickej rekonštrukcii udiavšieho sa tak, ako sa ono skutočne udialo. Sú si toho vedomí židovskí historici, ktorí sa zväčša obmedzili na pozhľadávanie a sprístupňovanie diplomatických dokumentov a iných pôvodných prameňov, pone-

chávajúc iným vedcom alebo mladším generáciám vlastného národa ich vedecké spracovanie a interpretáciu. Škoda iba, že takýto pietny a spolu vedec-ky zodpovedný postoj k oným udalostiam sa nestal normou pre všetkých.

A ešte väčšia škoda je, že aj na túto takú delikátnu tematiku sa neštítala vrhnúť politická literatúra určitých ideologických a mocenských zoskupení. Táto – nezriedka umne maskovaná etiketami a štýlom akademickej vedeckosti – sa s hyenickou pažravosťou vrhá na obete nacistickej rasovej nenávisti, aby z nich vyhrýzla politický kapitál pre svoje mocenské podujatia a plány. Subtílnymi cievkami naširoko rozvetvených propagačných kanálov, ktorými sa vyčिňuje mohutný ideový tlak týchto zakalených prameňov, nejedna pozitívna historická lož, ale najmä početné prekrútené, či úmyselne zdeptané historické pravdy prenikli už nielen do verejnej mienky, ale i do vážnej historickej literatúry a začínajú tam nadobúdať domovské právo všeobecne prijatých axiém či schematických predstáv, asimilovaných dokonca aj autormi, čo ináč vedome pranierujú takéto mocenské prznenie histórie, či už v mene čistej vedeckej kritičnosti, alebo aj vzhľadom na ich ideologickú protiveň so spomínanými smermi.

Tieto skutočnosti nielenže mravne dišpenzujú tých, čo sa zaoberajú nezávislým kritickým štúdiom najnovších dejín, od pietnej rezervy (ktorú by bolo ináč chváľitebné, ba nutné zachovávať, kým väčší

časový odstup nezaistí širšiu retrospektívu i vyrovnannejšie subjektívne stanovisko najmä priamo zainteresovaných svedkov či protagonistov oných udalostí), lež im priamo ukladá – v najvyššom záujme historickej pravdy – povinnosť urgentného objektívneho a kritického štúdia tohto delikátneho obdobia a jeho azda najdelikátnejšieho problému prenasledovania a neľudského vyvraždenia miliónov ľudských bytostí z iracionálne diskriminačných motívov rasovej nenávisťi.

V zmysle toho mravného imperatívu podobral som sa na výskum našťastie bohatých zbierok dokumentačného materiálu, zachovaného vo verejných i súkromných archívoch a knižniciach.“ (*Slovenský podiel na európskej tragédii Židov*. Köln 1987, s. 7 – 8.)

Vo svetle týchto skutočností obsiahla, ale **absolútne nedokumentovaná kritika** anonymných autorov *Stanoviska* **stráca akúkoľvek vedeckú hodnotu** a opätovne iba dokazuje ich obsolétne „súčasnú poznávanie“ a obskúrne zameranie tohto ich pamfletu. Obmedzím sa teda na stručné pripomienky k tým ich výčitkám, ktoré môžu nechať v neinformovanom čitateľovi dojem vecnosti:

– Aj oni musia uznať, že „**Ďurica fakt konštatuje**“. A to je v chronologickom prehľade podstatné. Ak uvádzam nepresné a protirečivé čísla, robím to zase len preto, že tu ide o dokumentovaný **histo-**

rický fakt. Je nad každú pochybnosť dokázané, že slovenskí Židia v danej situácii našli si možnosť falšovať štatistiky, sériovo vyrábať falošné osobné doklady, pašovať svojich ľudí cez hranice, a to v takej miere, že nikdy nikto nebude môcť presne zistiť reálne štatistické údaje.

Vtedajší prednosta oddelenia pre preškoľovanie v Ústredni Židov, potom posledný starosta Ústredne Židov, po vojne predseda Ústredného zväzu sionistického pre Slovensko a Zväzu fašistickým režimom rasove prenasledovaných, člen Poradného zboru Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku, člen výkonného výboru „American Joint Distribution Committee“ Dr. **Jirmejahu Oskar Neumann** o tom napísal vo svojich spomienkach, ktoré špecifikoval v titule ako Tatsachenbericht (správa o skutočných udalostiach): *„Zielbewusst und schweigend arbeiteten diese Männer [Dr. Winter a jeho zástupca Dr. Fritz Steiner] daran, die Statistiken zu fälschen, die Zahl der tatsächlichen Juden zu tarnen und sukzessive zu entfernen. Und diese zähe, stille, systematische Arbeit wurde auch von Erfolg gekrönt. Keine einzige der Statistiken, welche sie in den Aemtern immer wieder auf Verlangen zur Verfügung stellen mussten, stimmten wirklich, oder gaben ein klares Bild, aber der Juden wurden immer weniger.“* (...) *„Vom Geburtsschein bis zum Maturitätszeugnis, von der Identitätskarte, dem polizeilichen Meldschein und Heimatdokumen-*

te bis zu Staatsbürgerschaftszeugnissen, Taufscheinen und sogar Pässen wurden Dokumente gefälscht, oftmals auf echten, entwendeten Formularen und mit den echten, ebenfalls entwendeten Amtsstampiglien gesiegelt.“ [Cielavedome a mlčky pracovali títo muži – Dr. Winter a jeho zástupca Dr. Fritz Steiner – na falšovaní štatistík, na zatajovaní skutočného počtu Židov a na jeho postupnom odstraňovaní. A táto vytrvalá, tichá, systematická práca bola aj korunovaná úspechom. Ani jedna zo štatistík, ktoré sa v úradoch museli zakaždým na požiadanie predložiť, nezodpovedala skutočnosti, a ani neposkytovala jasný obraz, ale Židov postupne stále ubúdalo. (...)
Falšovali sa dokumenty, od rodného listu až po maturitné vysvedčenie, od občianskeho preukazu a policajného prihlásenia a potvrdenia o stálom bydlisku až po osvedčenie o štátnom občianstve, krstné listy, ba dokonca aj cestovné pasy, a to často na pravých odcudzených formulároch a opečiatkované pravými tak isto odcudzenými pečiatkami.] (*Im Schatten des Todes. Ein Tatsachenbericht vom Schicksalskampf des slowakischen Judentums*. Tel Aviv 1956, s. 187.) A išlo pritom nie o desiatky alebo stovky, ale o **celé tisíce osôb**. Preto čestný historik musí zaznamenať také čísla, aké sa v prameňoch nachádzajú a ktoré práve dokazujú protirečivosť rozličných údajov.

– O **protižidovských prejavoch** v tlači HSĽS i samého Dr. Jozefa Tisu slovenská verejnosť je až nad-

mieru jednostranne informovaná. Preto autor *Dejín* poukázal hlavne na hlásenia nemeckých tajných služieb, z ktorých vysvitá ich nespokojnosť s riešením „židovskej otázky na Slovensku“, čo režimoví historici škrupulózne zatajovali. O skutočnej povahe spomenutých protižidovských prejavov hlásil agent Sicherheitsdienstu **Blöchl** dňa 4. marca 1943 do Berlína: „Vždy, keď sa pomery na Slovensku stanú takmer neznesiteľnými, Tiso nechá Machovými ústami s veľkou parádou vyhlásiť nové vládne heslá a nové výzvy do boja proti židovstvu, proti čechoslovakizmu a boľševizmu, ale potom príliš rýchlo všetky tie vyhrážky sa rozriedia a okrem správ v nemeckých novinách **z toho veľkého vytrubovania nezostane nič.**“ (*Bundesarchiv Koblenz, R70 Slowakei 19.*)

– Že „celá záležitosť“ bola **nemeckou akciou**, to vie dnes každý, kto aspoň ovažal nemecké tajné dokumenty. Dokazuje to však aj všeobecne známa skutočnosť, že v tejto akcii Nemeckou ríšou kontrolované štáty alebo sa podrobili mocenskému nátlaku, čo im dovolilo zachrániť aspoň časť svojich židovských občanov (prezident Tiso), alebo boli priam fyzicky (ako bulharský cár Boris III.) či aspoň politicky (admirál Horthy) likvidovaní, čo ani Židom nijako nepomohlo.

– O **Tisovom nepodpísaní tzv. židovského kóde-xu** treba pánom z Historického ústavu SAV pripome-

núť dve veci: 1) zo striktne historického stanoviska mali by vedieť, že **Tiso podpisoval všetky vládne nariadenia**, kým ako predseda vlády Slovenskej republiky vykonával aj funkciu hlavy štátu. Ba **aj po formálnom zvolení za prezidenta podpisoval vládne nariadenia** (napr. VI. nar. č. 280 zo dňa 8. novembra 1939, VI. nar. č. 275 zo dňa 9. novembra 1939, VI. nar. č. 276 zo dňa 9. novembra 1939). Iba po tom, čo sa zaviedlo nové pomenovanie vládnych úkonov s rozlišovaním medzi „Nariadením s mocou zákona“ a iba „Nariadením“, **prezident podpisoval iba Nariadenia s mocou zákona**. Ale išlo aj tu vždy o **vládne nariadenia**. Je známe, že prof. Tuka chcel vydať svoj „židovský kódex“ ak nie ako zákon (lebo vedel, že by ho Snem Slovenskej republiky neschválil), tak aspoň ako Nariadenie s mocou zákona. Vtedajší nitriansky župan, poslanec Snemu Slovenskej republiky **Štefan Haššík**, ktorému Nemci vyčítali, že udržiava spoločenské styky s vedúcimi židovskej obce v Nitre, dosvedčil, že predseda vlády Tuka naliehal na prezidenta Tisu, aby to podpísal ako nariadenie s mocou zákona, najmä po tom, čo na jeho žiadosť vsunuli do textu paragraf o prezidentských výnimkách. Iba keď **prezident Tiso odmietol podpísať akýkoľvek „židovský kódex“**, musel sa Tuka uspokojiť s najnižšou formou nariadenia vlády, ktorý mohol vydať aj bez prezidentovho podpisu. To však znamenalo **jednoznačný odpor zo strany prezidenta**, veď išlo o slovenskú kópiu ríšskych Norimberských **zákonov**. Aj

dobre informovaný jezuitský historik **Fiorello Cavalli** vo svojej štúdií na túto tému napísal: „**Bolo všeobecne známe, že prezident republiky Dr. Jozef Tiso tvrdo odporoval vyhláseniu tohto nariadenia**, až nakoniec podľahol vnútorným nátlakom a nadovšetko veľmi silnému tlaku zo zahraničia, ibaže si vyhradil právo zrušovať jeho predpisy.“ (*La Santa Sede contro le deportazioni degli ebrei dalla Slovacchia durante la seconda guerra mondiale*. In: *L'Osservatore Romano*, 29. júna 1961, s. 6.)

– Veta „**Autor sa znížil k vyslovenému falšovaniu vatikánskych dokumentov**“ je nielen banálnym nezmyslom, ale aj takou nehoráznou, nactiutľhačskou lžou, že sa o tom neznížim diskutovať s ľuďmi podobnej spoločenskej a etickej úrovne. Právnicki mi navrhovali súdnu obžalobu. Ja som sa však nikdy v živote s nikým nesúdil, tak som rozhodol, že to nebudem robiť ani teraz na sklonku života.

– Že **počet židovských obecných škôl** stúpala, je historicky dokázaným **faktom**. A historik, ktorý píše chronologický prehľad, má nielen právo, ale aj povinnosť zaregistrovať bezpečne zistené fakty.

Židovský historik a pamätník **Robert Büchler** o tom napísal: „Význam židovskej školy a výchovy na Slovensku bol oveľa väčší počas 2. svetovej vojny ako v období mieru. Popri výchovných cieľoch bola škola relatívne bezpečnou ochranou pre mnohé deti, ktoré trpeli závažnými problémami počas prenasledovania a v každodennom zmätku. Slávnym sa

stalo obetovanie sa učiteľov, napriek ich veľkej záťaži. Ale ani židovským školám a židovskej výchove na Slovensku počas 2. svetovej vojny sa nevenovala dostatočná pozornosť a tejto téme sa nedostalo ani patričného historického zhodnotenia.“ Tento autor objektívne konštatoval: „**V roku 1941 bolo na Slovensku 64 židovských škôl (predtým približne 24),** v ktorých sa učilo okolo 8 000 žiakov. Musíme na tomto mieste poznamenať, že niektorí úradníci Ministerstva školstva a národnej osvety, aj minister Jozef Sivák, preukázali kladný vzťah k týmto školám. (...) **Nie menej ako 40 škôl, v ktorých vyučovalo cca 100 učiteľov, bolo otvorených počas školského roku 1942/43.**“ (...) V septembri 1942 bol v pracovných táboroch regulárne otvorený školský rok. (...) Mnohonásobné výchovné činnosti spolu s prenikavou aktivitou židovských hodnostárov boli oveľa významnejšie ako tie v období mieru židovských školách. (...) Výchovná práca v pracovných táboroch na Slovensku počas 2. svetovej vojny bola z hľadiska výchovy veľmi informatívna.“ (*Židovské školy na Slovensku počas 2. svetovej vojny*. In: *Slovenskí Židia. Fragmentsy z dejín židovstva na Slovensku*. Banská Bystrica 1991, s. 15 – 24.) Nikto nebráni autorom *Stanoviska*, ak chcú byť „židovskejší od Židov“. To však s historickou vedou nemá nič spoločného.

– Vo veci **židovských pracovných táborov** takisto nerozhoduje vkus alebo nevkus, ale dokázané

historické skutočnosti. Množstvo nemeckých i slovenských dokumentov, ale aj priame svedectvá židovských účastníkov na tomto diani celkom jednoznačne potvrdzujú, že to, čo je napísané v *Dejinách*, do litery zodpovedá **dokumentovaným faktom**.

Vyššie spomenutý **Dr. J. O. Neumann** o židovských pracovných táboroch na Slovensku napísal: *„Hier gab es etwas Konstruktives, auch wenn es Zwangsarbeit in der Unfreiheit und für di Mörder war! Aber überall dröhnte der Rhythmus schaffender, produktiver Arbeit. (...) Viele hatten hier im Getriebe der grossen Werkstätten die Möglichkeit, einen neuen Beruf zu erlernen. (...) So fanden sie irgendwie den Glauben an sich wieder. Und hier wurden in beispielloser Arbeit Waren und Güter geschaffen, die selbst den Frohnvögten respekt abranden.*

*Neben der normalen Küche wurden nun **Diätküchen für die Kranken** und – was strengstens verboten war – sogar **rituelle Küchen geschaffen**, die erhöhte „illegale“ Zuwendungen erforderlich machten, da die Ausgaben für die Verpflegung der Lagerinsassen amtlich genau vorgeschrieben waren und nicht überschritten werden dürften. Auch **eigene Badeanlagen, rituelle Bäder und grosse Schwimmbassins** wurden errichtet. Es entstanden in raschem Tempo **Säuglingsheime, Kindergärten, Schulen und Ambulanzen**. Weiters wurden für die Gestaltung der Freizeit **Bibliotheken**, in Novaky auch eingene **Leseräume** geschaffen, **Musikinstrumente** für die sich bildenden Orchester, sowie **Gramophone mit reichem***

*Plattenmateriale und Lautsprecheranlagen, seitens des Zentralbureaus zur Verfügung gestellt, Konzerte und Theateraufführungen auf künstlerischem Niveau veranstaltet. Eine ganz besondere Aufmerksamkeit jedoch wurde der Organisation des **Sportbetriebes** gewidmet, und derselbe **in allen Lagern**, am intensivsten jedoch in dem ausgedehnten und räumlich alle Möglichkeiten bietenden Lager Novaky gepflegt. (...) Aber diese **Lager waren schon gewaltige Betriebe** geworden, die auf die Dauer nur existieren konnten, wenn sie ein gewisses **Betriebskapital** zur Verfügung hatten, um sich bei den Einkäufen von Rohmaterialien bewegen zu können. Da diese Betriebe ja schliesslich letzten Endes „**staatliche**“ **Unternehmungen** waren und ihre Prosperität durch Fachleute festgestellt war, gelang es allmählich, durch Bearbeitung des Regierungskommissärs und spezielle Unterhandlungen mit Koso, zu erwirken, dass den Lagern **Investitionskredite** gewährt wurden. (...) Um die Leistungen der Arbeitenden anzuspornen, wurden **Prämien für überdurchschnittliche Arbeitsleistungen** ausgeschrieben, die sie diesen Menschen wiederum ermöglichten, ihre Verpflegung weiter zu verbessern. Im Lager Novaky wurde sogar eine **eigene Lehrlingsschule** eingerichtet. Schliesslich gelang es auch **Urlaube für die Insassen** zu erwirken.*

Die unter Leitung Ing. Steiners stehende Bauabteilung, führte **grosse Umbau- und Renovierungsarbeiten in den slowakischen Staatsbädern durch, in Piestany, Sliac und in der Hohen Tatra**. Dabei hatte

es derselbe erwirkt, dass zu diesen Bauarbeiten auch **Arbeiter aus den jüdischen Arbeitslagern für Monate** dorthin entsendet wurden. Und was sonst keinem Juden mehr möglich war, die herrliche Luft des Hochgebirges zu geniessen, wurde diesen Lagerinsassen zuteil. Aber diese grossen Bauarbeiten versorgten gleichzeitig auch die Lager mit **immer neuen, wichtigen Aufträgen**, da man sich bei diesen auf die „Staatswichtigkeit“ berufen konnte. Schliesslich gelang es sogar **Kinder**, welche dringender Erholung bedurften **in „Tatra-Erholungsheim“ zu plazieren** und allmählich **auch Erwachsene**. Als aber bezüglich dieser gewisse Schwierigkeiten eintraten, war es der Initiative des Gesundheitsreferenten der Judenzentrale Dr. Josef Frisch geglückt, in der Nähe der „Hohen-Tatra“ ein **spezielles Erholungsheim** für die dringendsten Fälle, insbesondere der Arbeitslager, zu schaffen. (...) Auch die **beiden Rabbiner**, Frieder und Weissmandel, – welchen das „Zentralbureau“ **ständige Eintrittsbewilligungen in die Lager** beschafft hatte, – **besuchten dieselben öfter**, um sich mit den religiösen und sozialen Bedürfnissen der Menschen zu befassen.“

[Bolo to niečo konštruktívne, aj keď to bola nuteľná práca v neslobode a pre vrahov! (...) Mnohí mali možnosť v ruchu veľkých dielní vyučiť sa novému povolaniu. (...) Tak opäť akosi našli vieru v seba samých. A tu sa v bezpríkladnej práci vyrábali tovar a tvorili hodnoty, ktoré vzbudzovali rešpekt aj u samých dozorcov. Popri normálnej kuchyni sa vytvorili diétné kuchyne pre chorých a – čo bolo prísne

zakázané – dokonca aj rituálne kuchyne, ktoré si vyžadovali „ilegálne“ finančné príspevky, pretože výdavky na stravu obyvateľov tábora boli úradne presne predpísané a nesmeli byť prekročené. Zriadili sa i kúpeľné zariadenia, rituálne kúpele a veľké plavecké bazény. V rýchlom tempe vznikali jasle, škôlky, školy a ambulancie. Navyše na trávenie voľného času sa vytvorili knižnice, v Novákoch aj vlastne čítarne a Ústredná kancelária dala k dispozícii hudobné nástroje pre tvoriaci sa orchester, ako aj gramofóny s bohatou zásobou platní a zosilňovacích zvukových zariadení. Usporiadávali sa koncerty a divadelné predstavenia na umeleckej úrovni. Celkom osobitná pozornosť sa venovala športovej činnosti, a to vo všetkých táboroch, najmä však v tábore Nováky, kde veľké priestory ponúkali všetky možnosti na pestovanie športu. (...) Ale tieto tábory sa už stali obrovskými podnikmi, ktoré mohli natrvalo fungovať iba vtedy, keď mali k dispozícii prevádzkový kapitál s možnosťou určitého pohybu pri nákupe potrebných surovín. Keďže tieto podniky boli koniec koncov „štátnymi“ podnikmi a ich prosperitu potvrdili odborníci, podarilo sa postupne spracovaním vládneho komisára a osobitnými vyjednávaniami s Kosom dosiahnuť to, že sa táborom zabezpečili investičné úvery. (...) Na podnietenie vyšších výkonov pracujúcich sa vypísali odmeny za nadpriemerné pracovné výkony, ktoré zase umožnili týmto ľuďom ďalej si zlepšovať zaopatrenie. V tábore No-

váky bola dokonca zriadená vlastná učňovská škola. Napokon sa podarilo dosiahnuť aj dovolenky pre obyvateľov tábora. Stavebné oddelenie pod vedením Ing. Steinera prevádzalo veľké stavebné a renovačné práce v slovenských štátnych kúpeľoch v Piešťanoch, na Sliachi a vo Vysokých Tatrách. Ing. Steiner dosiahol, že na tieto stavebné práce boli vysielaní na celé mesiace aj robotníci zo židovských pracovných táborov. A čo pre iných Židov už bolo nemožnosťou – dýchať čerstvý vysokohorský vzduch – týmto obyvateľom tábora to pripadlo. Tieto veľké stavebné práce prinášali zároveň pre tábory stále nové dôležité objednávky, pretože sa pri nich bolo možné odvolať na „dôležitosť pre štát“. Napokon sa podarilo do „tatranských rekreačných domovov“ najprv umiestniť deti, ktoré to najväčšmi potrebovali, a potom aj dospelých. Keď však vzhľadom na dospelých vznikli určité ťažkosti, podarilo sa zdravotnému referentovi Židovskej centrály Dr. Jozefovi Frischovi zriadiť v blízkosti Tatier špeciálny rekreačný dom pre najsúrnejšie prípady, najmä z pracovných táborov. Tiež obidvaja rabíni, Frieder a Weissmandel, ktorým Ústredná kancelária vybavila stále povolenie na vstup do táborov, častejšie navštevovali tábory, aby sa zaoberali náboženskými a sociálnymi potrebami ľudí.] (*cit. d.*, s. 153 – 156.)

Celkom súhlasne o tom písal **Ivan Kamenec** vo *Vlastivednom zborníku Horná Nitra* z roku 1966: „Židovský pracovný tábor (ŽPT) v Novákoch – podob-

ne ako tábory v Seredi a vo Vyhniach – bol verejným podnikom, ktorého majiteľom a podnikateľom bol štát. Na čele nováčkeho pracovného tábora stál komisár – príslušník HG. Tábor mal **vlastnú vnútornú samosprávu**. Bola to **Židovská rada (ŽR) tábora**, ktorú tvorili príslušníci tábora. ŽR tvorila pomocný orgán veliteľa tábora a mala osem oddelení. ŽR mala každý týždeň porady, na ktorých sa prerokovali všetky hospodárske i sociálne otázky tábora. (...) Základným hospodárskym princípom, na ktorom sa rozvíjalo táborové podnikanie, nebol obchodný zisk, ale produktivita práce. Touto kuriozitou sa tábor líšil od iných súkromných podnikov. (...) Hlavným odberateľom táborových výrobkov boli štátne alebo štátom spravované podniky, verejné inštitúcie a útvary. (...) Hlavným výrobným odvetím v nováčkom tábore bola produkcia pánskej, dámskej a detskej konfekcie. Okrem toho sa tu pracovalo v týchto ďalších výrobných odvetviach: šitie bielizne, čiapkárstvo, brašnárstvo, kožušníctvo, čalúnnictvo, kefárstvo, šnurkárstvo, tokárstvo, klampiarstvo, zámočníctvo, jemná mechanika, ručné práce, tkanie kobercov, kartonáž, fotografická dielňa a autoopravovňa. Okrem týchto priemyselných výrobných odvetví mal novácky tábor **vlastnú poľnohospodársku výrobu** na ploche 15 ha pôdy. Poľnohospodárstvo sa zameriavalo na zásobovanie vlastného tábora zeleninou a živočíšnymi produktami. Ťažiskom táborového poľnohospodárstva bola živočíšna výroba

ba – najmä chov angorských zajacov, z ktorých sa ročne získalo okolo 100 kg angorskej vlny. Okrem toho bol tu rozsiahly chov ošípaných a hovädzieho dobytká. (...) Pracovný čas v nováckom tábore bol u mužov 55 a u žien 48 hodín týždenne. Komisár tábora mohol ho podľa potreby predlžovať. Po konsolidácii tábora sa pracovný čas u žien znížil na 42 hodín týždenne. V sobotu popoludní a v nedeľu sa nepracovalo. (...)

Postupná konsolidácia a upevňovanie hospodárskeho postavenia tábora dovoľovali vybudovať v ňom niektoré **sociálne zariadenia**, ktoré by sme asi ťažko našli v podobných židovských inštitúciách na európskom území, kontrolovanom fašistickým Nemeckom. V roku 1944 boli v nováckom pracovnom tábore už **vaňové kúpele, plavecký bazén a športové ihrisko**. (...) O bezpečnosť a poriadok v tábore sa starala bezpečnostná a poriadková služba, ktorá kontrolovala zachovávanie vydaných predpisov, dbala o verejný poriadok, o čistotu a zachovávanie ubikačného poriadku a zároveň konala službu požiarnej a protiletectkej obrany.

Veľkou zvláštnosťou slovenských ŽPT bolo to, že v nich zriadili **detské jasle, opatrovne a obecné školy**. **Náklady na ich vydržovanie išli tiež na účet tábora**. (...) Táborovú školu prebralo do svojej kompetencie **Ministerstvo školstva** a národnej osvetu, čo dalo škole podklad k **legálnej platnosti**. Novácky židovský pracovný tábor mal štvortriednu

školu, v ktorej traja učители a riaditeľ J. Weiser vyučovali 129 žiakov. V škole sa vyučovalo podľa súčasne platných školských osnov. (...) Okrem toho sa v nováckom tábore pre 14 až 16-ročných zaradencov usporadúvali **odborné kurzy** v rôznych remeselníckych odboroch a dospelí príslušníci tábora navštevovali pravidelné kurzy slovenského jazyka. (...) Ďalším sociálnym problémom tábora bolo to, že medzi jeho príslušníkmi bolo veľa starých ľudí, ktorí už neboli schopní vykonávať žiadne práce. (...) Pre prestarnutých príslušníkov táborov sa zriadil v Novom Meste nad Váhom starobinec, ktorý financovali všetky ŽPT.

Nespornou zvláštnosťou ŽTP v Novákoch bolo aj to, že sa tu usporadúvali **bohoslužobné obrady židovské i kresťanské**. (...) ÚŽ [Ústredňa Židov] po deportáciách roku 1942 zamerala svoju starostlivosť v prvom rade na ŽPT a židovské pracovné strediská, pretože **zvyšok slovenských židov ešte pracoval v normálnom hospodárskom živote a bol po hospodárskej stránke zabezpečený**. Táto časť slovenského židovstva pomáhala svojim súvercom v táboroch povinnými i dobrovoľnými peňažnými, ošacovacími a inými vecnými príspevkami. Samotná ÚŽ zo svojho finančného fondu podporovala novácky tábor značnými peňažnými čiastkami. Okrem toho **Slovenský Červený kríž pomáhal ÚŽ sprostredkovať pre ŽTP materiálnu pomoc z neutrálnej cudziny**. Novácky tábor týmto spôsobom získal potraviny,

šatstvo a lieky od židovských pomocných organizácií v Istanbule, Štokholme a Ženeve, i od švédskej a švajčiarskej pomocnej organizácie. (...)

ŽTP Nováky sa nachádzal v oblasti, kde už pred oficiálnym vypuknutím SNP operovali početné partizánske skupiny. V tábore už od roku 1942 pracovala ilegálna skupina v počte asi štyridsať osôb, ktorú organizovali a viedli príslušníci tábora: Špitzer, Porges, Schönfeld a Dr. Friedmannová. **Odbojové vedenie tábora malo, prostredníctvom Porgesa a Gubiča, priame spojenie s partizánskou skupinou „Vtáčnik“, od ktorej dostávalo propagačný materiál a direktívy o všetkých aktuálnych otázkach.** Táborové vedenie ilegálneho hnutia ešte pred 29. augustom 1944 si zaobstaralo väčšie množstvo zbraní, ktorými sa vyzbrojili príslušníci tábora v čase SNP“ (*Židovský koncentračný a pracovný tábor v Novákoch*. In : *Horná Nitra – vlastivedný zborník*, III, Banská Bystrica 1966, s. 51 – 68).

Aj jeden z niekdajších pracovníkov Historického ústavu SAV, ktorý mal možnosť preštudovať tak slovenské, ako aj nemecké dokumenty, stručne píše: „Vo všetkých troch táboroch jadro predstavoval väčší podnik, ku ktorému boli pridružené menšie dielne. Prevažnú časť výrobkov dodávali tábory na základe objednávok jednotlivých ministerstiev, resp. im podriadených miest, štátu. Tak si štát vytvoril vládny, podľa jeho dispozícií pracujúci výrobný podnik. Pre štátne dodávky sa zriadili, pokiaľ išlo o rozsah,

počet pracovníkov a výkonnosť, najväčšie dielne. To sa vzťahuje najmä na stolárstvo v Seredi, ktoré bolo **technickým vybavením a kapacitou jedným z najmodernejších a najvýkonnejších podnikov na Slovensku**, a na výrobu konfekcie v Novákoch. Priemerný mesačný obrat dielní v židovských pracovných táboroch sa z 967 000 Ks v roku 1942 zvýšil v nasledujúcom roku na 3 400 000 Ks.“ (Ladislav Lipscher, *Židia v slovenskom štáte 1939 – 1945*. [b. m.], 1992, s. 165 – 166.)

Kto si pamätá na životné podmienky drvivej väčšiny obyvateľov Slovenska počas druhej svetovej vojny, a pozorne si prečíta *Tatsachenbericht* Dr. J. O. Neumanna, ten nemôže pochybovať, že v židovských pracovných táboroch pred vysídľovaním chránení Židia napriek určitým obmedzeniam osobnej slobody mali všeobecné podmienky životnej úrovne (teda nielen zlato na zubné protézy, ktoré je dokumentované tak v nemeckých, ako aj v slovenských archívoch), o akých sa drvivej väčšine radových občanov prvej Slovenskej republiky ani nesnívalo. (Z mojej rodnej dediny, ktorá mala v tom čase asi 1200 obyvateľov, sa jediný občan dostal do Tatier, lebo bol chorý na tuberkulózu, a preto ho tam poslala nemocenská poisťovňa. A zlaté zuby mala iba manželka veľkostatkára.) Preto možno celkom opodstatnené tvrdiť, že na Slovensku v tom čase pre Židov bolo určitým šťastím byť v slovenských židovských pracovných táboroch.

Konečne – čo autori *Stanoviska* tiež asi nevzali na vedomie – **Armin (Avraham Aba) Frieder**, v onom čase člen vedenia Židovskej ústrednej úradovne v Bratislave a od roku 1942 krajiný rabín židovských náboženských obcí Ješurun (neortodoxných židov, blízkych sionistom marxistickej orientácie), jeden najpoprednejších predstaviteľov vtedajšieho slovenského židovstva, ktorý mal voľný prístup do pracovných táborov a často ich navštevoval, v jednom svojom preslove v Seredi v roku 1943 povedal obyvateľom toho tábora: „...I keď sú tu podmienky zlé, **ešte stále to môžeme nazývať rajom.** (...) Som presvedčený, že jedného dňa, **keď historik napíše dejiny o tragédii Židov v strednej Európe, vysvitne, že pracovné tábory na Slovensku, so všetkým zlým, so všetkou bolesťou a utrpením, budú pokladané za svetlý bod v týchto ťažkých časoch, bude to história našich čias. Ešte stále nie sme schopní pochopiť alebo oceniť významnosť a dôležitosť táborov.**“ (Emanuel Frieder, *Z denníka mladého rabína*. Bratislava 1993, s. 93.)

Nikto neprotestoval, ani nevydával *Stanoviská*, keď o týchto veciach otvorene písali Dr. Neumann v Izraeli a Dr. Lipscher v Nemecku, ba aj Ivan Kamenec na Slovensku, alebo aj sám rabín Frieder. To dokazuje, že anonymnému kolektívu pracovníkov Historického ústavu SAV, prípadne jeho vedúcim, **nejde o vec ako takú**, ale hlavne a jedine o to, **kto** to napísal. To však má s poctivou vedou veľmi málo spoločné.

32. stanovisko:

s. 162 – 163 – *pre žiakov neprijateľné je Ďuricovo cynické vysvetľovanie, že Tuka a Mach žiadali, aby sa netrhali pri transportoch židovskej rodiny a „tak od 11. apríla 1942 začali vyvážať aj celé rodiny“.*

Tu znovu musím pripomenúť autorom *Stanoviska*, že v chronologickej príručke sa nič nevysvetľuje. Zaznamenávajú sa **zistené fakty** a takýmto **historickým faktom** je, že na nátlak slovenskej verejnosti, predstaviteľov katolíckej i evanjelickej cirkvi, ba i členov Štátnej rady Slovenskej republiky iniciátori vysídľovania Židov, predseda vlády Tuka a jeho minister vnútra Mach, predložili svojim nemeckým partnerom návrh, aby sa nevyvážali iba mladí ľudia, ale celé rodiny. Presne tak, ako je to v *Dejinách* (s. 162 – 163).

33. stanovisko:

s. 182 a nasl. – *neprijateľné, v rozpore so súčasným poznaním a v rozpore s štátnou tradíciou Slovenskej republiky je vykreslené SNP, ktoré sa podáva ako protislovenský, protištátny a protinárodný puč, organizovaný zo zahraničia. V ďalšom to vyúsťuje do nepravdivých tvrdení typu: povstaleckú výzvu k národu koncipoval český lekár Dr. Nábělek a pod. Pri opisovaní atrocít na povstaleckom území jedno-*

značne prevažujú násilnosti povstalcov, hoci dnes je dostatočne známe, že teror nemeckých jednotiek FS a POHG ďaleko prevažoval.

(V každej, aj najelementárnejšej gramatike slovenského jazyka sa nachádza pravidlo, že predložka „s“ sa používa iba pred samohláskami a pred znelými a zvučnými spoluhláskami. Autori *Stanoviska* nevedia, že „š“ je neznelá spoluhláska, a preto vyžaduje predložku „so“? Slovák by nimi napísané „s štátnou“ ani nevedel vysloviť. Čudná slovenčina v úradnom dokumente vysokej vedeckej inštitúcie!)

O povstaní z roku 1944 kolovalo a doposiaľ koluje toľko rozličných, až protirečivých verzií tak v samej oficiálnej historiografii marxisticko-čechoslovakického režimu, ako aj v tisícoch bibliografických jednotiek najrozličnejšej povahy, že za súčasného stavu jeho výskumu autor *Dejín* vo svojom preslove na seminári Dies Ater 26. augusta 1993 v Bratislave takto upresnil svoje stanovisko: „Už z toho, čo doteraz vieme, iniciatívu a vedenie povstania si privlastňuje aspoň päť rozličných centier. Kým teda nebudú historikom sprístupnené na slobodné preskúmanie archívy Komunistickej strany a vlády vtedajšieho Zväzu sovietskych socialistických republík, archívy strategických projektov a rozkazov najvyšších veliteľstiev sovietskej armády a najmä jej Druhého ukrajinského frontu, potom tajný archív vtedy ešte samozvaného

prezidenta Dr. Edvarda Beneša, ako aj všetky archívy tak slovenských, ako aj českých komunistických i občianskych ilegálnych skupín, dotiaľ nebude možné rekonštruovať historicky fundovaný a aspoň tendenčne úplný obraz o povstaní z roku 1944.“

Preto autor *Dejín* v zmysle celkovej koncepcie svojej práce sa obmedzil na zaregistrovanie tých faktov z priebehu povstania, ktoré sú prístupnými dokumentami zistené, ale o ktorých doterajšia mystifikujúca komunistická historiografia nevedela, alebo písať nesmela, prípadne nechcela. Okolo povstania sa však „vytvoril a legálne naoktrojoval mýtus priam posvätnej nedotknuteľnosti. Začalo sa to už hneď po vojne, keď víťazná stránka oficiálne povýšila povstanie a všetko, čo s ním súviselo, na piedestál božskej dokonalosti. Všetci tí, čo tento názor nezdieľali a slovom alebo skutkom dali svoj nesúhlas najavo, boli prísne trestaní retroaktívnymi zákonmi a nariadeniami.“ (*František Vnuk, Povstanie – problém morálny*. In: *Dies Ater 29. august 1944*. Bratislava 1944, s. 204.) Tento stav trval vyše štyridsať rokov, takže mýtus povstania sa hlboko zakorenil do mysli celého slovenského národa. Nemožno sa teda čudovať, ak uverejnenie nových, doposiaľ neznámych alebo zatajovaných a ten zakorenený mýtus obnažujúcich faktov vzbudzuje bezprostrednú inštinktívnu reakciu. Človek sa ťažko lúči s tým, čo sa mu stalo získaným poznaním, aj keď nemal možnosť si ho kriticky preveriť.

Každý záznam, ktorý obsahujú *Dejiny*, ako vo všetkých iných prípadoch, tak aj o pôvode a priebehu povstania z roku 1944, je výsledkom dlhoročného slobodného štúdia všetkých prístupných prameňov. Preto si **autor stojí za všetkým, čo napísal**. Pravda s rezervou, vlastnou každému historikovi, že sprístupnenie nových dokumentačných prameňov ho môže prinútiť k oprave, úprave, alebo aj vynechaniu zaregistrovaných faktov, ako aj k doplneniu svojho chronologického prehľadu ďalšími, doposiaľ neznámymi alebo nedostatočne dokumentovanými faktami.

Tak napríklad na základe pripomienky od jedného z recenzentov *Dejín* autor ďalším výskumom zistil, že **český lekár Dr. Nábělek** nekoncepoval sám „povstaleckú výzvu k národu“. (Takýto dokument však nejestvuje: 30. augusta 1944 čítali v povstaleckom rozhlase iba „Proklamáciu vojenského revolučného vedenia“ a potom „Proklamáciu predsedníctva ústredného národného výboru“ – aký však v skutočnosti nikdy nikde neexistoval.) Tieto výzvy koncepoval Dr. Vavro Šrobár **spolu s Dr. Nábělkom**, u ktorého sa schovával. Rukopisný text je písaný Dr. Nábělkom. Autor *Dejín* to rád upresní.

Čo do násilností nemeckých vojenských jednotiek, FS a POHG na jednej a partizánskych a povstaleckých jednotiek na druhej strane, na základe toho, čo sme vyššie povedali, malo by byť jasné, že kto systematicky mytologizoval povstanie, nebol is-

te naklonený hovoriť o násilnostiach, akých sa dopúšťali jeho „hrdinovia“. Preto v *Dejinách*, napriek tomu, že **autor zaregistroval všetky dokumentované násilnosti**, tých zo strany povstalcov sa môže zdať nepomerne veľa. Aj tu ide iba o **zistené fakty**.

– Autor *Dejín* **cituje z referátu Husáka** na konferencii KSS **presne tak, ako je to v uverejnenom texte** jeho referátu. Tým, že Husák v ďalšom odmietal „tisoovskú koncepciu samostatného štátu“, nijako neoslabil autorom *Dejín* reprodukovany text, že **slovenský národ si želal „vystupovať v rodine národov ako národ samostatný, ktorý má tie isté práva rozhodovať o svojom osude ako ktorýkoľvek národ iný“** a že „**umelá konštrukcia jednotného národa československého, maskujúca imperialistické túžby českej reakcie, bola Slovenským národným povstaním úplne porazená**“. Všetko ostatné je umelá konštrukcia anonymných autorov *Stanoviska*, aby len dajako oslabili Husákovo vyhlásenie a zachraňovali svoje čechoslovakistické náhľady.

34. stanovisko:

s. 203 – *boj o Nitru je vykreslený tak, ako keby ČA bojovala o Nitru so slovenskými občanmi.*

Do zunovania musím autorom *Stanoviska* opakovať, že v *Dejinách* sa **nič nevykresľuje**. Autor

zaznamenáva dokázané fakty tak, ako sa udiali. **A dokázaným faktom je, že útok sovietskych jednotiek na Nitru sa konal po tom, čo nemecké jednotky Nitru opustili. Prepadli teda Nitru so slovenskými občanmi.** Aj osobne mi to dosvedčili viacerí vtedy tam prítomní občania, medzi nimi aj akademický sochár Dr. h.c. **Willy Schiffer.**

35. stanovisko:

s. 211 – Autor cituje dokument – memorandum slovenských biskupov, o ktorého existencii pochybuje. Prečo ho potom cituje? – Pretože sa mu hodí. Odborná historiografia sa zhodla na tom, že sa jedná o sfabrikovaný, nehodnotný dokument, ktorý preto do príručky tohto typu vôbec nepatrí.

(Nás kedysi už v prvých triedach gymnázia učili, že iba na trhu „**sa jedná**“ o cene pri kúpe teliat alebo ošípaných. A tak to vykladá aj nový KSSJ: „správ. **ide o**“ (s. 143). Ako vidno, jazyková kultúra a znalosť slovenskej gramatiky nie je silnou stránkou „kolektívu pracovníkov Historického ústavu SAV“.)

Na otázku, ktorú si položili anonymní autori *Stanoviska*, možno dať aj inú odpoveď. Tú, ktorú mal autor v úmysle a predpokladal, že každý inteligentný čitateľ – a za takých vždy pokladal slovenských učiteľov, pre ktorých napísal svoju knihu – ľahko pochopí.

Tým, že vyjadril svoju pochybnosť o pravosti citovaného dokumentu a udal výnimočne aj autorov knihy, v ktorej bol uverejnený, chcel autor *Dejín* poukázať na to, **akých falšovani sa dopúšťali „kolektívy historikov“**, ak išlo o to, znevážiť náboženstvo a podnecovať konfesiónálnu nevraživosť medzi veriacimi podľa starej pohanskej zásady „rozdeľuj a panuj!“ Zdá sa však, že aspoň u niektorých ľudí je to nad ich intelektuálnu vnímavosť, preto autor v prípadnom novom vydaní *Dejín* to rád upresní.

36. stanovisko:

s. 267 – je nozaj pobavením vidieť v prílohe ako predstaviteľov slovenskej štátnosti nielen Sama a všetkých Mojžírovcov, ale aj arpádovské kniežatá od Üllöa po Álmoša.

Po tom, čo sme povedali pri prvých bodoch *Stanoviska*, môžeme sa iba tešiť, ak sa jeho autori pri ich úmornej, niekoľkomesačnej robote aj trocha pobavili. Iste boli totiž presvedčení, že ich neomylné výroky rozdrvili moje *Dejiny* na drobný prach, ako kedysi Mojžiš zlaté teľa, aby po ňom neostalo ani stopy. Asi si ešte neuvedomovali, že kým za Mojžišom stál jeho všemohúci Jahve, za nimi už viac nestoja „božstvá“ v Prahe, v Moskve, ani v Budapešti, ktoré by im mohli poskytnúť všemocnú ochranu umlčaním každého hlasu, čo

sa odchyľuje od ich „súčasného historického poznania“ a od ich „odbornej historiografie“. Bol by som rád, keby aj ich tieto riadky priviedli k realistickjšiemu pohľadu na historickú vedu, na slobodu vedeckého výskumu a prejavu jeho výsledkov, ktoré možno slobodne diskutovať a tak spoločným úsilím hľadiť sa priblížiť tej pravde, ktorej sa ešte nikto na svete celkom nezmocnil a sotva sa jej kedy zmocní.

Potom ešte na strane 9 spomínajú ako nesprávny

„ohromujúci údaj o devízových rezervách Národnej banky SR r. 1995 – 1 745 miliárd USD (!)“

Každý priemerný občas Slovenskej republiky, ktorý sleduje vývoj jej ekonomickej situácie čo i len čítaním dennej tlače, by bol na prvý pohľad pochopil, že tam ide o banálnu nepozornosť korektorov redakcie nakladateľstva, ktorí podľa novšieho úzu vynechali zo všetkých číselných údajov čiarku na označenie miliónov a bodky na označenie tisícov, **ktoré boli v pôvodnom rukopise, pričom odstránili aj decimálnu čiarku zo správnej sumy 1,745 miliárd USD.** Ak to teda „ohromujúco“ zapôsobilo na autorov *Stanoviska*, tak pre informovaných čitateľov ešte ohromujúcejšia je ich neznalosť základných dát o ekono-

mickej situácii Slovenskej republiky, ktorá ich zviazla „objaviť“ namiesto komára – somára.

Po výpočte hore uvedených tridsatich šiestich „chýb“, na ktoré poukázali anonymní autori *Stánoviska*, prešiel ich „kolektív“ do **moralizátorskej pózy**. Azda si neuvedomujú grotesknosť takéhoto postoja zo strany inštitúcie, ktorá štyri desaťročia verne slúžila jednému z najnemorálnejších režimov svetových i slovenských dejín. Tu sa mi vnučuje spomienka na správu z vtedy ešte „Nemeckej demokratickej republiky“, kde hneď po páde komunistického režimu prepustili zo služby 1504 profesorov a docentov vysokých škôl. Jedna tretina z nich sa profesionálne špecializovala na vedou maskovanú propagáciu marx-leninizmu, ostatní boli aktívnymi členmi Komunistickej strany a iných komunistických organizácií. Keď o tom referoval bonnský časopis „Deutsche Universitäts-Zeitung“, jeho redakcia požiadala o mienku profesora Univerzity v Mníchove **Dr. Klaus W. Wagnera**, ktorý až do roku 1985 pôsobil na Univerzite v Jene. Profesor Wagner prejavil svoj súhlas s nutnosťou očistiť profesorské zbory bývalých komunistických vysokých škôl, lebo „najpoprednejšou úlohou vysokých škôl v NDR nebolo odborné vzdelávanie, ale komunistická výchova študentov. Preto aj **výber profesorov** sa nekonal podľa normálnych procedúr prihliada-

ním predovšetkým na ich odbornú kvalifikáciu, ale **podľa politickej podriadenosti strane a štátnej bezpečnosti**“ (DUZ, 1991). Bolo to v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied celkom ináč?

Na strane 10 svojho elaborátu moralizujúci autori *Stanoviska HÚ SAV* tvrdia, že

„Ďuricova publikácia nepatrí na školy aj z vážnych výchovných a morálnych dôvodov.“

Potom pokračujú vo vypočítavaní argumentov, ktorými to chcú dokázať.

1. Sami konštatujú, že

„o nevhodnom podaní tragédie slovenských židov už bola reč“.

Preto aj my tu odkazujeme na vyššie uvedené odpovede 30 a 31.

2. *„Veľmi závažný je tiež miestami až žlčovitý protičeský tón celého jeho diela. Za veľmi poľutovaniahodnú treba považovať Ďuricovu interpretáciu **moravskej otázky**. Ďurica považuje Veľkú Moravu za slovenský štát. Z toho mu vyplýva, že Morava je vlastne súčasťou Slovenska, ktorú si násilím podmanili Česi. Táto koncepcia sa vinie celým dielom až*

do roku 1941, keď uvádza nikde doteraz nepublikovaný dokument o tom, že slovenský vyslanec Černák žiadal v Berlíne začlenenie „Moravského Slovenska(!)“ k Slovenskej republike (s. 157).“

Priznám sa, že sa do hudby veľmi nerozumiem, preto som nevkladal do môjho diela úmyselne nijaké tóny. Ale viem pochopiť, že kto cical s materským mliekom lásku k „mamičke Prahe“ a kto sa potom celý život školil na „odbornej historiografii“, ktorá do zunovania musela opakovať mýty o „prvom spoločnom štáte Čechov a Slovákov“, o „československej vzájomnosti“, o „bratskej pomoci českého národa, ktorý oslobodil Slovákov z tisícročnej maďarskej poroby“ a pod., toho môžu objektívne **zistené fakty**, ktoré nepasujú do rámca týchto mýtov, naozaj dráždiť ako „protičeský tón“. Osobne som vždy mal a doposiaľ mám k mnohým českým kolegom dobrý, až priateľský vzťah. A rád aj na tomto mieste spomeniem, že v najtemnejších obdobiach bývalého marxisticko-čechoslovakistického režimu, keď zo Slovenska sa už takmer nikto neodvážil napísať ani len príležitostnú pohľadnicu, boli to práve niekoľkí českí kolegovia z Prahy a z Brna, ktorí ma nielen občas navštívili v Padove, ale mi pravidelne posielali aj literatúru, o ktorú som mal záujem. Zato som si tých kolegov vážil a som im doposiaľ vďačný. Ba mám v rodine aj jednu švagrinku, veľmi sebavedomú Češku, s ktorou vychádzam už desaťročia ako

s vlastnou sestrou. Preto hovorí o „protičeskom tóne“ je tu – aby som použil jeden z obľúbených výrazov mojich kritikov – „úplne scestné“. Keď však ide o zaznamenanie dokázaných faktov, tam osobné city musia ustúpiť klasickému *Amicus Plato – magis amica veritas* (Platón mi je priateľ, ale väčšou priateľkou je mi pravda). A väčšina mojich českých priateľov to prijíma s plným pochopením, aj keď má na mnohé veci iný náhľad, ako mám ja.

K základom vedeckej metodológie historických vied patrí, že ak používateľ literatúry nájde v dajakom texte tvrdenie, ktoré obsahuje jemu neznámy fakt, alebo jemu nové tvrdenie, ide si to preveriť na základe iných prameňov, alebo archívnych dokumentov.

Zdá sa však, že tento postup je „kolektívu pracovníkov Historického ústavu SAV“ neznámy, alebo cudzí. Lebo každý skutočne vedecký pracovník, ktorý sa zaoberá novšími dejinami Slovenska, nemôže nevedieť, že v *Stanovisku* tak totálne spochybňovaný dokument, ba celý rad dokumentov z Archívu nemeckého Ministerstva zahraničia v Bonne, týkajúcich sa tohto problému, autor *Dejín* predniesol na medzinárodnom sympóziu historikov, ktoré organizovala *Alexander von Humboldt-Stiftung*, Bonn-Bad Godesberg 10. – 15. septembra 1974 v nemeckom Bad Brückenau, a ktorého referáty vyšli tlačou v nakladateľstve *Carl Heymanns*, Köln-Berlin-Bonn-München v roku 1975. Tam by sa boli dočítali: „*In ihrem*

Bemühen, das ‚völkische‘ Prinzip konsequent durchzusetzen, ist die slowakische Regierung sogar an die deutsche Regierung herangetreten, um die Eingliederung der Mährischen Slowakei an die Slowakische Republik zu erreichen, was der SS-Gruppenführer K. H. Frank als ‚Einmischung der slowakischen Regierung in die inneren Angelegenheiten des Reiches bezeichnete; er forderte das Auswärtige Amt auf, dagegen einzuschreiten‘. [Vo svojom snažení dôsledne presadiť „národný princíp“ oslovila slovenská vláda dokonca nemeckú vládu, aby dosiahla začlenenie Moravského Slovenska do Slovenskej republiky, čo SS-Gruppenführer K. H. Frank označil za „zasahovanie slovenskej vlády do vnútorných vecí Ríše a žiadal ministerstvo zahraničných vecí, aby proti tomu zakročilo“.] (s. 256 – 257). A v príslušných dokumentačných odkazoch boli by našli aj presné údaje o archívnych prameňoch: *„Politisches Archiv des A. A., Staatssekretär, Slowakei. Aufzeichnung vom 14. April 1941 (Černák bei Weizsäcker) a Politisches Archiv des A.A., Staatssekretär. Slowakei 230/41. (K. H. Frank an Weizsäcker, 9. Juni 1941).“* Všetko v diele: *Tradition und Neubeginn. Internationale Forschungen zur deutschen Geschichte im 20. Jahrhundert.* [Tradícia a nový začiatok. Medzinárodné výskumy k nemeckým dejinám 20. storočia.] Herausgegeben von Joachim Hütter, Reinhard Meyers, Dietrich Papenfuss. Köln-Berlin-Bonn-München 1975.

Pre úplnejšiu informáciu treba dodať, že v spomenutom dôležitom nemeckom archíve jestvuje celý fascikel dokumentov o úsilí vlády Slovenskej republiky od jari do neskorej jesene v roku 1941 získať od Veľkonemeckej ríše Moravské Slovensko.

Ale to nie je všetko. Až po vytlačení prvého vydania tejto mojej odpovede zistil som aj toto: V roku 1988 Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied v Bratislave, vo svojej sérii „Historické štúdie“ vydalo knihu: *Politický vývin a protifašistický odboj na Slovensku (1939 – 1941)*, ktorej autorom je PhDr. **Anton Hrnko**, CSc., ak sa nemýlim, vtedajší pracovník Ústavu historických vied Slovenskej akadémie vied. V tejto štúdií doslovne čítame:

„Zostrenie vzťahov medzi nacistickým Nemeckom a Sovietskym zväzom sa pokúšali vládnuce kruhy slovenského štátu opäť využiť na podporu **svojich územných požiadaviek už nielen voči Maďarsku, ale aj voči samej tretej ríši**. Prostredníctvom nacistického vyslanca v Bratislave Ludina i slovenského vyslanca v Berlíne Černáka **sa V. Tuka v apríli 1941 usiloval dosiahnuť u rozhodujúcich nacistických činitelov opätovný súhlas na vrátenie územia okupovaného Maďarskom, území patriacich v tom čase do nacistickej ríše – Petržalky a Devína, ba dokonca aj súhlas na pripojenie moravského Slovácka**. Pri kladení týchto požiadaviek sa Tuka priamo odvolával na zostrovanie vzťahov so Sovietskym zväzom. Aj napriek odmietavému stanovisku Ribbentropa

z 26. apríla 1941 **predniesol Černák opätovne 2. mája 1941 túto žiadosť štátnemu tajomníkovi Weizsäckerovi.** (...) Aj v tomto prípade – ako mnohokrát predtým – nacisti odsunuli riešenie tejto otázky na neurčito po skončení vojnového požiaru.“ (*cit. dielo*, s. 101 – 102.) Svoje tvrdenia podopiera Hrnko **odkazmi na nemecké dokumenty** (*Tamže*, poznámky 340, 341, 342, 343).

Z toho nad slnko jasnejšie vyplýva, že celá anonymná skupina pracovníkov Historického ústavu SAV, ako aj dvaja vedúci činitelia tejto ustanovizne – PhDr. Ľubomír Lipták, DrSc., predseda Vedeckej rady Historického ústavu SAV, a PhDr. Dušan Kováč, DrSc., riaditeľ Historického ústavu SAV – ktorí ich „analýzu vypracovanú vedeckými pracovníkmi Historického ústavu SAV“ mojej knihy *Dejiny Slovenska a Slovákov* podpísali a celkom oficiálne predložili ministerke školstva SR, nielenže **nepoznajú ani základnú zahraničnú literatúru týkajúcu sa slovenských dejín, ale nepoznajú ani výsledky štúdií, ktoré vznikli v rámci ich ústavu a boli zverejnené pod jeho hlavičkou vo vydavateľstve Slovenskej akadémie vied.**

V kultúrnych krajinách takáto dokázaná nevedomosť sa odčिňuje čestnou rezignáciou na vedúce funkcie, alebo ich pozbavením zo strany zákonitých nadriadených. Vidno, že na Slovensku je to ešte stále celkom ináč. Funkcie zaručujú nespochybniteľnú neomylnosť.

3. „Vážnym problémom Ďuricovej publikácie je jednostranné ‚superkatolícke‘ videnie slovenských dejín. Ďurica napr. nezabudne u každého katolíckeho kňaza uviesť jeho profesiu, u evanjelických duchovných sa s tým nestretneme až do roku 1785 (výnimku dostal iba Jacobeus) a aj v ďalšom období sa tomu Ďurica skôr vyhýba, napríklad aj u takých slovenských bardov ako boli J. M. Hurban či M. M. Hodža. Zmysel pre proporciu „stratil“ Ďurica aj pri líčení obetí konfesijných bojov v 17. storočí. Násilné zaberania kostolov protestantom sa spomína iba v jednom prípade, hoci ich bolo viac ako 800!“

(Tu zase musím odkázať na jazykovú poznámku pod číslom 31. A k tomu ešte pridať: Substantívum „zaberania“ je síce dosť bežné v niektorých stredoslovenských dialektoch, ale literárna slovenčina pozná iba „zaberanie“. Ak by však autori *Stanoviska* mienili tento podmet vety v množnom čísle, potom sa dopustili ešte hrubšej gramatickej chyby používajúc ako prísudok slovesný tvar jednotného čísla „sa spomína“. Zdá sa, že autora tejto vety slovenská matka hovoriť neučila.)

Iba predsudkami zamútený pohľad môže zapríčiniť takú „slepotu“, že niekto sa nehanbí napísať: „u evanjelických duchovných sa s tým nestretneme až do roku 1785 (výnimku dostal iba Jacobeus)“. Kto otvorí

Dejiny, ľahko tam zistí, že **do roku 1785 sú zaznamenaní s označením ich profesie títo evanjelickí kňazi, kazatelia, superintendenti** (podľa toho, ako sa sami, alebo ako ich pramene označujú):

- 1610 Eliáš Láni
- Samuel Melík
- Izák Abrahamides
- 1636 Jiří Tranovský
- 1642 Jakub Jacobei
- 1671 Mikuláš Drábik

Idete teda o evidentné **ľživé tvrdenie**, o čom sa môže každý čitateľ sám presvedčiť. Ak takáto vyložená nepravda má tvoriť argument o „jednostrannom prokatolíckom“ postoji autora, tak im môžem iba poradiť, aby si kúpili lepšie okuliare, keď chcú čítať moju knihu.

Možno takýchto ľudí považovať za objektívnych kritikov a prijať za partnerov vážnej diskusie?

Podstatné je tu však čosi iné.

Je zase len historickou skutočnosťou, že slovenskými dejinami sa zaoberali z drvivej väčšiny autori evanjelického vyznania, prípadne bojovní ateisti marxistickej ideológie, ktorí za hlavného nepriateľa vždy otvorene považovali Katolícku cirkev. Následkom toho v doterajšej slovenskej historiografickej literatúre každý môže ľahko nájsť prakticky všetky hlavné údaje aj o osudoch protestantských veriacich. Ak mal autor *Dejín* zachovať svoj jasne vytýčený cieľ **doplniť**,

prípadne **opraviť** to, čo sa nachádza v bežnej literatúre, nemohol zbytočne opakovať to, čo už aj bežný slovenský občan vie (napr. že Hurban a Hodža boli evanjelickí pastori), ale musel uviesť najmä tie udalosti a tie osoby, o ktorých sa z rozličných príčin v historickej literatúre mlčalo, prípadne sa o tých osobách systematicky zamlčovalo, že boli katolíckymi kňazmi. Autori *Stanoviska* asi zabúdajú, že za posledných sedemdesiat rokov – s výnimkou krátkych šesť rokov trvania prvej Slovenskej republiky – na Slovensku vládli režimy nežičlivé, ba väčšinou otvorene nepriateľské voči Katolíckej cirkvi, čo sa nemohlo neodraziť aj v režimom vždy poplatnej historiografii. Mám práve na stole *Dejiny slovenskej literatúry. Literatúra v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava, SAV, 1984. Tam ani len v Mennom registri sa nenachádzajú mená vynikajúcich básnikov-katolíckych kňazov, akými boli Gorazd Zvonický, Mikuláš Šprinc. O Rudolfovi Dilongovi je v texte krátky záznam, ale bez akéhokoľvek upresnenia, že bol rehoľným kňazom. Na vypočítanie podobných príkladov, tobôž ešte vo všeobecných dejinách, by sme potrebovali celú knihu.

Autor *Dejín* je presvedčený, že v tejto objektívnej situácii mal nielen právo, ale aj povinnosť z úcty k historickej pravde písať tak, ako písal. Lebo základným princípom každej demokratickej spoločnosti je, že pri vzájomnom rešpektovaní subjektívnych náhľadov **taká štatistická väčšina, akú vždy tvorili a podnes tvoria na Slovensku občania, ktorí**

**sa hlásia ku Katolíckej cirkvi (73 %), má právo poze-
rať sa aj na slovenské dejiny zo svojho katolíckeho
stanoviska.** A teda aj autorovi *Dejín* ako historikovi,
ktorý je katolíckym kňazom, nikto nemôže zakazo-
vať, aby tieto dejiny predstavil tak, ako ich on vidí
po mnohoročnom úplne slobodnom štúdiu všetkej
prístupnej literatúry a bohatých archívnych fondov
Európy i zámoria.

Autor nepísal túto knihu ako didaktickú pomôc-
ku pre školy. Ak si ju Ministerstvo školstva Sloven-
skej republiky ako takú adoptovalo, to je vecou jeho
odborných poradcov a zodpovedného vládneho či-
niteľa, ktorému ústavným spôsobom zverili vedenie
toho dôležitého rezortu. **Lebo v demokratickom štá-
te zodpovedné vládne úrady tiež majú všetko prá-
vo sprístupniť učiteľom a žiakom aj taký pohľad na
slovenské dejiny, aký je vlastný kvalifikovanej väč-
šine obyvateľov.**

Alebo sú tu ešte stále ľudia a inštitúcie, ktoré chcú
Slovensko vrátiť do čias, keď historicky bezpečne
zistená skromná menšina asi 13 % slovenských vo-
ličov totalitaristickou veľmocou podporovaná zo
zahranicia (a ktorej pohrobkovia pri všeobecných
voľbách v roku 2006 dosiahli iba 3,88 % hlasov), moh-
la strhnúť na seba všetku moc v štáte a ideologic-
kým terorom diktovať svoj „jedine vedecký“ pohľad
na štátne zriadenie, na všetky otázky spoločenského
života i na dejiny Slovenska a Slovákov? V tomto
prípade musí slovenské národné spoločenstvo so

svojimi ústavnými orgánmi politickej vôle veľmi čulo bdieť, lebo *salus patriae suprema lex* – najvyšším zákonom je záchrana národa. Kvalifikovaná väčšina národne cítiacich Slovákov, ktorí si vážia a milujú svoj nezávislý a suverénny štát, nesmie zabúdať na výstižné talianske príslovie, podľa ktorého „kto sa robí ovečkou, vlk ho zožerie“.

Rozruch okolo mojej knihy je čosi, čo sa úplne vymyká zo všeobecne platných pravidiel a zvyklostí v kultúrnych spoločenských. Preto si ho môžem vysvetliť iba ako odraz ešte stále nie celkom normálnej situácie na Slovensku. Tu nie je vykryštalizovaná jasne ustálená forma štátnej správy, nie sú vyjasnené programy a kompetencie ústavných činiteľov a politických zoskupení, nie sú presne vymedzené práva a povinnosti rozličných ustanovizní – teda ani z obdobia totality prevzatých vedeckých a kultúrnych štruktúr, kde prakticky účinkujú takmer tí istí ľudia, ktorých tam kooptoval stranícko-politický a policajný aparát s centrálnym vedením v Prahe. Iba toto môže vysvetliť hystériu, ktorú vyvolala moja publikácia *Dejiny Slovenska a Slovákov*.

Tejto knihe sa vyčítajú všetky možné i nemožné „hriechy“. Je to vraj revizionistická kniha. Vyčíta sa jej antisemitizmus, antičechizmus, antiluternizmus, antiekumenizmus, antimadžarizmus (ale aj prohungarizmus) a ešte neviem, aké iné anti-izmy.

Všetko však vychádza najmä z elaborátu anonymného „kolektívu pracovníkov Historického ústavu Slo-

venskej akadémie vied“, ktorý predložili jeho riaditeľ a predseda jeho Vedeckej rady ministerke školstva Slovenskej republiky Eve Slavkovskej a dali k dispozícii aj masovokomunikačným prostriedkom. Tieto rozpútali mohutnú a dlhé mesiace trvajúcu kampaň proti tejto knihe a proti jej autorovi tak na domácom slovenskom poli, ako aj v širokom zahraničí.

Vytykajú mi paušálne všetky možné nedostatky, aké sa len dajú predstaviť v podobnej knihe. Keď však tieto výčitky trochu konkretizujú – ako to obsahuje ich *Stanovisko* k mojej knihe, tak kritický čitateľ musí konštatovať, že veľmi zriedka prinášajú vecnú pripomienku a prakticky nikde nič nedokumentujú. Obmedzujú sa na suverénne odsudzovanie jednotlivých pasáží v mojej knihe, pričom sa v 90% prípadov ukazuje, že ich kritériom je stará, prekonaná čechoslovakistická a marxistická historiografia, na ktorej sa školili a ktorú verne pestovali desať, dvadsať, azda i štyridsať rokov. V tomto ich môžem chápať. Kto dlhé roky písal a prednášal tak, ako mu to diktoval všemocný aparát štátostrany a jej policajných a súdnych orgánov, tomu nie je ľahko po takej radikálnej zmene spoločenských pomerov začať písať a prednášať pravý opak toho, ako to vyžaduje objektívna slobodná historická veda. Veď takýto človek by sa musel hanbiť ráno pozrieť sa do zrkadla, tobôž ešte predstúpiť pred svojich študentov.

Je všeobecne známe, že po veľkých historických zlomoch, akými sú vojny a revolúcie, aj práca his-

torikov býva pravidelne znásilňovaná, aby podmu- rovala mýty o práve, pravde a hrdinstvách víťazov. Tak to bolo po Francúzskej revolúcii, po Boľševickej revolúcii v Rusku, tak to bolo po prvej svetovej vojne v Česko-Slovensku a najmä po druhej svetovej vojne prakticky vo všetkých európskych štátoch. Každý nový režim si nájde svojich „dvorných“ historikov, ktorých úlohou je dať „vedecký“ náter politickým mýtom víťazov. A takéto mýty sa časom stávajú „súčasnou úrovňou poznania“.

Iba pomaly sa v slobodných spoločenských nájdu odvážnejší historici, ktorí takéto mýty revidujú. Tak už v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch sa zjavili prvé revizionistické štúdie o druhej svetovej vojne, ba aj o predchádzajúcom období medzi dvoma vojnami, a to takmer súčasne vo Francúzsku, v Nemecku i v Taliansku. Aj tieto knihy vyvolali reakcie veľkých rozmerov. Podnes sa tomu hovorí „*Historikerstreit*“ – spor historikov.

Ale všetko to sa uskutočňuje slušným spôsobom výmeny náhľadov a hlavne publikovaním vážnych argumentov historickej povahy. Nikto sa nezníži k urážlivým, nactiutŕhačským výrazom a k znevažovaniu osoby protivníka. Takéto niečo sa robí iba na Slovensku.

Tu môžem spomenúť jeden charakteristický osobný zážitok. V roku 1956 vyšlo v Nemecku 25. jubilejné vydanie jednej z najvýznamnejších chronologických príručiek, akou je známy, už klasický *PLOETZ-Aus-*

zug aus der Geschichte, ktorý mal už vtedy 1455 strán. Pracovalo na ňom 22 renomovaných nemeckých historikov. Mne ako mladému asistentovi zveril môj vtedajší dekan fakulty tú knihu, aby som o nej napísal recenziu. Našiel som v nej asi 12 nepresných, alebo chybných údajov, týkajúcich sa talianskych a slovenských dejín. Poslal som recenziu ešte pred jej uverejnením na vedomie vedúcemu redaktorovi diela. Tento sa mi za pozornosť poďakoval, uistil ma, že v nasledujúcom vydaní zohľadní moje vecné pripomienky a pozval ma k spolupráci na podobnom diele o dejinách druhej svetovej vojny. Takto sa riešia veci medzi vedeckými pracovníkmi kultúrnych národov a medzi spoločensky kultivovanými osobami.

V apríli 1991 na X. zjazde Slovenskej historickej spoločnosti v Bratislave univerzitný historik Július Bartl povedal: „Musíme si uvedomiť, že nie je možný a ani nebude existovať jednotný, ‚kanonizovaný‘ výklad dejín, že povedzme historik z cirkevných kruhov bude písať tak ako ľavicový sociálny demokrat, či príslušník komunistického hnutia. Toto však bolo už za predmníchovskej republiky. Pluralita názorov nielen v politike, ale aj vo vede iba môže posúvať vpred hranice nášho poznania a v konfrontácii viacerých názorov sa aj v historiografii dospeje k jasnejším a ostrejším kontúram. Musí sa to však diať korektne, vecne a so snahou o objektivitu.“ (*Historický časopis*, 39, 4 – 5, 1991, s. 417.) *Stanovisko* – na ktorom údaje pracovalo asi päťdesiat pracovní-

kov Historického ústavu Slovenskej akadémie vied – ako to vyplýva z toho, čo som tu povedal, poskytuje presvedčivý dôkaz iba o tom, že k podobnému vo svetovej vedeckej historiografii bežnému a eticky obligátnemu náhľadu sa pracovníci niekdajšieho ideologického pracoviska KSČ ani doposiaľ nedopracovali.

Na záver

Závisť je jedna z príliš ľudských nerestí, ktorej azda iba celkom dokonalí ľudia nikdy nepodľahnú. Naše slovníky ju definujú ako „pocit nespokojnosti pri úspechu, napredovaní, šťastí a pod. niekoho iného; nežičlivosť, neprajníctvo“. Kresťanská morálna teológia charakterizuje nenávisť ako „smútok nad úspechom iného, ktorý hrozí znížením vlastnej slávy a prestížneho postavenia“. Jej prameňom je pýcha so strachom, a jej plodom je nenávisť, ohováranie, osočovanie a hriešna radosť z nešťastia blížneho. Preto sa závisť zaraďuje medzi sedem hlavných hriechov.

Že v tomto prípade aj ona hrá svoju nie celkom zanedbateľnú úlohu, to dokazujú niektoré skutočnosti.

1. Autori *Stanoviska*, aj ich vedúci predstavitelia viac ráz zdôraznili, že pozdvihli svoj protest najmä preto, že moje *Dejiny* adoptovalo Ministerstvo školstva SR ako účelovú publikáciu a rozšírilo ju v osemdesiatistisícovom náklade. Naskutku, kým kniha vyšla v normálnom náklade niekoľkotisíc exemplárov, nijaká „papierová vojna“ proti nej nebola.

2. Podobnú reakciu – aj keď v oveľa skromnejších rozmeroch – vzbudila v roku 1990 aj moja skromná knižička *Slovenský národ a jeho štátnosť*, ktorá vtedy vyšla v 50 000 exemplároch (ale to už bolo štvrté vydanie). V prvom vydaní vyšla v Toronte, Ontariu

v roku 1989; v tom istom roku ju vydali aj v Middletowne, v Pensylvánii; potom v roku 1944 vo Viedni a v roku 1995 opäť v Bratislave. Ako vidieť, podobné kritiky nemajú účinok odradiť záujemcov: skôr je to naopak.

3. Ale táto závišť sa neobmedzuje iba na vydavateľský a obchodný úspech publikácie. Jej neprajníkov zožiera aj závišť voči osobe autora *Dejín* ako takej. Vyšmyklo sa to z úst jednému z účastníkov okrúhleho stola, ktorý v roku 1997 organizoval Samuel Abrahám. Tam Dr. Jozef Jablonický verejne vyhlásil:

„Najsmutnejšie (!) je, že tomuto historikovi sa udeľujú vysoké štátne pocty k narodeninám. Keď mal Ďurica 70 rokov, dostal listy od prezidenta republiky, od premiéra, televízia odvysielala reláciu o ňom. Takisto Vnukovi rok predtým. Teda do istej miery sa takto dostávajú oni do oficiálneho obrazu Slovenska, dnešného Slovenska.“ (Kritika & kontext, 2 – 3/97, s. 12.) Tieto slová obnažujú najhlbšiu motiváciu papierovej vojny proti mojim *Dejinám* a poukazujú aj na etickú úroveň ich protagonistov. Slovenská verejnosť totiž vie, že Doc. Ing. František Vnuk je odo mňa o rok mladší, takže „rok predtým“ nemohol oslavovať žiadne okrúhle životné jubileum. Jablonického výrok teda naznačuje, či priam dokazuje, že u mojich kritikov presnosť pri chronologickom situovaní udalosti sa berie podľa primitívneho „rok sem – rok tam“. O závísti však všetci vieme, že

zaslepuje a ženie človeka nielen k vyloženým hlúpostiam, ale neraz až k celkom zlému.

V mojej vyše polstoročnej vedeckej činnosti vždy som bol ochotný – a inak tomu nie je ani dnes – s každým diskutovať o svojich zisteniach a náhľadoch, ale vždy za podmienky zachovania všeobecne uznávaných pravidiel vedeckej diskusie a vzájomného rešpektovania sa v spoločnom úsilí priblížiť sa k pravde. Lebo toto je – alebo aspoň má byť – cieľom a túžbou každého poctivého historika. Anonymní autori *Stanoviska Historického ústavu Slovenskej akadémie vied* a ich najvyšší zodpovední predstavení svojím postupovaním znemožnili akúkoľvek vážnu diskusiu, a tým sa dištancovali od toho, čo je nepísaným zákonom pre svetové spoločenstvo vedeckých pracovníkov. Mne neostávalo iné ako rešpektovať túto ich slobodnú voľbu a predložiť verejnosti svoje stanovisko.

Nuž nech slovenská verejnosť a zodpovední štátni činitelia, na ktorých sa spomenutí autori obrátili – čo je tiež neslýchané v medzinárodnom spoločenstve vedeckých pracovníkov ! – posúdia, či je možné viesť vážnu diskusiu vedeckej povahy s uvedenými kritikmi mojich *Dejín*.

(Revidované v novembri 2006.)

Prílohy

Úvodné slovo

*Ku knihe prof. Milana Stanislava Ďuricu
Dejiny Slovenska a Slovákov*

Je pre mňa ctou uviesť niekoľkými slovami dielo nášho historika prof. M. S. Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Ešte koncom minulého roka sme sa s autorom stretli pri príležitosti jeho 70. narodenín a krstu prvého vydania tejto publikácie. Prešiel rok a *Dejiny Slovenska a Slovákov* sa dočkali druhého vydania. Prišiel čas zhodnotiť, či dielo nášho historika splnilo svoj cieľ, či sa stretlo s primeraným ohlasom vo verejnosti. Ukázalo sa, že aj napriek všetkým tlakom zvonka a znútra, napriek všetkým prekážkam a pesimistickým predpovediam si dielo našlo cestu k čitateľom. O jeho úspechu na knižnom trhu svedčí fakt, že za tri mesiace sa stratilo z pultov slovenských kníhkupectiev. Je to dôkazom úprimného záujmu nášho národa o poznanie vlastnej histórie, o iný výklad dejín, aký sa im v predchádzajúcich desaťročiach vnucoval. Túto skutočnosť treba oceniť v čase, keď sa väčšina vydavateľstiev sústreďuje iba na komerčný úspech a zaplavuje naše kníhkupectvá bezcenným, ale často draho predávaným brakom. Prvé vydanie knihy prof. Ďuricu neobsahovalo nijaké fotografie a grafické doplnky, sústredilo sa iba na fakty, na súvislý text a predsa – našlo si cestu k čitateľom. Nečudo, veď práve chronológia historických

udalostí nám veľmi chýbala. Uspokojiť sa s publikáciou *Československé dejiny v datech* z roku 1986 by znamenalo naďalej zotrvať pri prekonanom marxistickom a československom výklade dejín. Práca profesora Ďuricu je priekopnícka. Ide o prvú ucelenú chronológiu slovenských dejín, písanú z kresťanského a národného hľadiska. Autor súčasne sledoval prínos Slovákov pri budovaní uhorskej a česko-slovenskej štátnosti a ukázal, že v dejinách vystupovalo Slovensko alebo jeho väčšia časť často ako samostatný celok. Skutočným naplnením dejín moderného slovenského národa je samostatný slovenský štát.

Prvé vydanie doslova prekliesnilo cestu druhému – doplnenému a upravenému vydaniu. Vydavateľ – Slovenské pedagogické nakladateľstvo a oznam, že ide o účelovú publikáciu Ministerstva školstva Slovenskej republiky, potvrdzujú zameranie publikácie na študujúcu mládež. Druhé vydanie dosahuje v porovnaní s prvým vyššiu úroveň. Nová grafická úprava ho sprehládnila a obrazová príloha urobila príťažlivejším. Autor doplnil chronológiu o 304 nových udalostí. Ich počet tak dosiahol úctyhodné číslo 2 520. Dôraz na dvadsiate storočie ostal nezmenený. Okrem doplnkov a prepracovania niektorých udalostí autor dotiahol chronológiu až do konca roka 1995, čím ju urobil zaujímavou pre všetkých tých, ktorí si chcú oživiť v pamäti ešte dosiaľ živé a aktuálne udalosti, ktoré vypovedajú bezprostredne o našej súčasnosti. Sympatická je otvorenosť, s akou

autor prijal od čitateľov z radov historikov i širokej verejnosti rozličné pripomienky a námety, ktoré zapracoval do druhého vydania, a ostáva im otvorený aj v budúcnosti.

Význam diela prof. Ďuricu pre národnú kultúru je nepochybný. Treba vyzdvihnúť jeho syntetický charakter. Aj chronológia *Dejiny Slovenska a Slovákov* totiž nie je iba tokom udalostí v historickom čase a priestore, ale predpokladá ucelený obraz o dejinách. V tejto súvislosti prichodí konštatovať potrebu ďalšieho nevyhnutného diela – encyklopédie slovenských dejín, ktorá by prostredníctvom výkladových hesiel sprístupnila naše významné osobnosti, historické udalosti, epochy, inštitúcie, pamiatky hmotnej a duchovnej kultúry. Prvým krokom k tomu by mal byť *Lexikón slovenských dejín*, ktorý pripravila skupina slovenských historikov na vydanie v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve, teda tam, kde uzrela svetlo sveta aj kniha prof. Ďuricu.

Ako sa ukazuje, aj napriek vynaloženému úsiliu čaká na slovenských historikov ešte obrovský kus práce. Tento fakt by mal byť pre nich impulzom, potrebnou motiváciou, ktorá ich otvorí konštruktívnemu dialógu a spolupráci aj napriek rozdielnosti názorov. Samoučelná a umelo zdôrazňovaná rozdielnosť názorov však nemôže byť užitočná najmä v historiografii, ak nepredpokladá zásadu univerzálnej – ontologickej pravdy, morálne zásady, slobodu bádania a ak ignoruje tradíciu a nerešpektuje hrani-

ce ľudského poznania. Na záver by som chcel pánu profesorovi a všetkým tým, ktorí prispeli k druhému vylepšenému vydaniu, poďakovať a zaželať, aby dielo *Dejiny Slovenska a Slovákov* vyšlo ešte v niekoľkých vydaniach a aby autor s Božou pomocou napísal ďalšie nové a objavné diela.

Dr. Róbert Letz, 1996

List kardinála Jána Chryzostoma Korca

Vážený pán predseda Matice Slovenskej, k otvoreniu „Svetového roka Slovákov“ zasielam Vám a všetkým úprimné pozdravy. Viem, že mnohé podujatia majú predstaviť svetu naše Slovensko ako kultúrnu krajinu s tisícročnou kresťanskou európskou tradíciou a ako krajinu demokratickú. Je to veľký a ušľachtilý cieľ. Naše Slovensko je naozaj krajina kultúrna a robí po dlhom pustošení všetko, aby bola aj demokratická. Na tejto ceste odstraňuje Slovensko mnoho prekážok, ktoré sa nahromadili v čase takmer polstoročnej neslobody za predošlých režimov. Z čias neslobody u nás, žiaľ, mnoho zatiaľ pretrváva. Budeme to musieť prekonávať aj cez „Svetový rok Slovákov“, a to tak doma, ako i v zahraničí. Mrzí ma napríklad, aká domáca, ba i zahraničná kampaň sa rozprúdila okolo jednej knihy, ktorá vyšla u nás o našich de-

jinách. Povedzme, že tá kniha o Slovákoch a Slovensku mala nejaké nedostatky... Povedzme, že by nebola celkom vhodná pre školy. Bolo potrebné to odôvodniť a dokázať. Kritiku mali urobiť historici, mali ju uverejniť s plnými svojimi menami a najmä podprieť solídny argumentmi. Ľudia sa pýtajú, akí naslovovatelia odborníci to urobili?

Spor o uvedenú knihu dostal však úplne iný smer. Dostal? Zdá sa, že ho mal celkom od začiatku. Bolo vyslovené želanie, a to až ďaleko v západnej Európe, aby kniha „zmizla z pultov“. Boli vznesené čisto občianske obvinenia proti autorovi, že kazí mládež, ako sa to stalo kedysi Sokratovi. Vieme, že pred rokom 1989 tu boli podobné želania z východnej Európy. A boli aj zákazy. Nesmeli sme vydať nijakú pravdivú, najmä náboženskú knihu. Za dlhých 40 rokov nevyšla u nás ani jedna. Existujúce zmizli z pultov. Vydávali sme len samizdaty. Iní ľudia u nás knihy písali a vydávali. Mnohí ako štátni spisovatelia či ako štátni vedci. Aj u nás boli Lysenkovia a Lepešinské a boli aj niektorí štátni historici.

Od hlbokého stredoveku si univerzity a vedecké inštitúcie strážili tzv. akademické slobody – slobodu bádať a písať. Ak to v Galileiho prípade nevyšlo, dodnes sa to sype na hlavu Cirkvi, hoci sa už mnohokrát za to ospravedlnila. Koľko galileovských prípadov bolo však u nás? Kto mohol slobodne bádať a písať?

Mnohí štátni vedci mali prikázanú slobodu a slúžili. Dnes sú niektorí ďalej slúžiaci a píšú, ako písali,

napr. v historiografii. Inak by sa museli opravovať, a to dôkladne. Kedy však mali v minulosti pravdu? Keď písali pred uväznením Husáka, keď písali po jeho uväznení, alebo keď sa potom stal prezidentom? Písali pravdivo pred popravou Clementisa či Žingora, alebo písali pravdivo po ich poprave či po ich rehabilitácii?

Dnes profesor, zahraničný vzdelaný Slovák, ktorý prednášal roky a roky na európskej univerzite v Taliansku, napísal knihu. Dlho sa najprv prehrabával v nemeckých a iných archívoch. Napísal pritom i veci, ktoré sa predtým u nás nikdy nepísali a nemohli písať. Možno jeho kniha mala aj nejaké vecné nedostatky. Také problémy sa ujasňujú aj v historiografii na úrovni vedcov argumentmi. U nás sa to celé zjednodušilo, ako sa to robilo pred rokmi. Profesora M.S. Ďuricu vyhlásili bezmála za analfabeta. Nijaký solídny rozbor. Namiesto toho rovno obvinenia: uráža, je spiatočník, je katolícky kňaz. A už sme v situácii ako za Novotného, ktorý bol proti Matici slovenskej a proti katolíckym kňazom. Vtedy nám súd vymeral 12 rokov väzenia, lebo sme boli spiatočnícky „za návrat kapitalistov a statkárov“ a ako kňazi sme boli v spojení s nepriateľskou mocnosťou Vatikánom. Dnes nám ktosi znova chce zakazovať študovať, premýšľať, písať a publikovať. Prebudíme sa konečne do demokracie? Začneme byť naozaj vedeckí a tolerantní? Mali sme veľkých ľudí, ktorých sme takmer alebo úplne zničili, doma

i v zahraničí. Vo svete išli a stále idú o nás chýry ako o zlých ľuďoch, J. C. Hronský bol vyhlásený za vojnového zločinca. Iní neboli na tom omnoho lepšie. Karol Strmeň či prof. Ďurica sa vypracovali na vysokú úroveň univerzitných profesorov. U nás ich ktosi bezohľadne napáda, odsudzuje a bezmála ženie pred súd. Naozaj máme čo robiť, aby sa u nás hovorela pravda o dnešku i o našich dejinách. Aby sme objavili toleranciu a spoluprácu.

Svetový rok Slovákov má preto mimoriadne veľký význam!

Ján Chryzostom kardinál Korec,
nitriansky sídelný biskup
Nitra-hrad , 17. júla 1997

Právo hľadať pravdu

*Vyhlásenie Únie slovenských spisovateľov,
umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo
územia Slovenska*

V slovenských masovokomunikačných prostriedkoch sa ozývajú ostré kritiky na prof. Milana Stanislava Ďuricu, predsedu Slovenského ústavu v Ríme, riadneho profesora východoeurópskych dejín Fakulty politických vied Štátnej univerzity v Padove, hosťujúceho profesora cirkevných dejín

Cyrlometodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Terčom kritik prof. Milana S. Ďuricu je druhé vydanie jeho knihy *Dejiny Slovenska a Slovákov v chronologickom prehľade*. Stalo sa to, podľa nášho názoru, najmä preto, že túto príručku vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo ako účelovú publikáciu Ministerstva školstva pre potreby slovenských škôl a učiteľov dejepisu. Jej prvé vydanie sa stretlo s nezvyčajným záujmom a obišlo sa bez polemík s čudným podtextom. Milan S. Ďurica sa vo svojom historickom bádání riadil povinnosťou historika hľadať pravdu a poznanú pravdu sprostredkovať ďalej, čo odjakživa bolo právom každého historika v slobodnej, kultúrnej a demokratickej spoločnosti. Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska sa stavia za právo prof. Ďuricu podávať svoje historické výskumy, za ktoré ako vedec preberá zodpovednosť sám, ako to napísal v Predslove svojej knihy. Protestujeme proti snahe tých, ktorí by chceli umlčať autora a brániť mu odkrývať tie miesta v našich dejinách, ktoré sú obžalobou komunistickej totality a jej zločincov. Vyslovujeme názor, že povinnosťou každého, najmä kresťansky orientovaného vzdelanca, je hľadať pravdu a hlásať ju o všetkých úsekoch našich dejín, čo sa rovnako týka zločinov nacizmu, ako aj komunizmu. Historik, ktorý by opustil tieto zásady, zradil by svoje poslanie. Domnievame sa, že prišiel čas, keď

musí padnúť záclona nad všetkými úsekmi našich novodobých dejín. Pre historika v slobodnej spoločnosti nesmie byť smerodajným len marxistický svetonáhľad a len kozmopolitné chápanie spoločenského vývoja a oživovanie metód totalitného myslenia. Kniha Milana S. Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov v chronologickom prehľade* prináša jeho historické pohľady na udalosti v dlhom vývoji našich dejín. Autor ich podáva v chronologickom prehľade, pričom sa dotýka aj háklivých otázok nášho historického vývoja a snaží sa ich objasniť zo svojho historického pohľadu, ktorý sa neraz rozchádza s tým, ako boli naše národné dejiny interpretované podľa príkazov stranického politického centra. Tento postup chápania a výkladu našej histórie bol už vývojom prekonaný. Pritom na mnohé udalosti v dejinách nášho národa nemožno nemať rozličné náhľady a kritériá.

Predchádzajúce pokolenia nášho národa sa naučili hľadiť na našu národnú minulosť najprv maďarskými, potom českými a naostatok komunistickými okuliarmi. Dnes, keď máme slobodný, demokratický samostatný štát, máme konečne možnosť i povinnosť dívať sa na našu minulosť vlastnými kritickými očami a brániť záujmy historickej pravdy. Je čas, aby sme naše dejiny chápali a hodnotili na základe objektívneho výskumu a pravdivého poznávania, ktoré nebude poplatné ideológiám, politickej moci, ale len a len historickej pravde, ktorá nechce a nebude zamlčovať dejinné fakty. Ak sme vyrástli v úcte

k dedičstvu otcov, ktoré je bez kresťanstva nemysliteľné, príslušnosť k tomuto národnému spoločenstvu nám prikazuje hľadať pravdu, hlásať pravdu a nevzdať sa pravdy, lebo len tá dáva zmysel našej slobode, demokratickému spoločenstvu i ľudskému životu vôbec. Nič iné, len láska k pravde nás vedie k obrane Ďuricovho práva na jeho historický názor, ktorý otvára priestor pre naozaj slobodnú interpretáciu našich dejín.

Jozef M. Rydlo
predseda

Peter Labas
generálny tajomník

Zoznam zahraničných signatárov vyhlásenia Únie slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska *Právo hľadať pravdu* na obranu Milana S. Ďuricu, predsedu Slovenského ústavu v Ríme, stav ku dňu 12. septembra 1997:

Bábik, Jozef

Baník, Anton

Biason(ová), Mary

Bugoš, Andrej

Bernadič, Ján sr.

Bestvina, Stanislav

Balco, Metod M.

Bereš, Milan

Blaško, Štefan

Beňačka, Ladislav

Bertoncini-Zúbková, Elena

Bielik, Peter

Boleček, Vincent	Borik, Milan
Boško, Július	Braxator, Kamil
Braxátorová, Anna	Brázda-Jankovský, Andrej
Breza, Jozef	Bukowiny, Alexander
Cigwa, Jozef	Costa, Lucio
De Martini, Mirella	Černý, Rafael
Dusík, Stano	Eilfortová, Miriam
Faltin, Daniel	Géci, Ján
Gleiman, Ľubomír	Grébert Arvéd, Ladislav
Gromová, Anna	Guidi, Margherita
Guleja, Karol	Gunčaga, Ján
Hanák, Bohuš	Hatiar, Mikuláš
Haulik, Štefan	Heriban, Jozef
Hlinka, Anton	Holý, Ján
Holá, Nina	Hnilica, Ján
Hnilica, Pavel	Holienčíková Hrabovec, E.
Homannová, Alžbeta	Horváth, Marián
Hrabovec, Anton	Hrabovcová, Anna
Hrnčiarová-Rima, Zlatica	Huba, Jozef
Hudák, Andrew jr.	Hudák, Ján P.
Hudáková, Margaret T.	Hudec, Dominik
Hurný, Juraj	Chajma, František
Chuli, Anna	Dečková, Elena
Janovjak, Štefan	Kaľata, Dominik
Kaššovic, Pavel	Katrinčová, Eva
Kirschbaum, Jozef M.	Klimo, Dušan
Klinec, Július	Kmotorka, Stanislav
Kočík, Jozef	Konkol, Milan
Košiar, Ján	Košťák, František

Kováč, Jozef
Kovalovský, Tibor
Kráľ, Jozef
Križan, Alexander
Labas, Peter
Letovancová, Mária
Macák, Emest
Masariková, Tatjana
Matejovská, Eva
Mazák, Martin
Mišil, Albert V.
Murín, Karol
Náročný, Jozef
Oravetz, Ján
Parák, Štefan
Perichta, Vladimír
Petrík, Albert sr.
Polák, Anton
Polony, Rudolf
Potocký, Anton
Pružinec, Albín
Rajčák, Jozef
Sencík, Štefan
Sládkovič, František
Sládkovičová, Oľga
Stanko, Pavol
Surový, Stanislav
Šandorfi, Rudolf
Šilhár, Štefan

Kovalik, Tibor
Kovárová, Ľubica
Kraváriková, Ema
Kuric, Vladimír
Letovanec, Mikuláš
Litva, Felix Jozef
Macek, Luis J.
Maslák, Rudolf
Matejovský, Jozef
Mikuš, Jozef A.
Motýlová-Pálffy, Viola
Murínová, Isabella
Nortík, Jaroslav
Oscitý, Martin
Pauliny, Andrej
Petreje, Wiliam
Poláček, Klement
Polakovič, Štefan
Polony, Viktor
Prívovník, Jozef
Pudiš, Ladislav
Rydlo, Jozef M.
Sinal, Andrew
Sládkovič, Rudolf
Sojka, Bruno
Stolárik, Imrich
Šafárik, Vlastimil
Šebenová, Zita
Šimor Fridrich

Šťastný, Anton	Šťastný, Bohumil
Šťastný, Marián	Šoltés, Jozef
Štípal, Ivan	Šuvada, Miroslav
Tabačík, Vladimír	Tanzone, Daniel
Tomko, Kamil	Tóthová-Soppera, Darina
Trabalík, Pavol	Trabalíková, Eva
Trischler-Hrabovcová, K.	Trubinský, Jozef C.
Ušák, Vít	Vagovič, Štefan
Vergesová, Darina	Virsík, George
Virsík, Peter K.	Visco, Agostino
Vnuk, František	Vrablec, Štefan
Vrábliková, Zuzana	Vragaš, Štefan
Záň, Juraj Augustín	Zapletal, Imrich
Zeman, Vojtech	Zolárek, Michal
Žatková, Veronika	

Namiesto histórie hystéria

Na margo diskusie o knihe M.S. Ďuricu Dejiny Slovenska a Slovákov

Doc. PhDr. František Bielik, CSc., je historikom, ktorý sa už dlhší čas zaoberá problematikou vysťahovalectva a dejinami Slovákov vo svete. V súčasnosti pôsobí na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity. Je autorom viacerých monografií o novších slovenských dejinách. Požiadali sme ho

o jeho názor na rozruch okolo knihy profesora Milana Stanislava Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov*.

○ *Pred istým časom hovorca HZDS V. Hagara označil útoky niektorých politických síl a cirkví proti príručke profesora M.S. Ďuricu za zneváženie jeho doterajšieho celoživotného diela. Neskôr sa Európska komisia v Bruseli sťažovala, že peniaze z projektu PHARE sa použili na vydanie tejto príručky. Sťažovala sa, že sa v nej nesprávne interpretuje deportácia Židov zo Slovenska. Neskôr, v Amsterdame, na stretnutí premiérov krajín, ktoré sa uchádzajú o účasť v Európskej únii, predseda slovenskej vlády V. Mečiar povedal, že kniha prof. M.S. Ďuricu sa stiahne z obehu a že sa nebude používať ako učebnica. V čom spočíva, podľa vášho názoru, celý problém?*

O problematike diela M. Ďuricu sa v súčasnej tlači hovorilo už toľko, ako doteraz o nijakom inom podobnom diele. Trochu by som sa vrátil do minulosti.

V roku 1990 Milan Ďurica vydal knižku historického zamerania pod názvom *Slovenský národ a jeho štátnosť*. Už vtedy sa ozvali kriticky a znevažujúco niektorí slovenskí publicisti a historici. Samozrejme, nepozdávala sa im interpretácia slovenských dejín a historických udalostí podaná doteraz netradičným spôsobom, na ktorý neboli zvyknutí v oficiálnych publikáciách.

Prof. M. S. Ďurica vydal neskôr netradičnú publikáciu *Dejiny Slovenska a Slovákov*, v ktorej uvádza dejinné udalosti chronologickým, encyklopedic-

kým spôsobom. Jeho snahou bolo vyplniť medzery v niektorých častiach slovenských dejín. Po prvom vydaní prišlo druhé. Možno diskutovať, kriticky sa vyslovovať o vecných, odborných otázkach publikovaných v tejto práci, avšak až potiaľ, pokiaľ nejde o zneváženie osoby a práce profesora M. S. Ďuricu.

Nedávno sa v médiách v tejto súvislosti objavila správa o nedostatkoch tejto práce a najmä o tom, že autorom je katolícky kňaz. No o tom, že M. S. Ďurica je predovšetkým historikom a profesorom dejín na známej univerzite v talianskej Padove, sa nehovorilo. Myslím si, že jeho doterajšie práce a publicistika sú na vysokej vedeckej úrovni. Nemôžem pripustiť, že by profesor Ďurica ako katolícky kňaz mal protižidovské tendencie alebo interpretoval niečo, čo by nebolo v súlade s jeho národným cítením a kňazským svedomím. O tom som hlboko presvedčený.

○ *Pamätáte sa na prvé kontakty slovenských historikov s prof. M. S. Ďuricom?*

V roku 1988 vtedajšie špeciálne pracovisko Matice slovenskej pre zahraničných Slovákov organizovalo medzinárodnú vedeckú konferenciu (v poradí už tretiu) pod názvom Zahraniční Slováci a materinský jazyk. Organizátorom sa podarilo po dlhých prieskumoch s úradmi pozvať na túto konferenciu prof. M. S. Ďuricu z Padovy. Pozorne sme si vypočuli jeho prednášku na tému Slovenčina na Padovskej univerzite, ktorá vzbudila pozitívny ohlas.

Keďže poznám doterajšie historické a vedecké práce prof. M. S. Ďuricu, môžem povedať, že počas celého života v každom smere robil Slovensku a Slovákom dobré meno. Je vážnou vedeckou osobnosťou v kruhoch zahraničných historikov: V ostatných rokoch prijal neplatenú funkciu riaditeľa Slovenského historického ústavu v Ríme a osobnými stykmi výrazne pomáhal všetkým slovenským vedeckým pracovníkom z oblasti histórie, ktorí sa podujali študovať vo vatikánskych tajných archívoch. Myslím si, že zásluha prof. M. S. Ďuricu pri zaplňaní bielych miest slovenskej histórie je obrovská.

○ *Kto a ako kritizuje knihu Dejiny Slovenska a Slovákov?*

Pozorne som sledoval výpady v médiách proti knihe *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Je zaujímavé, že celá záležitosť, ktorá môže byť predmetom kritických poznámok aj odbornej analýzy a mala by ostať vnútornou záležitosťou slovenských historikov, sa dostala do zahraničia. Pochybujem, že by si túto knihu, ktorá je napísaná v slovenčine, prečítal nejaký zahraničný činiteľ a potom sa k nej vyjadroval. Tieto jednostranné informácie musel dostať od historikov zo Slovenska, ktorí možno celých minulých štyridsať rokov prispievali k deformácii všetkého, čo možno nazvať slovenskými národnými dejinami. Prof. M. S. Ďurica mal možnosť študovať v zahraničných (nemeckých, anglických, talianskych)

archívoch, kde získal veľa nových poznatkov o moderných slovenských dejinách. V mesačníku OS (Mesačník o prítomnosti s minulosťou pre budúcnosť) a v Národných novinách som sa dočítal, že nejde ani tak o odbornú polemiku, ale predovšetkým o zneváženie a zastrašenie prof. M. S. Ďuricu. Autori týchto príspevkov tvrdia, že dielo *Dejiny Slovenska a Slovákov* má všetky atribúty serióznej a vedecky podloženej práce a zaslúži si uznanie.

Výpady proti prof. M. S. Ďuricovi robia skupiny tých slovenských historikov, ktorých vedecké práce za ostatných štyridsať rokov sú ukážkami deformácií dejín nášho národa. Najostrejšie vystúpili proti práci prof. M. S. Ďuricu a najviac kritizovali dve veci v knihe *Dejiny Slovenska a Slovákov* – postoj k židovskej otázke a k otázke povstania v roku 1944. Kritika je však iba vo všeobecnej rovine a nie je konkrétna.

○ *Aká je vaša predstava o riešení problematických otázok novších slovenských dejín?*

Nechcem rozoberať, alebo vyvracať jednotlivé tvrdenia kritikov. Prof. M. S. Ďurica sám napísal pripomienky k stanovisku Historického ústavu Slovenskej akadémie vied na základe prameňov, chronologicky ich publikoval na 36 stranách a v mnohých prípadoch vyvrátil mnohé nepresné stanoviská pracovníkov Historického ústavu SAV. Som presvedčený, že prof. M. S. Ďurica sa ako erudovaný historik vyjad-

rí aj k ďalším mimoriadne problematickým otázkam moderných slovenských dejín, ktoré som spomenul. Som presvedčený, že každému z nás, aj prof. M. S. Ďuricovi musí byť nesmierne ľúto, ak sa niekomu počas druhej svetovej vojny stala na Slovensku krivda, musel trpieť, alebo prišiel o život čo i len jeden náš občan, ktorý mal iné vierovyznanie alebo patril k inému národu. To isté platí aj o ostatných otázkach slovenských dejín. Stotožňujem sa so stanoviskom profesora M. S. Ďuricu o tom, že mnohé problematické otázky našich dejín budeme môcť uzatvoriť až vtedy, keď budeme poznať a mať preštudované všetky, aj dosiaľ neodkryté historické pramene.

Viem, že takéto pramene jestvujú. Môžem to potvrdiť aj na základe osobnej skúsenosti. Na študijnej ceste vo Vatikáne sa mi dostal do rúk list po vojnového veľvyslanca Česko-Slovenska vo Vatikáne Františka Schwarzenberga, ktorý poslal v roku 1947 doktorovi Jelenovi, prednostovi cirkevného oddelenia Ministerstva zahraničných vecí ČSR. V tomto liste sa zaoberá otázkou viny, respektíve neviny – a odsúdenia – respektíve udelenia milosti Dr. Jozefovi Tisovi, bývalému prezidentovi Slovenského štátu. V tomto liste veľvyslanec varuje Dr. Jelena a informuje ho o stanovisku zahraničných činiteľov vo veci udelenia milosti Dr. J. Tisovi. Varuje pred zhoršením vzťahov medzi Čechmi a Slovákami, pred odklonom Slovákov od prezidenta Dr. E. Beneša, pred nedôverou voči Prahe a odklonom od spoločného štátu

v prípade neudelenia milosti Dr. J. Tisovi. To všetko sa potom stalo. Tento dokument som spomenul preto, lebo v zahraničí je ešte mnoho podobných archívnych prameňov, ktoré by pomohli vyjasniť sporné otázky moderných slovenských dejín.

Myslím si, že práca prof. M. S. Ďuricu, ktorá je omylom považovaná za učebnicu, názorovo dopĺňa niektoré pohľady na sporné otázky slovenských dejín. V tomto prípade pluralita nie je na prekážku a zbytočne sa robí veľký hluk okolo tohto diela. Prof. M. S. Ďurica dokázal vytvoriť dielo, ktorým prezentoval iný pohľad na niektoré otázky moderných slovenských dejín, ktoré doteraz publikovali pracovníci Historického ústavu SAV. Od revolúcie v roku 1989 uplynulo už dosť času, aby aj pracovníci Historického ústavu SAV mohli vytvoriť spoločné kolektívne dielo. V tejto súvislosti sa možno čudovať nad tým, že aj mnohí profesionálni historici, ktorí sa zaoberajú problematikou najnovších slovenských dejín, doteraz prakticky veľmi málo alebo nič neurobili na objasnenie takých otázok našich dejín, ako sú napríklad obeť teroru odboja za prvej Slovenskej republiky, deportácie slovenských občanov do Sovietskeho zväzu po roku 1945, etnické čistky v povojnovom Československu, a najmä nikto neopravil tie kapitoly dejín, ktoré hlásali predovšetkým triednu a národnostnú nenávisť. Prečo mnohí kritici, aj terajší, mlčali, keď učebnice vydané za ostatných štyridsať rokov obsahovali evidentné klamstvá?

Spomeniem napríklad protikatolícke pamflety v súvislosti s odsúdením slovenských biskupov Gojdiča a Vojtašáka, televízny seriál Kríž v osídlach moci a iné klamlivé a ohováračské programy, ako boli aj filmy o Borgiovcoch a podobne. Slovenských občanov miatli a zavádzali.

Prof. M. S. Ďuricovi sa podsúvajú úmysly, ktoré on ako kňaz a vysoko erudovaný historik nikdy nemal a nemá. Som presvedčený, že zistenie pravdy o najnovších slovenských dejinách si vyžiada veľa práce mnohých autorov. O toto sa usiloval aj prof. M. S. Ďurica.

○ *Mohli by ste na záver zhrnúť svoje stanovisko?*

S organizovanou a cieľavedomou kampanou vedenou kdekým, len nie historikmi (s výnimkou SAV) sa aféra okolo Ďuricovej knihy namiesto serióznej odbornej polemiky dostala do polohy všeobecných obvinení, napríklad: „...knih, ktorú odborná kritika zrazila pod čiernu zem, ktorá v pasáži o vojnovom slovenskom štáte zavádza, skresľuje a snaží sa velebiť a oslavovať totalitný a fašistický režim ... Ďuricova kniha je množstvo polopráv a výmyslov obhajujúcich slovenský štát ...“ a podobne. Je pozoruhodné, že v podstate všetky tieto útoky proti prof. M. S. Ďuricovi a jeho knihe sú vedené vo všeobecnej, a najmä v zavádzajúcej rovine s úsilím za každú cenu zdiskreditovať autora ako človeka i katolíckeho kňaza, urobiť z neho nepriateľa Čechov,

Židov, evanjelikov a iných. Paradoxom je, že tieto útoky vedú a robia tí, ktorí verne slúžili totalitnému režimu, ktorí zdeformovali nielen dejiny, ale i všetko, čo patrí pod pojem národnej kultúrnej dedičstvo.

Dávať profesora Ďuricu do polohy obhajcu fašizmu, pracovných táborov a pod. je nezmysel. Je to, žiaľ, istý zámer, a veľmi priehľadný. Jedna vec je velebiť a obhajovať a druhá vec uviesť o niečom faktografiu. Kritika má a musí mať svoje miesto aj v historiografii, lenže podložená serióznymi argumentmi, pôvodnými archívnymi materiálmi a vedeň „sine ira et studio“ (bez hnevu a zámeru).

Aktérom tohto trápneho a zlomyseľného komplotu nešlo o kritiku založenú na serióznej vedeckej báze, išlo im skôr o to, všeobecnými, nekonkrétnymi obvineniami a prekrúcaním obhájiť seba. Azda nás nechcú presvedčiť, že aj Hans van den Broek si túto knihu prečítal v slovenčine?! Tí, ktorí viedli útoky proti knihe *Dejiny Slovenska a Slovákov* a proti jej autorovi prof. M. S. Ďuricovi, iba potvrdili, že hystéria nie je históriou, ale i to, že nič nezabudli zo svojho totalitného „majstrovstva“ deformovať. Nuž – majú štyridsaťročnú prax.

Fakty, 13. augusta 1997

Rodný list národa

Celé desaťročia som závidel susedným národom, ktoré majú spracovanú chronológiu svojich dejín. Často som siahol po maďarskej historiografii, lebo u nás podobný prehľad dejepisných udalostí zatiaľ nevyšiel. Napokon, dejiny Uhorska sú aj históriou Slovákov, ktorí zohrali významné a rozhodujúce reálie.

Konečne! povzdychol som si.

Nedávno sa nám dostala do rúk dlho očakávaná publikácia profesora dejín strednej a východnej Európy na Univerzite v Padove Milana S. Ďuricu, ktorý je súčasne aj profesorom cirkevných dejín na Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Kniha má výstižný názov *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Autor na takmer tristo stranách zmapoval dejiny našich predkov, starých Slovákov až po našu súčasnosť, po vznik samostatného slovenského štátu 1. januára 1993.

Profesorovi Ďuricovi, priekopníkovi nefalšovaných slovenských dejín, patrí na tejto neoranej brázde prvenstvo našej doby. Už dávnejšie zužitkoval a typologicky nastoľoval reálne a historicky podložené exaktné štúdie o našej minulosti. Imaginatívne, historicky vecne dokázal systémovo zhodnotiť počiatky genézy nášho národa od najstarších čias. Iniciatívne sumarizoval tabuizované a českými historikmi (Polívka, Chaloupecký) kamuflované

dejiny, meditujúce o jednotnom československom národe.

Ďurica v predhovore svojej knižky tvrdí, že jej vznik je plodom požiadaviek slovenských učiteľov z rozličných stupňov škôl, ktorým pomerne často prednášal a s ktorými potom viedol dišputy. Myslím si, že takýto postreh je veľmi skromným epitomom tejto publikácie z pohľadu autora. Veď desiatky rokov sme snívali o tom, aby sme mali chronológiu dejín Slovenska a Slovákov. Neraz som nabádal zainteresovaných profesionálnych historikov, aby sa na takýto počin podujali. Žiaľ, nik nemal odvahy, nik sa nechcel predať, nik nechcel klamať seba samého. Nečudo. Mnohí vyrástli na genéze čechoslovakizmu a vedeli, že ich kategorizácia, s ktorou by sa prezentovali, mala by pre budúcnosť obrovské trhliny. Radšej teda kapitulovali.

Odrazu prišiel odvážny a rozvážny Ďurica. Objavil sa ako Jezuliatko v Betleheme... Vykonal mravčiu prácu. Nestačila len racionálna odvaha, ale aj jasná myseľ interpreta nepodľahnúť tisíc a miliónkrát podhodným výmyslom, ktoré mali degenerovať (a degenerujú dodnes) etnogenézu nášho národa. Veď mnohí bez chrbtovej kosti nás vykresľovali ako trosky bez vlastného podstatného mena. Nahovárali nám, že nemáme štátnické ambície. Ďurica sa nedal zlákať vymyslenou pseudohistóriou o starých Slovákoch, ako ju fabrikovali na želanie „tatička“ Masaryka jeho sufragáni s cieľom likvidovať slovenský národ.

Samozrejme, že Ďurica vo svojej knižke sa z priestorových dôvodov musel zdržať mnohých udalostí, aj keď nie kľúčového významu. Fundamentálne však registruje základné kontrapunky faktografických udalostí, ktoré patria k historickým koreňom nášho národa. Chronológiu udalostí začal v 1. storočí po Kristovi. Zrejme zámerne vynechal mená takých dejateľov na našom území z počiatkov letopočtu, akými boli Vannius a Biatek. Začína Slovanmi. Príchodom našich slovenských predkov na naše územie v 5. a 6. storočí. Argumentuje archeologickými nálezmi – keramikou slovenského typu, ktorá je zaručene staršia, ako boli a sú vyzdvihované československé kultúrne skupiny. Triezvo sa pozerá na Sama, Pribinu, Kocela, Mojmir I., Rastislava, či kráľa Svätopluka alebo vierozvestcov sv. Cyrila, sv. Metoda a ich žiaka sv. Gorazda.

Ďurica výsledky svojich exaktných štúdií postavil na silnom nezničiteľnom mramorovom základe. Nešermuje abstraktnými pojmami a udalosťami. Konkretizuje, dokazuje! Odkrýva historické reálie bez československého nánosu. Drobné chyby sa určite ľahko dajú odstrániť.

Chronológia Slovenska a Slovákov je pre našu historiografiu základným pilierom sebapoznávania. Bez ideologizovania, bez službičkárstva. Ďurica zrejme obohatí aj školské učebnice. Kiežby sa výňatky z jeho knižky dostali čím skôr do školských učebníc. Bolo načase, že prišiel niekto, kto vyvrátil zastaralú československú terminológiu aj o tzv. Veľ-

kej Morave. Ďurica sa odvážil priamočiaro poukázať na odnárrodnovanie Slovákov i v šovinistickom mnohonárodnom Uhorsku.

Základný prehľad nefalšovaných dejín našej minulosti z pera profesora Ďuricu prišiel ako zjavenie. Nazval pravdu pravými menami.

Laco Zrubec
Literárny týždenník, 12. 9. 1996

Prof. Ďurica v OKU

Koncom školského roku, hlavne v júni 1997 sa veľa písalo a publikovalo o knihe: *Dejiny Slovenska a Slovákov*, ktorú napísal Prof. Milan S. Ďurica. Profesor Milan Stanislav Ďurica je predseda Slovenského ústavu v Ríme, profesor východoeurópskych dejín Fakulty politických vied štátnej univerzity v Padove, hosťujúci profesor cirkevných dejín Cyrilometodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Pôvod tejto knihy bol, ako to sám Ďurica píše: „Je skôr plodom opätovných popudov a naliehání najmä zo strany slovenských učiteľov rozličných stupňov škôl... o udalostiach a osobnostiach... falšovaných alebo účelovými politickými mýtami nahrádzaných historických faktoch a i celých úsekoch slovenských dejín.“

Týmto krátkym článkom chceme informovať čitateľa o detailoch, aby si potom sám mohol vytvoriť svoj vlastný úsudok.

Snáď najdôležitejšie riadky, ktoré kritikom idú na nervy, sú: 17. marca 1942. *„Predsedníctvo HSLSS-SNJ pod vedením Dr. Jozefa Tisu sa uznieslo riešiť židovskú otázku v súlade s kresťanskými mravnými zásadami. Navrhlo vybudovať pracovné tábory pre Židov na Slovensku a vyberať dávku zo židovských majetkov.*

Na tomto základe sa zriadili pracovné tábory pre Židov v Novákoch, v Seredi a vo Vyhniach, neskôr aj pracovné strediská v Žiline, v Ilave, v Degeši a v Nitre. Boli to podniky hospodárskej povahy, ktoré pracovali ponajviac na štátne objednávky. Stolárske podniky tábora v Seredi boli najmodernejšími a najvýkonnejšími podnikmi tohoto druhu na Slovensku. Každý tábor mal aj svoje poľnohospodárske oddelenie s chovom dobytká pre potreby vlastného zásobovania. Pre deti boli zriadené školy, pre odrastlejšiu mládež učňovské dielne. Cez letné prázdniny deti mohli tráviť určitý čas mimo táborov v židovských rodinách, ktoré žili na slobode. O zdravotné podmienky príslušníkov táborov sa starali židovskí lekári. Zubným lekárom bolo prideľované aj zlato na protézy, čo si vtedy na Slovensku najväčšia časť obyvateľstva nemohla dovoliť. Vedúci hospodárskych oddelení dostávali časté povolenia cestovať po Slovensku, čo neraz využívali aj na organizovanie protištátnych akcií. Keď v roku 1944 navštívil židovské tábory reprezentant Medzinárodného červeného kríža, konštatoval vo svo-

jom referáte, že životné podmienky v týchto táboroch boli blízke bežným životným podmienkam obyvateľstva Slovenska.“ Keď v roku 1942 násilne začali vysídľovať Židov, tak „Kancelária Prezidenta republiky zasahovala do tejto vládnej akcie udeľovaním prezidentských výnimiek.. podobne aj jednotlivé ministerstvá... udeľovali mnohým Židom osobitné legitimácie, že sú hospodársky nenahraditeľné, čo ich oslobodzovalo od vysídlenia. Takéto legitimácie chránili spolu asi 35 000 Židov.“ Tu musíme dodať, že archív z čias Slovenského štátu bol prevezený do Prahy a keď začala Druhá Slovenská republika, z Prahy ho vrátili na Slovensko, ale v ňom nenájdete ani jednu výnimku...

Profesor Ďurica keď niečo tvrdí, tak to má aj podložené. Ja som ho poprosil, aby mi dal meno a dátum toho vyhlásenia, a o niekoľko hodín som mal už na stole fax, ktorým vyhovel mojej žiadosti. Ten reprezentant Medzinárodného červeného kríža zo Ženevy bol Georges Dunand, ktorý o svojej misii zreferoval v Úradnom dokumente: Rapport du CICR sur son activité pendant la seconde guerre mondiale (Geneve 1948). Na str. 647 sa tam doslovne píše: *„En Slovaquie... une grande partie de la minorité juive pouvait rester dans le pays et, à certains moments, la Slovaquie a été même considérée comme un refuge relatif pour les Israélites, notamment de Pologne. Les Juifs restés en Slovaquie paraissent avoir été relativement épargnés jusqu'au soulèvement du pays contre l'armée allemande à la fin d'août 1944.“*

Najkompetentnejší pozorovateľ situácie, ktorým bol bezpochyby vyslanec Nemeckej ríše v Bratislave, Hans Elard Ludin vo svojom tajnom obširnom hlásení do Berlína zo dňa 11. augusta 1944 písal: *„Die wirtschaftliche Situation der auf freiem Fuß befindlichen Juden hat sich seit 1943 in jeder Weise verbessert. Unzählige Juden wurden in den Betrieben belassen, in weitestem Masse erfolgten darüber hinaus Neueinstellungen.“* (...) *„Die Juden geniessen weitgehende Freiheit, sodass man nicht von Arbeitslagern, sondern nur von jüdischen Produktionszentern sprechen kann.“*

Je tiež dôležité podotknúť, že prvé vydanie knihy sa stretlo s nezvyčajným záujmom a obišlo sa bez polemík.

Protesty zo Slovenska: predseda Ekumenickej rady cirkví J. Filo: *„Táto publikácia... neprispieva k tolerantnosti a ekumenickej atmosfére vzhľadom na mnohé historiografické chyby.“* (Neuviedol ani jednu z nich!) Protestoval tiež Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR. Ba pán Dušan Kováč, profesionálny historik a riaditeľ Historického ústavu SAV, sa vyhrážal študentom, že nezmaturujú, alebo sa nedostanú na vysokú školu, ak by prebrali výklad minulosti z Ďuricovej knihy, ale v jeho kritike nenachádzame žiaden vedecký argument. V Pravde perom Martina Krnu sa vyčíta Ďuricovi, že píše v antičeskom, antižidovskom a v protievanjelickom duchu, a sa odsudzuje, že nepíše dejiny ako doteraz v demokratickom duchu (už zabudol

na komunistický slovník: tam malo byť napísané: v ľudovodemokratickom duchu!). Ako píše Jozef Jablonický v Zborníku o Slovenskom národnom povstaní: „... už len ako papagáji si osvojovali to, čo vykonštruoval mocenský aparát. Ale boli to učenívi papagáji hrajúci sa na vedcov.“

Prof. Ďurica túto kampaň definuje ako vedenú proti Katolíckej cirkvi a proti samostatnej Slovenskej republike.

Zmena sa raduje nad vydaním knihy a uverejnila dosť dlhý článok od Juraja Pohronca s titulom: Prekročia slovenskí historici svoj vlastný tieň? Je pochopiteľné, že komunistickým historikom Ďuricova kniha je niečím nepríjemným.

Laco Zrubec definuje knihu: „Rodný list národa“. Trnavský arcibiskupský úrad je opatrný a dodáva: „Obávame sa, že práve ostré stanovisko evanjelickej cirkvi proti tejto knihe vyvolá konfesiónálne trenice, ktoré si z našej strany nik neželá.“ Vladimír Hagara za HZDS tvrdí, že kniha je vedecky podložená práca a zaslúži si obdiv a uznanie všetkých občanov. Ľudovít Oravec v Práci píše o významnom diele uznaného historika. Konfederácia politických väzňov Slovenska vyhlasuje: „Tento vzácny historik, ktorý prednášal dejiny na univerzite v Padove viac ako 30 rokov, dostáva sa do paľby kritikov a samozvaných historikov, z ktorých mnohí nemajú vychodnú ani povinnú školskú dochádzku...“ Otec biskup František Tondra: „Je to nesmierna práca, ale veľmi

záslužná pre náš národ.“ Slovenskí historici sa tiež zastávajú Ďuricu, ako aj Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska.

V zahraničí sa protest začal v talianskom Parla-mente, kde poslanec Demokratickej ľavice, Felice Besostri tvrdil, že sa dozvedel z francúzskych no- vín „Le Monde“ o Ďuricovej knihe a sa pohoršuje, že ako taký profesor môže v Taliansku vyučovať na štátnej univerzite.

Najväčší tlak vyvinul Hans van den Broek, komi- sár pre zahraničie Európskeho spoločenstva v Bru- seli. Žiadali od novej ministerky zahraničia Zdenky Kramplovej, aby kniha, ktorú napísal „katolícky kňaz Milan Ďurica“, bola stiahnutá z obehu (kniha je na „indexe“ demokratmi zakázaných kníh, ale- bo mu vadí, že ju napísal katolícky kňaz?). Van den Broek vysvetľuje, že Ďuricova kniha sa snaží ospra- vedľňovať deportáciu Židov počas druhej svetovej vojny. Ďurica to neprijíma a ho vyzval, aby toto svoje tvrdenie dokázal z jeho knihy. Je priam neuveriteľ- né, ako môže takáto úradná osoba niečo podobného tvrdiť bez čítania „pochybnej knihy“! Ministerstvo kultúry protestovalo, že to je zasahovanie do vnú- tortných záležitostí SR. Ale napokon pána premiéra V. Mečiara donútili, aby slúbil, že knihu stiahnu zo škôl, a tak sa aj stalo.

Život /La Vie, Paríž, jeseň 1997

Unikátne svedectvá

Z rozhovoru s riaditeľom Slovenského národného archívu JUDr. Dáriusom Rusnákom

○ *Aké máte skúsenosti s týmito bádateľmi?*

Nuž, najintenzívnejšie sa študuje obdobie 1. Slovenskej republiky, ale aj obdobie komunistickej vlády. Viete, neraz sa čudujem, aké stereotypné stanoviská zastávajú vo svojich dielach mnohí historici. Jednoducho, buď už vôbec neštudujú, žijú z toho, čo študovali pred rokmi, opisujú pramene jeden od druhého, v podstate apologetizujú svoje pôvodné stanoviská. Máme však bádateľov, ako sú napríklad František Vnuk, Milan Ďurica, Ladislav Deák a ďalší, ktorí študujú nie dva-tri dni do roka, ale dva aj tri mesiace. Potom aj ich diela sú doslova nabité novou faktografiou. Sú to akoby prvolezci, za ktorými sa vlečú ostatní bádatelia. To spôsobuje, že tí druhí nekomparujú svoje skoršie stanoviská s novou pramennou základňou, ktorá sa nachádza vo zväčšujúcich sa archívnych fondoch. V dôsledku toho vzniká aj napätie medzi tými, ktorí neprestali skúmať ďalšie a ďalšie archívne materiály, a tými, ktorí zanovalo ľpia na svojich stanoviskách, často podfarbených marxistickou ideológiou a jednostranným triednym pohľadom na vývoj spoločenských javov.

○ *Keď ste spomenuli Milana Ďuricu, ako vy hodnotíte jeho kontroverzné dielo „Dejiny Slovenska a Slo-*

vákov“ z pohľadu využívania archívnych fondov a zbierok?

Nuž, poviem vám otvorene. Za posledných sedem rokov je to azda prvý príklad, v ktorom sa opätovne uplatňuje akási cenzúra, vyslovene z ideologického hľadiska. Kniha sa na základe rozhodnutia ministerstva školstva vyraduje zo školských knižníc, zakazuje sa jej používanie ako doplňujúcej literatúry v učebnom procese. Kladiem si otázku: Prečo? Veď dosiaľ nijaká slovenská dejepisná práca z posledného obdobia neobsahuje na takom malom písomnom priestore toľko archívnych prameňov a faktov ako práve táto Ďuricova práca. Dodnes máme po knižniciach stovky vydaní Leninových a Stalinových spisov, dejepisných encyklopédií podradnej historickej kvality, že to až zaráža. Objaví sa však nová kniha s iným interpretačným obsahom, bežným na Západe, plejáda prefarbených marxistických historikov, kričí: „Ďurica schvaľuje deportáciu Židov“, alebo „nedoceňuje zásluhy protestantského prvku v slovenskej histórii“ a pod. Dva razy som si túto knihu pozorne prečítal, ale o schvaľovaní deportácií Židov som sa nikde nedočítal. Domnievam sa, že ju nečítal ani vysoký predstaviteľ európskeho centra z Bruselu, ktorý tiež v tomto zmysle napomínal vládu SR, aby knihu z vyučovacieho procesu odstránila. Nerád používam nasledujúce výrazy, ale musím zdôrazniť, že jeden papagáj vysloví názor a tisíc papagájov rôzneho zafarbenia to opakuje úbohým dle-

tantským spôsobom v rôznych masmédiách, najmä v stranícky orientovaných časopisoch. Takto medializovaný problém a spôsob nemá nič spoločné so serióznym vedeckým dialógom, v ktorom sa môžu vecne objasniť, pripušíme, aj isté nepresnosti, a pôsobiť v tom zmysle, aby ďalšie vydania podobných kníh boli bližšie a bližšie k historickej pravde. To, že Milan Ďurica viac venoval pozornosť katolíckemu prvku v uvedenej práci, nie je nič zavrhnutiahodné. Veď všetci, ktorí sme pod komunizmom žili, chodili do vtedajších škôl a počúvali vtedajší výklad dejín, vieme, že marxistické hľadisko vytvorilo poučku o „relatívnej pokrokovosti protestantizmu a krajnej spiatočnosti katolicizmu“. V dôsledku toho sa predsa len kde-tu priaznivejšie písalo o protestantských dejinách a o protestantských osobnostiach, husitské hnutie sa neraz prirovnávalo k „Veľkej októbrovej revolúcii“ v podmienkach feudálnej spoločnosti. Ak Ďurica o niečo viac zvýraznil v pozitívnom zmysle líniu katolíckeho prvku v Dejínach Slovenska a Slovákov, len prispel k vyváženiu zásluh oboch našich hlavných konfesií na ceste nášho národného obrodenia a štátneho osamostatnenia. Veď sám v úvode svojej práce deklaroval, že svojou prácou chcel zvýrazniť tie stránky našich dejín a tie osobnosti, ktoré sa najviac v doterajšej historiografii opomínali. Pravda, pri hodnotení Ďuricovej knihy mnohí menej úspešní bádatelia závistlivo pozerajú na skutočnosť, že dve vydania tejto knihy sa vypredali za niekoľko

dní, kým ich diela zostávajú často nepovšimnuté na pultoch kníhkupectiev. V tomto období sa očakáva tretie vydanie napádanej knihy a som presvedčený, že niektoré menšie nepresnosti, ktoré sa pri každom veľkom diele vyskytnú, sa odstránia.

Slovenská republika, 28. 11. 1997

Vďaka, profesor Ďurica, sme s Vami, nedajte sa odradiť!

Ide o našu identitu, od štátnikov
aj od Cirkvi očakávame rozhodný postoj

Pri všetkej úcte k premiérovi Mečiarovi nemožno súhlasiť s jeho ústupkom pred cudzím zahraničným tlakom v súvislosti s knihou Milana Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Oznamujú jej stiahnutie zo škôl nie je znakom suverénneho predstaviteľa suverénneho štátu, za akého nášho premiéra pokladáme. Pripomína to zašlé komunistické časy, keď sa museli z verejných knižníc vyradovať knihy našich najlepších spisovateľov.

To, že sa proti *Dejinám* ozývajú komunisti z SDL, je iba pokračovaním ich vychodených praktík. „Európske“ fóra nás odstrkovať budú tak či tak, a keď je **národ odhodlaný všetku krivdu znášať**, čoho sa bojí premiér? Naše dejiny nemusia každému vyhovovať, ale žili sme ich my a my si ich budeme aj interpre-

tovať. Tu je Ďuricova interpretácia, môže sa niekomu nepáčiť, ale to je pre nás všetko. Polemika môže a má byť, ale až po prečítaní knihy, mnohí, najmä zo zahraničia, čo proti nej broja až zbroja, ju sotva čítali, veď nevedia po slovensky. Prohibitní sme boli takmer 50 rokov, teraz v samostatnom demokratickom štáte je to odporné a neprijímame to.

Komplexne a prehľadne vidieť dejiny nášho národa tak, ako to umožnilo dielo Milana S. Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov* (SPN 1996), má mimoriadny význam v postkomunistickom historickom myslení. Doplňuje sa na pozadí ukladania faktov práve to, čo sa doteraz obchádzalo, terminologicky objasňuje náš slovenský pôvod, odstraňuje československú, neskôr marxistickú orientáciu či dezorientáciu vykladania dejín. Chronologické usporiadanie udalostí, jasná slovenčina, striedme vyjadrovanie je prístupné žiakom, učiteľom, odborníkom i zainteresovanej verejnosti. Historický materiál, zaznamenávajúci dej je takmer dvoch tisícročí, je na zamyslenie sa nad naším osudom, trpkým i slávnym. Veď my sme boli ten vyvolený národ, ktorý priniesol do strednej Európy kresťanskú kultúru, a to v časoch, keď naši neslovanskí susedia o svojej existencii ešte nič nevedeli (Rakúšania), prípadne žili ako diví kočovníci dakde v Ázii (Maďari). Christianizácia u nás má korene ešte pred príchodom solúnskych bratov a starobylosť nášho národa nemôže narušiť ani fakt, že sme po rozpade Svätoplukovej ríše iba máločo vedeli o dia-

ní na našom území. Dnes máme v Ďuricových *Dejinách* viacero údajov v každom desaťročí. Jeho *Dejiny* sú hutné, nabité faktami, takže tie často spomínané „biele miesta“ v našej histórii sú zmapované. Neboli tu levy, ale boje a neustále boje medzi jednotlivými vládcami, či už sa volali Ondrej, Břetislav alebo Álmoš, alebo skupinami, či už to boli Tatári, husiti, Turci, bočkaiovci, bethlenovci, rákoczirovci, a ďalší -ovci, všetko to tu plienilo, rabovalo, zabíjalo. A my sme znášali svoj kríž a ešte i prispievali ku kultúrňovaniu Uhorska.

Žijeme a máme opäť svoj štát. No v minulosti, i teraz nám ho **gniaivia tí isti**: susedia, ktorí nevedia vyrásť zo svojich nomádskeých zvykov a poturčenci horší Turka, ibaže miesto Turka zaujal dnes yankee, ktorý nedáva kniežacie tituly, ale to, čím je sám presýtený.

Ďurica vo svojich *Dejinách* najviac údajov venoval novodobej histórii. Nie iba preto, že k nej mal najviac materiálu, ale najmä preto, že tam sa doterajší výklad najviac vzdáľoval od pravdy a on, žijúci v zahraničí, mohol objektívne, bez obáv, roky zbierať údaje a písať, čo, keby žil doma, by sotva mohol uskutočniť. Z jeho *Dejín* je evidentné, že snaha po samostatnom štáte tu po stáročia žila, žila paralelne so silnejúcou maďarizáciou, potom čechizáciou a skôr-neskôr by bol samostatný štát vznikol aj bez vojnových udalostí. Faktami je doložené aj zamernie povstania proti samostatnému štátu a za obnove-

nie Benešovej ČSR, ako aj krutý zánik Slovenského štátu a kruto obnovená Československá republika.

Dnes niektorí odborníci nevedia prijať udalosť tak, ako v skutočnosti boli, a zaradiť ich do časových súvislostí. Pascal vo svojich *Myšlienkach* to jednoducho vystihol: Rem viderunt – causam non viderunt – veci videli, príčiny nevideli.

Akí to historici majú dnes priestor v Historickom ústave SAV, keď zo svojej blahobytnej pozície a z marxistických postulátov a z toho vyplývajúcej neľúbosti k nášmu samostatnému štátu a Ďuricovi, neuznávajú, či nepoznajú ani výsledky výskumu vlastného ústavu? Aj dnes musíme priznať, že niektorí historici v bývalom režime, štúdiom a bez úplatku položili na papier to maximum, čo sa v tých časoch mohlo.

Ohlasy na Ďuricove *Dejiny* sú veľké, pozitívne i negatívne, uverejnené doma i v zahraničí. Zrazu sme pupok sveta.

Je nepochopiteľné to nenávisťné štvanie, najmä ak tí, čo zo zahraničia (ale i doma) štekajú a prikazujú, čo treba na Slovensku a so Slovákmi urobiť, sa nezaujímajú o doklady, z ktorých Ďurica čerpal. Podľa porekadla: povedz pravdu, prebijú ti hlavu. Veď nech mu dosvedčia, že nenapísal pravdu. Nech zdokumentujú, že na Slovensku nebolo zachránených oveľa viac Židov, ako ich zachránil Schindler, pritom Schindler je židovský aj filmový hrdina, prezident Dr. Tiso, ktorý podpísal tisíce výnimiek, je „vojnový zločinec“ a „Ďuricova príručka“ je nepoužiteľná, ako

napísal Dušan Kováč, „prvý historik a slovenčinár“. Tu sa niečo vymyká z logiky a morálky.

Treba brániť spolubrata. My sme boli v dejinách tí, ktorí znášali bojachtivosť svojich susedov, my sme neútočili, nezaberali územia, nevyciavali chudobných a naraz toľký krik. Niektorým prekáža, že *Dejiny* napísal katolícky kňaz. Prečo ale mlčí katolícka cirkev teraz, keď treba brániť spolubrata? Niektorým biskupom je asi hodnejší obhajoby vysoký politický činiteľ, donedávna neveriaci a komunisti. Výnimkou je o. arcibiskup Sokol, ktorý vyjadril ocenenie i obranu Ďuricových *Dejín*, a podobne aj o. kardinál Korec. Sv. Matúš evanjelista píše, že „každé kráľovstvo, vnútorne rozdelené, spustne“ (Mt 12, 24). Vnútorne rozdelená Cirkev vnútorne rozdeľuje národ, teda napomáha jeho i vlastnému spustnutiu. Je vylúčené, že by si to Cirkev neuvedomovala! Už sa ani niet čo čudovať, že pozitívny hlas kňaza – vedca necháva vlkom napospas.

Donedávna žili medzi nami traja vynikajúci kňazi pera: filozof Ladislav Hanus, historik Jozef Kútnik-Šmálov a básnik Janko Silan. Priatelia. Ich pero zmĺklo navždy, zdalo sa, že bez nasledovníkov. Chvála Bohu, už máme pokračovateľa tejto tradície, máme univerzitného profesora Dr. Milana S. Ďuricu. Vďaka, profesor Ďurica, sme s Vami, nedajte sa odradiť!

Marta Hudáková
Zmena 395

Kampaň proti knihe profesora Ďuricu stratila odborný charakter

Pád totalitného spôsobu vládnutia, ktorý pol storočia ohrozoval slobodný výskum našich národných dejín, znamenal pre ľudí vyznávajúcich slobodu svedomia nádej, že sa raz a navždy skončilo obdobie účelového politického manipulovania s faktami. Žiaľ, posledné udalosti okolo vedeckého bádania v tejto oblasti u nás znamenajú pre mnohých ľudí dobrej vôle sklamanie.

Osobitne nás prekvapila a zaskočila kampaň namierená proti publikovaniu knihy prof. Milana Stanislava Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov*, a to najmä preto, lebo stratila odborný charakter a nadobudla rozmer politického tlaku, ktorého cieľom, podľa nášho názoru, je zdiskreditovať vedecké bádania v oblasti najstarších a novodobých slovenských dejín, respektíve **odviesť ho od úsilia dopátrať sa** objektívneho a všestranného pohľadu na obdobie vzniku prvej slovenskej štátnosti, ako aj zložité obdobie vojnového a, nazdávame sa, latentne aj povojnového vývoja u nás.

Áno, prikláňame sa k názoru, že toto obdobie, už pre svoju zložitost a protirečivosť, patrí k najchúlostivejším témam súčasného vedeckého výskumu, pretože neraz zasahuje ešte žijúcich aktérov udalos-

tí celospoločenského i medzinárodného významu. Musíme však konštatovať, že sme po starostlivom a hlbokom preštudovaní dospeli k záveru, že Ďuricova kniha *Dejiny Slovenska a Slovákov* neobsahuje nijaké kontroverzné interpretácie dejinných udalostí, naopak, striktne **pozostáva z objektívneho záznamu udalostí** tak, ako sa podľa dostupných archívnych materiálov doma i vo svete zachovali. Ide vlastne o kalendár dejín Slovákov a Slovenska, ktorý sa môže stať základom budúcich synteticky poňatých národných dejín. Z tohto hľadiska je kniha profesora Milana Stanislava Ďuricu jedinečným a na Slovensku priekopníckym dielom, ktoré sa môže stať oporou pre ďalší historický výskum a poznávanie našej národnej minulosti na základe viacnásobne overených faktov, a to od úsvitu slovenských dejín až po december 1995.

Veľmi nás prekvapuje a **zarmucuje najmä ohlas v zahraničí**, a to aj od predstaviteľov Európskej únie, ktorí nezohľadnili vážnosť svojho postoja a jeho vnútropolitický dosah na pomery v Slovenskej republike a odsúdili pozitívne vedecké dielo, financované z prostriedkov PHARE, ba dokonca žiadali jeho stiahnutie zo slovenských škôl, v ktorých malo pôsobiť ako pomocný učebný text pre učiteľov dejepisu. Sme presvedčení, že išlo o neuvážený a nepremyslený krok, ktorý znamená ďalšie vystupňovanie vášní vo vnútri našej krajiny a oslabenie dôvery k inštitúciám reprezentujúcim medzinárodné spoločenstvo.

Svedomie nám nedovoľuje zostať v tomto prípade ľahostajnými a núti nás zaujať jednoznačné stanovisko proti celej kampani, ktoré chápame ako obhajobu slobody vedeckého bádania i podporu konkrétnemu dielu profesora Milana Stanislava Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov*.

Štefan Moravčík, básnik

Svetoslav Veigl, básnik

Teodor Križka, básnik

Vincent Šabík, literárny vedec

ZMENA 394

Arcibiskupský úrad za Ďuricu

„Kniha Milana Ďuricu, *Dejiny Slovenska a Slovákov* je kniha ojedinelá v dejinách slovenského národa. Prvá z vydaných dejín dvíha národné povedomie. Aj keď nemožno vylúčiť, že autor vyjadruje čiastočne svoj subjektívny názor, je to odborne napísaný prehľad dejín Slovenska a Slovákov.“ Uvádza sa to v stanovisku Bratislavsko-trnavského arcibiskupského úradu so sídlom v Trnave. Arcibiskupský úrad tak reaguje na vyhlásenie Evanjelickej cirkvi a. v. a na polemiky o knihe, i na návrhy na jej vylúčenie zo škôl. Obávame sa, že práve ostré stanovisko Evanjelickej cirkvi proti tejto knihe vyvolá konfesiónálne trenice, ktoré si z našej strany nik

neželá. Domnievame sa, že sporné otázky sa mali riešiť na inom fóre a so zainteresovanými ľuďmi,“ uvádza sa v stanovisku.

TASR

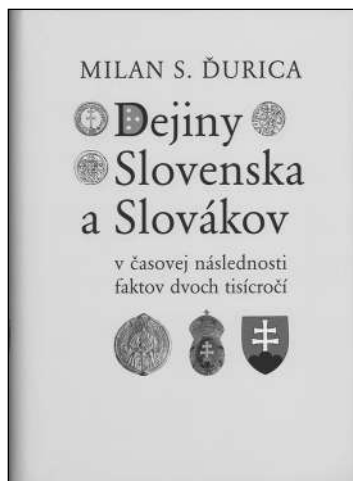
Dejiny Slovenska a Slovákov je vedecky podložená práca

Za zneváženie doterajšej činnosti univerzitného profesora Milana Stanislava Ďuricu považuje Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS) kampaň, ktorú s nenávisťou a aroganciou rozpútali niektoré politické sily, ako aj časť cirkevných inštitúcií. Uvádza sa to v stanovisku, ktoré včera poskytol hovorca HZDS Vladimír Hagara. Ako sa v ňom ďalej píše, publikácia M. S. Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov* je vedecky podložená práca, ktorá si zasluhuje obdiv a uznanie všetkých občanov. Táto kniha by mala byť učebnou pomôckou pre žiakov v školách. Historická pravda o Slovensku a Slovákoch sa v žiadnom prípade nemôže a nedá znevažovať a zakrývať. HZDS si hlboko váži všetko, čo M. S. Ďurica spravil pre Slovensko, na jeho prospech a zviditeľňovanie v zahraničí.

Slovenská republika, 13. 6. 1997

Ohlasy v tlači

Že sa autor *Dejín* nijako neznechutil stanoviskom Historického ústav Slovenskej akadémie vied, to najpresvedčivejšie dokazuje fakt, že v nasledujúcich rokoch systematicky ďalej pracoval na svojom diele a v roku 2003 – na desiate výročie obnovenie slovenskej štátnosti vyhlásením Slovenskej republiky – publikoval v prestížnom vydavateľstve LÚČ v Bratislave TRETIE VYDANIE tohto diela,

ktoré vyvolalo celkom normálnu, prevažne vysoko pozitívnu reakciu v rozličných časopisoch doma i v zahraničí. Z toho istého roku sme zaznamenali:

ŤAŽKÝ, Ladislav: *Nedovoľme, aby nám vyschli korene*. In: *Kultúra*, 2003, roč. 6, č. 4.

REGULI, Ivan: *Tretie vydanie Ďuricových Dejín Slovenska a Slovákov*. In: *Slovák v Amerike*, 2003, roč. 115, č. 10179.

HROBOVÁ, Mirka: *Ďurica opäť vydal svoju spornú knihu*. In: *SME/Práca*, 15. 5. 2003.

JAVŮREK, Peter: *Ďurica po tretie*. In: *SME/Práca*, 15. 5. 2003.

ZELENAY, Gabo: *Kniha dejín začala púť po Slovensku*. In: *Nový deň*, 16. 5. 2003.

Reportáž o predstavení knihy M. S. Ďurica: Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov. *Radio Vaticana*, 16. 5. 2003.

SLAVKOVSKÁ, Eva: *Ad: Ďurica po tretie*. In: *SME/Práca*, 19. 5. 2003.

(ama): *Dve tisícročia slovenských dejín vo faktoch a chronológii. Konečne máme možnosť dívať sa na našu minulosť vlastnými očami a bez cudzích korektúr*. In: *Nový deň*, 20. 5. 2003.

REGULI, Ivan: *Tretie vydanie Ďuricových Dejín Slovenska a Slovákov*. In: *Jednota*, 2003, roč. 112, č. 5650, 21. 5. 2003.

H., H.: *Kto sa bojí Milana Ďuricu*. In: *Kanadský Slováčok*, 24. 5. 2003.

RYDLO, Jozef M.: *Na okraj tretieho vydania Dejín Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*. In: *Kanadský Slováčok*, 24. 5. 2003.

SMOLEC, Ján: *Milan S. Ďurica pokračuje v odtajňovaní slovenskej histórie*. In: *Extra plus*, 2003, č. 17 – 18.

RYDLO, Jozef M.: *Právo na historickú interpretáciu*. In: Literárny týždenník, 2003, č. 24.

KOLKOVÁ, Terézia: *Každý národ sám určuje svojich hrdinov a zradcov*. In: Kanadský Slováč, 2003, roč. 61, č. 23.

Nová kniha Dejiny Slovenska a Slovákov. In: Slováč v Amerike, 2003, roč. 115, č. 10180.

Najpopulárnejšie žriedlo historických informácií. Milan S. Ďurica: Dejiny Slovenska a Slovákov. In: Jednota, 2003, roč. 112, č. 5653.

DARMO, Jozef: *Stop krajanom v slovenskej politike?* In: Extra plus, 2003, č. 4.

RYDLO, Jozef M.: *Poklona za dejiny národa*. In: Kultúra, 2003, roč. 6, č. 11.

BEHUL, Julo: *Ďurica. Každý, kto čo i len privoňal k histórii, mal by sňať klobúk z hlavy*. In: Kanadský Slováč, 12. 7. 2003.

Ďuricove Dejiny. Hodnota nad hodnotou. In: Kanadský Slováč, 2. 8. 2003.

Ďuricove Dejiny. Klopanie na dvere. In: Kanadský Slováč, 9. 8. 2003.

RYDLO, Jozef M.: *Nad knihou našich dejín*. In: Naše Slovensko, 2003.

Ďurica. In: Kanadský Slováč, 16. 8. 2003.

ZRUBEC, Laco: *Pravdivá tvár našej minulosti až po súčasnosť*. In: Almanach Nitra, 2003.

KOVALČÍK, Vlastimil: *Encyklopedická pomôcka. Tretie vydanie diela Milana S. Ďuricu o slovenských dejinách*. In: Národná osveta, 2003, č. 9.

HUDÁKOVÁ, Marta: *Presila faktov*. In: Kultúra, 2003, roč. 6, č. 19.

Obsah

Úvodné slovo k prvému vydaniu.....	7
K druhému vydaniu.....	12
Dodatok v októbri 2006.....	13
Pripomienky.....	17
Na záver.....	158
Prílohy	161

LINEA RECTA BREVISSIMA

priamo najbližšie k pravde

5

*Ústav dejín kresťanstva na Slovensku
v spolupráci s vydavateľstvom LÚČ
v edícii LINEA RECTA BREVISSIMA predkladajú
záujemcom stručnou, ale vedecky dokumentovanou formou
menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované
historické témy a ich účelovo podmienené interpretácie,
ktoré sa odrážajú na súčasnom myslení mnohých
a podmieňujú spoločenské dianie v našom národe a štáte.*

*Naším zámerom je priblížiť sa k historickej pravde.
Lebo len pravda naozaj oslobodzuje.*

Doteraz vyšli:

- 1. Odkedy sme Slováci?*
- 2. Polemický pohľad na Dejiny Katolíckej cirkvi*
- 3. Kedy sme vstúpili do dejín?*
- 4. Nacionalizmus alebo národné povedomie?*

ISBN 978-80-7114-606-3

9 788071 146063